

THE FATES BEHIND THE NUMBERS FATET PRAPA NUMRAVE SUDBINE IZA BROJEVA

Agathe C. Mora

Agathe C. Mora

THE FATES BEHIND THE NUMBERS

FATET PRAPA NUMRAVE

SUDBINE IZA BROJEVA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

This publication would not have been possible without the generous assistance of the Swiss Cooperation Office in Kosovo.

Ova publikacija ne bi bila moguća bez velikodušne podrške Švajcarske Kancelarije za Saradnju na Kosovu.

Ky botim nuk do të kishte qenë i mundur pa ndihmën bujare të Zyrës Zvicerane për Bashkëpunim në Kosovë.

SH.B.
Prishtina PRESS

COPYRIGHT

- All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced in any form or by any means without the written permission of the author and the Swiss Cooperation Office (Kosovo).
- ◆ Sva prava zadržavana. Niti jedan deo ove publikacije ne sme biti reprodukovan u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvima bez pismene dozvole autora i Švajcarske Kancelarije za Saradnju (Kosovo).
- Të gjitha të drejtat të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk mund të riprodhohet në asnjë formë ose me çfaredo mjete pa lejen me shkrim të autorit dhe Zyrës së Bashkëpunimit Zviceran (Kosovë).

ISBN: 978-9951-611-65-7

■ DISCLAIMERS

The designation 'Kosovo' is in line with the United Nations Security Council Resolution 1244/99 and the International Court of Justice Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.

The content of this book is the sole responsibility of the author and does not necessarily reflect the views of the Swiss Cooperation Office Pristina, the Kosovo Property Agency (KPA) or of the Swiss Federal Department of Foreign Affairs (FDFA).

◆ IZJAVA O OGRANIČENJU ODGOVORNOSTI

Oznaka "Kosovo" je u skladu sa Rezolucijom 1244/99 Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija i mišljenjem Međunarodnog Suda pravde o Deklaraciji nezavisnosti Kosova.

Sadržaj ove knjige je jedinstvena odgovornost autora i ne reflektuje automatski poglede Švajcarske Kancelarije za Saradnju u Prištini, Kosovske Agencije za Imovinu (KAI) niti švajcarskog Saveznog Departmana Spoljnih Poslova (SDSP).

● SHFAJËSIMET

Përcaktim 'Kosovo' është në përputhje me Rezolutën e Këshillit të Sigurimit 1244/99 dhe Opinionin e Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë mbi Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

Përmbajtja e këtij libri është vetëm përgjegjësi e autorit dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Zyrës Zvicerane për Bashkëpunim në Prishtinë, Agjencisë Kosovare të Pronës (AKP), ose e Departamentit Federal Zviceran i Punëve të Jashtme (DFZPJ).

CONTENT

ACKNOWLEDGEMENTS/MIRËNJOHJE/PRIZNAJA	VI
MAP/HARTË/MAPA	VIII
FOREWORD	IX
PARATHËNIE	X
PREDGOVOR	XI
INTRODUCTION	XII
HYRJE	XIV
UVOD	XVI
INTERVIEWS / INTERVISTAT / INTERVJUI	
Sokol Behrami	20
Milorad Stepić	26
Milan Zuvic, Mitar Zuvic	32
Milutin Borisavljević	38
Asllan Vitaku	44
Momčilo Kostić	50
Zvonko Čanović	56
Maksut Uka	64
Reshat Murati	70
Vladimir Šćepanović	78
Rajka i / dhe / and Vukosav Vidić	84
Hakif Abdullahu	90
Miodrag Milić	96
N. H.	102
Nebojša Nikolić	108
Predrag i / dhe / and Olga Stepanović	114
Hazir Mustafa	120
D. J.	128
G. / Z. / Mr. Ćirković	134
Anoniman / Anonim / Anonymous	140
Branislav Cakić	146
Slobodan Ristić	152

ACKNOWLEDGMENTS / MIRËNJOHJE / PRIZNANJA

I'm grateful to the Swiss Cooperation Office in Kosovo for making this publication possible, and to the Kosovo Property Agency (KPA) and its staff in Kosovo, as well as to the UNHCR property offices staff in Serbia, for their much appreciated cooperation throughout the research project. The research team was composed of Leart Zogjani (photographer and book designer), Igor Zlatojev (Serbian translator), Halime Neziri (Albanian translator), Alen Azemi (Albanian and Serbian translator), Shkumbin Maloku (driver), Nikola Višnjic (driver), Dragan Stojadinovic (driver), and myself, Agathe C. Mora (researcher). I'm thankful to all of them for their hard work and professionalism, their optimism and their good spirits and sense of humour. I would also like to thank Visar Sutaj, Shpend Emini, Aida Kolenovic, Berat Brestovci, Charly Loufrani, Dieter von Blarer, Maria van der Harst, Jenny Lawy, Gëzim Krasniqi and Milena Premovic for their invaluable help in different phases of this work. This book and much else would look considerably duller without the inexhaustible personal and professional support of Jon Schubert. Most importantly, I would like to thank all the people who accepted to share their experiences with us and allowed us to get a glimpse of their lives for a few hours.

Unfortunately, due to the lack of space, not all the interviews we conducted could be published here. You will find a list with the names of the interviewees whose stories are not relayed here at the end of this book, except when the latter expressed the wish to remain anonymous.

Unë i jam mirënjohëse Zyrës Zvicerane për Bashkëpunim në Kosovë, që ka bërë e mundur këtë botim, si dhe Agjencisë Kosovare të Pronës (AKP) dhe stafit të saj në Kosovë, si dhe stafit të zyrave për prona të UNHCR-së në Serbi, për bashkëpunimin e tyre shumë të vlerësuar gjatë projektit kërkimor. Ekipi hulumtues ishte i përbërë nga Leart Zogjani (fotograf dhe dizajner i librit), Igor Zllatojev (përkthyes i gjuhës serbe), Halime Neziri (përkthyes i gjuhës shqipe), Alen Azemi (përkthyes i gjuhës shqipe dhe serbe), Shkumbin Maloku (vozitës), Nikolla Vishnjq (vozitës), Dragan Stojadinoviq

VI

Acknowledgements / Mirënjohje / Priznanja

(vožitës) dhe unë, Agathe C. Mora (studiuese). Unë jam mirënjohës të gjithëve për punën e tyre të madhe dhe profesionalizmin e tyre, optimizmin e tyre, shpirtmirësinë dhe ndjenjën e humorit. Do të doja të falënderoja Visar Sutajn, Shpend Eminin, Aida Kollenoviqin, Berat Brestovcin, Çarlli Llofranin (Charly Loufrani), Diter fon Bllare-rin (Dieter von Blarer), Maria van de Harstin (Maria van der Harst), Xheni Llouin (Jenny Lawy), Gëzim Krasniqin edhe Milena Premoviqin për ndihmën e tyre të paçmuar në fazat e ndryshme të kësaj punimi. Ky libër dhe shumë çka tjetër do të dukej shumë më zbehtë pa mbështetjen e pashtershme personale dhe profesionale të Xhon Shubertit (Jon Schubert). Më e rëndësishmja, unë do të doja të falënderoja të gjithë njerëzit të cilët pranuan të ndajnë përvojat e tyre me ne dhe na mundësuan t'i hedhim shikimin jetës së tyre për disa orë.

Për fat të keq, për shkak të mungesës së hapësirës, jo të gjitha intervistat e kryera do të mund të publikohen këtu. Ju do të gjeni në fund të këtij libri një listë me emrat e të intervistuarve, tregimet e të cilëve nuk janë publikuar këtu, me përjashtim të rasteve kur të intervistuarit kanë kërkuar të mbesin anonim.

♦ **Z**ahvalna sam Švajcarskoj Kancelariji za Saradnju što je omogućila ovu publikaciju, Kosovskoj Agenciji za Imovinu (KAI) i njenom osoblju na Kosovu, kao i osoblju kancelarija za imovinska pitanja UNHCR u Srbiji na njihovoj veoma cenjenoj saradnji u toku istraživačkog projekta. Istraživački tim su sačinjavali Ljeart Zođani (fotograf i dizajner knjige), Igor Zlatojev (prevodilac za srpski jezik), Haljime Haziri (prevodilac za albanski jezik), Aljen Azemi (prevodilac za srpski i albanski jezik) Škumbin Maljoku (vozač), Nikola Višnjic (vozač), Dragan Stojadinovic (vozač) i ja, Agata K. Mora (istraživač). Zahvalna sam svima njima na njihovom napornom radu i profesionalizmu, njihovom optimizmu i dobrom duhu, kao i smislu za humor. Takođe bih htela da se zahvalim Visaru Sutaju, Špend Emini, Aidi Kolenović, Beratu Brestovciju, Čarliju Lufraniju, Diteru von Blareru, Mariji van der Harst, Dženi Lavi, Gëzimu Krasnićiju i Mileni Premović na njihovoj nemejljivoj pomoći u različitim fazama rada. Ova knjiga i mnogo štošta drugo bi bilo manjeg kvaliteta bez neiscrpne lične i profesionalne podrške Jona Šuberta. Najvažnije, htela bih da se zahvalim svim ljudima koji su prihvatili da podele svoja iskustva sa nama i da nam dozvole da dobijemo uvid u njihove živote na nekoliko sati.

Nažalost, zbog manjka prostora, ovde nisu smešteni svi intervjui koje smo sproveli. Naći ćete listu sa imenima intervjuisanih osoba, čije priče nisu prenesene ovde, pri kraju knjige, osim ukoliko oni nisu izrazili želju da ostanu anonimni.

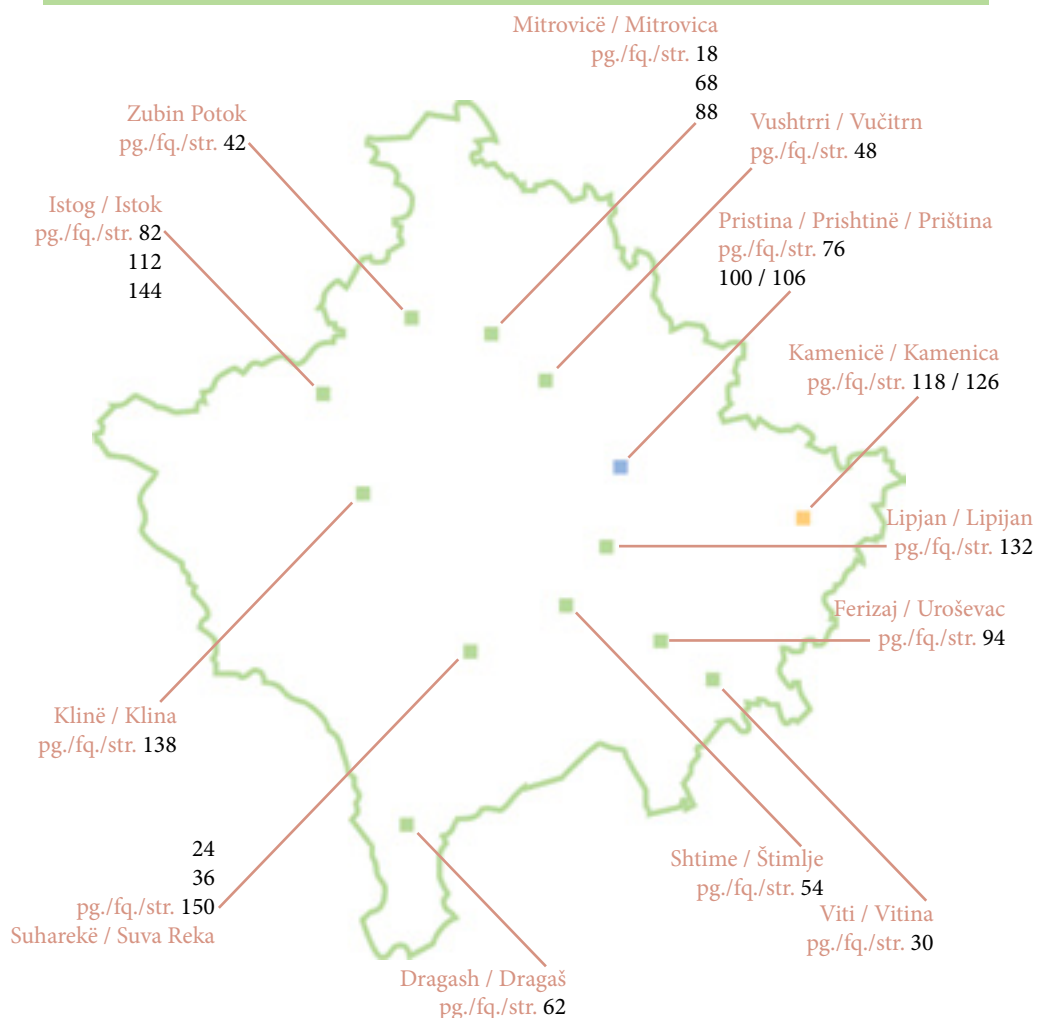
VII

Acknowledgements / Mirënjohje / Priznanja

MAP OF KOSOVO

HARTA E KOSOVËS

MAPA KOSOVA

The little squares represent the location of the properties that the interviewees claimed with the KPA.

Katrorët e vegjël përfaqësojnë vendndodhjen e pronave për të cilat të intervistuarit kanë parashtruar kërkesë në AKP.

Mali kvadrati predstavljaju lokaciju imovina za koje su intervjuisane osobe podnele zahteve pred KAI.

FOREWORD

Krystyna Marty Lang

Ambassador of Switzerland in Kosovo

Since its inception, Switzerland has supported the work of the Kosovo Property Agency (KPA) as part of its strategy to contribute to the consolidation of sustainable peace and democracy in Kosovo. Resolving property disputes is a key element within the process of dealing with the past and contributes to the reconciliation of the various communities living in Kosovo. Furthermore, we are convinced that establishing solid legal bases of property ownership is one of the fundamental preconditions for Kosovo's economic development. Beyond these project rationales, having a home where you feel comfortable and safe is one of the most basic human needs and rights and has a great emotional significance for how people construct their identities.

'The Fates Behind the Numbers', funded by the Swiss Agency for Development and Cooperation, offers a fresh, additional perspective on the work of the KPA by giving a voice to the claimants and respondents involved in the cases adjudicated by the institution. Reading these very personal stories and viewing the magnificent photos of the various individuals represented gives a very different meaning to the relevance of KPA's work. It allows us to see what has been achieved so far and what challenges still lay ahead.

PARATHËNIE

Krystyna Marty Lang

Ambasadorja e Zvicrës në Kosovë

Që nga fillimi i saj, Zvicra ka mbështetur punën e Agjencisë Kosovare të Pronës (AKP) si pjesë e strategjisë së saj për të kontribuar për konsolidimin e paqes të qëndrueshme dhe të demokracisë në Kosovë. Zgjidhja e kontesteve pronësore është një element kyç në procesin e ballafaqimit me të kaluarën dhe kontribuon në pajtimin e komuniteteve të ndryshme që jetojnë në Kosovë. Për më tepër, ne jemi të bindur se vendosja e bazave solide ligjore e pronësisë është një nga parakushtet themelore për zhvillimin ekonomik të Kosovës. Përtej këtyre përsiatjet e projektit, të paturit e një shtëpi, ku ju ndiheni rehat dhe të sigurt është një prej nevojave më elementare të njeriut dhe të drejtave dhe ka një domethënie të madhe emocionale për atë se si njerëzit ndërtojnë identitetin e tyre.

‘F’atet mbrapa numrave’, financuar nga Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim, ofron një perspektivë të freskët, shtesë mbi punën e AKP-së, duke i dhënë një zë paraqitëseve të kërkesave dhe palëve përgjegjëse të përfshirë në rastet e gjykuara nga institucioni. Leximi i këtyre historive shumë personale dhe shikimi i fotografive madhështore e individëve të ndryshëm të përfaqësuar jep një kuptim shumë të ndryshëm për rëndësinë e punës së AKP-së. Kjo na lejon të shohim se çfarë është arritur deri më tani dhe çfarë sfidash ende ndodhen përpara.

X

Foreword / Parathënie / Predgovor

PREDGOVOR

*Krystyna Marty Lang
Ambasador Švajcarske na Kosovu*

O d samog začeća, Švajcarska je podržavala rad Kosovske Agencije za Imovinu (KAI) kao deo svoje strategije da doprinese konsolidaciji održivog mira i demokratije na Kosovu. Rešavanje imovinskih sporova je ključni element u okviru procesa suočavanja sa prošlošću i to doprinosi pomirenju raznih zajednica koje žive na Kosovu. Pored toga, mi smo ubeđeni da je uspostavljanje solidnih pravnih osnova imovinskog posedovanja jedno od fundamentalnih preduslova ekonomskog razvoja Kosova. Van ovih projektnih razloga, imati dom gde se osećate udobno i bezbedno je jedno od najosnovnijih ljudskih prava i ima ogromnu emotivnu važnost u tome kako ljudi konstruišu svoje identitete.

‘Sudbine iza brojeva’, koje finansira Švajcarska Agencija za Razvoj i Saradnju, pruža svežu, dodatnu perspektivu na rad KAI tako što daje glas potraživačima i tuženima umešanim u slučajeve o kojima je institucija donela odluku. Čitanje ovih veoma ličnih priča i pregledanje veličanstvenih fotografija raznih predočenih pojedinaca daje dosta drugačije značenje radu KAI. To nam dozvoljava da vidimo šta je učinjeno do sada i koji izazovi još uvek leže ispred nas.

INTRODUCTION

*Agathe C. Mora**

Unresolved property issues, especially those directly related or resulting from the 1998-99 Kosovo armed conflict are still considered to be one of the main obstacles to economic development, the consolidation of democratic institutions, and the reconciliation among the different communities in Kosovo. A first mass claim mechanism, the Housing and Property Directorate (HPD) was set up in the aftermath of the war to settle housing-related disputes. In 2006, to complement the mandate of the HPD, the international community, through the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) created a second quasi-judicial administrative institution, the Kosovo Property Agency (KPA). Its mandate is to resolve war-related property issues, this time not only including residential property, but also agricultural and commercial property. As a mass-claim mechanism, the KPA received around 42.000 claims between 2006 and 2007, ninety per cent of which were filed by Kosovo Serbs. Currently in the last phase of its present mandate, the KPA and its adjudicative body, the Kosovo Property Claims Commission (KPCC) have now processed and adjudicated most of their case load.

However, this book is not about the KPA, the HPD (or 'Habitat', as it is often popularly known) or the UNHCR property offices (i.e. KPA's offices in Serbia). This book is also not an external assessment of institutional successes or failures. It is neither a legal analysis of KPA cases, nor does it claim to explain the legal underpinnings and technical nuances of the property issues at stake.

Instead, this book is about people. People with sometimes very different life trajectories, who all have at least one thing in common: for various reasons, they became claimants or respondents to the KPA's quasi-judicial process in order to find a solution to protracted property issues affecting their lives. This book is about providing them with a platform where they can tell their stories beyond the judicialisation of their claims. In the KPA process, as in most judicial procedures, 'judicialisation' is the process through which the grievances of claimants and respondents are translated into technical legal language, thus at the same time gaining in transparency to the law, and in opacity to the persons and families behind the files.

Therefore, this collection of stories focuses on the human, the personal, the affective, the intimate. It relates tales of the past and of the present, of hopes and of expectations, of home and of loss, of friendship and of interethnic relations. In doing so it lays the foundations for the understanding of the centrality of property relations to people's perceptions of citizenship and national belonging in the con-

text of Kosovo, and their impact on larger dynamics of reconciliation and nation-building. For the overwhelming majority of people interviewed, property is at the same time the only tie left to their former lives, and the driving force enabling them to go forward and to rebuild their lives. The stories also draw out the limits of a successful legal process, as re-establishing legal rights to property does not automatically translate into the 'social right' of return, practical access and control of the property that has legally been restituted.

The interviews in this book were conducted between April and June 2013 in Kosovo and in Serbia. Interviewees were pre-selected randomly from a list of cases adjudicated during the October 2011 session of the KPCC. In close collaboration with the KPA call centre, potential interviewees were then contacted by phone and informed about the purpose and aims of the project; if they agreed, a date and time was marked for the interview. Most often, we met them at the KPA/UNHCR office nearest to their places of residence and conducted the interview there. Sometimes, we would then accompany the interviewee(s) back to their place, or visit the claimed property for our photographer to document their stories in greater detail. The interviews were then transcribed, translated and edited. In doing so, I tried to keep the 'spirit' of the interviewees by keeping the original words as spoken in the interviews. It is however necessary to acknowledge my authorial responsibility as the researcher in consciously including or disregarding selected pieces of the interviews. This reflects my attempt to emphasise the diversity of the interviewees' perspectives while at the same time creating a dialogue between the different texts. Moreover, because the selection process was primarily based on people's individual willingness to talk to us, this book is not an accurate representation of all the possible views and stories of people affected by property issues in Kosovo. The silences of the people who did not wish to participate in this project are therefore as important and telling as the words related here.

The aim of this book is to promote mutual understanding between parties, but also to raise people's awareness in Kosovo, Serbia and elsewhere to the personal fates of some of the people whose lives have been drastically impinged upon by lingering property issues in Kosovo.

**PhD candidate
Social Anthropology of Law
University of Edinburgh
a.mora@ed.ac.uk*

HYRJJE

*Agathe C. Mora**

Çështjet e pazgjidhura pronësore, veçanërisht ato të lidhura drejtpërdrejt ose që rezultojnë nga konflikti i armatosur në Kosovë më 1998-1999 vazhdojnë të konsiderohen ndër pengesat kryesore për zhvillimin ekonomik, konsolidimin e institucioneve demokratike, dhe pajtimin në mes të komuniteteve të ndryshme në Kosovë. Mekanizmi i parë i kërkesave masive, Drejtoria për Çështje Banesore dhe Pronësore (DÇBP) u krijua pas përfundimit të luftës për të zgjidhur konteste që lidhen me banimin. Në vitin 2006, për të plotësuar mandatin e DÇBP-së, komuniteti ndërkombëtar, përmes Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara Misioni në Kosovë (UNMIK), ka krijuar një institucion të dytë kuazi-gjyqësor administrativ, Agjencinë Kosovare të Pronës (AKP). Mandati i saj është zgjidhja e çështjeve pronësore që ndërliken me luftën, por këtë herë duke përfshirë jo vetëm pronën e banimit, por edhe pronën bujqësore dhe komerciale. Si një mekanizëm i kërkesave masive, AKP-ja pranoi rreth 42,000 kërkesa ndërmjet viteve 2006 dhe 2007, nëntëdhjetë përqind e të cilave janë paraqitur nga serbët e Kosovës. Aktualisht, në fazën e fundit të mandatit të saj aktual, AKP-ja dhe trupi i saj vendimmarrës, Komisioni për Kërkesa Pronësore të Kosovës (KKPK) kanë përpunuar dhe vendosur shumicën e rasteve të tyre.

Megjithatë, ky libër nuk është në lidhje me AKP-së, DÇBP-në (ose 'Habitatin', siç njihet në mesin e popullatës) ose zyrat e UNHCR-së për pronë (pra, zyrat e AKP-së në Serbi). Po ashtu, ky libër nuk është një vlerësim i jashtëm i sukseseve apo dështimeve institucionale. Ky libër nuk është as analizë ligjore e rasteve të AKP-së dhe nuk pretendon të shpjegoj bazën ligjore dhe nuancat teknike të çështjeve të pronësisë në fjalë.

Në vend të kësaj, ky libër është për njerëzit. Për njerëzit që edhe pse ndonjëherë kanë trajektore krejt të ndryshme të jetës, të gjithë kanë të paktën një gjë të përbashkët: për arsye të ndryshme, ata u bënë parashtrues kërkesash apo të paditur në procedurën kuazi-gjyqësore të AKP-së në mënyrë që të gjejnë një zgjidhje për çështjeve të tejzgjatura pronësore, të cilat ndikojnë në jetën e tyre. Ky libër po ashtu ka për qëllim sigurimin e një platforme ku ata mund të tregojnë historitë e tyre përtej dhënies së karakterit gjyqësor (gjyqësorimit) kërkesave të tyre. Në procesin e AKP-së, si në shumicën e procedurave gjyqësore, "gjyqësorimi" është procesi përmes të cilit ankesat e parashtruesve dhe të paditurve përkthehen në gjuhën teknike ligjore, dhe në këtë mënyrë në të njëjtën kohë fitojnë transparencë në raport me ligjin dhe bëhen të padukshme për personat dhe familjet që qëndrojnë pas dosjeve.

Prandaj, ky koleksion i tregimeve fokusohet në njerëzoren, personalen, emocionale, intimen. Libri ndërlihd tregime të së kaluarës dhe të së tashmes, të shpresave dhe pritjeve, të shtëpisë dhe humbjes, miqësisë e marrëdhënieve ndëretnike. Kësisoj, libri vë themelet e domosdoshme për të kuptuarit e rolit qendror të marrëdhënieve pronësore në

XIV

Introduction / Parathënie / Uvod

perceptimet e njerëzve për shtetësinë dhe përkatësisë kombëtare në kontekstin e Kosovës, si dhe ndikimin e tyre në proceset dhe dinamikat më të thella të pajtimit dhe kombndërtimit. Për shumicën dërrmuese të njerëzve të intervistuar, prona është në të njëjtën kohë lidhja e vetme e mbetur me jetën e tyre të mëparshme, si dhe forca shtytëse që u mundëson atyre të ecin përpara dhe të rindërtojnë jetët e tyre. Tregimet gjithashtu ravijëzojnë edhe kufijtë e një procesi të suksesshëm ligjor, meqë rivendosja e të drejtave ligjore për pronën nuk përkthehet automatikisht në “të drejtën sociale” të kthimit, qasjen praktike dhe kontrollin e pronës së rikthyer ligjërisht.

Intervistat në këtë libër janë realizuar në periudhën prill - qersori të vitit 2013 në Kosovë dhe në Serbi. Të intervistuarit janë përzgjedhur rastësisht nga një listë e rasteve të vendosura gjatë seancës së KPPK-së, mbajtur në tetor të vitit 2011. Në bashkëpunim të ngushtë me qendrën e thirrjeve të AKP-së, të intervistuarit potencialë më pastaj janë kontaktuar me telefon dhe janë njoftuar me synimet dhe qëllimet e projektit; në rastet kur janë pajtuar, është caktuar data dhe koha për intervistë. Më së shpeshti, ne i kemi takuar të intervistuarit në zyrën më të afërt të AKP-së /UNHCR-së në vend banimet e tyre dhe kemi realizuar intervistat. Në disa raste, ne i shoqëronim të intervistuarit deri te vendi i tyre, ose vizitonim pronën e pretenduar në mënyrë që fotografi ynë të mund të dokumentoj tregimet e tyre në detaje. Pastaj intervistat janë transkriptuar, përkthyer dhe redaktuar. Gjatë kësaj pune unë jam përpjekur që të ruaj ‘frymën’ e të intervistuarve duke ruajtur fjalët origjinale ashtu si janë thënë në intervista. Megjithatë është e nevojshme të pranoj përgjegjësinë time autoriale si studiues që me vetëdije të përfshij apo shpërfill pjesë të zgjedhura të intervistave. Kjo pasqyron përpjekjen time për të theksuar diversitetin e perspektivave të të anketuarve, dhe në të njëjtën kohë të krijoj dialog ndërmjet teksteve të ndryshme. Për më tepër, për shkak se procesi i përzgjedhjes ishte i bazuar kryesisht në dëshirën individuale të njerëzve për të biseduar me ne, ky libër nuk është një përfaqësim i saktë i të gjitha pikëpamjeve dhe tregimeve të mundshme të njerëzve të prekur nga çështjet pronësore në Kosovë. Heshtjet e atyre që nuk deshën të marrin pjesë në këtë projekt janë po aq të rëndësishme e domethënëse sa fjalët e të ndërlidhura këtu.

Qëllimi i këtij libri është që të promovoj mirëkuptim të ndërsjellë midis palëve, por edhe të ngrisë ndërgjegjësimin e njerëzve në Kosovë, Serbi dhe gjetiu për fatet personale të disa prej njerëzve, jetët e të cilëve janë cënuar rëndë nga çështjet e zvarritura pronësore në Kosovë.

**Doktorante në antropologji sociale ligjore
Universiteti i Edinburgut
a.mora@ed.ac.uk*

XV

Introduction / Parathënie / Uvod

UVOD

*Agathe C. Mora**

Nerešena imovinska pitanja, naročito ona koja su direktno povezana sa ili su rezultat oružanog sukoba na Kosovu 1998-99-e godine se i dalje smatraju jednom od glavnih prepreka ekonomskog razvoja, konsolidacije demokratskih institucija i pomirenja među različitim zajednicama na Kosovu. Prvi mehanizam masovnog potraživanja, Direkcije za Stambena i Imovinska Pitanja (DSIP) je ustanovljen nakon rata da bi rešio stambene spore. 2006-e, da bi mandat HPD-a bio dopunjen, međunaroda zajednica, kroz Privremenu Administrativnu Misiju Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK) je stvorila kvazi-sudsku administrativnu instituciju, Kosovsku Agenciju za Imovinu. Njen mandat je da reši ratna imovinska pitanja, ovog puta ne samo za stambenu imovinu, već i za poljoprivrednu i komercijalnu imovinu. Kao mehanizam masovnog potraživanja, KAI je primila oko 42,000 zahteva u periodu između 2006-e i 2007-e godine, od čega su devedeset procenata podneli kosovski Srbi. Trenutno u zadnjoj fazi svog sadašnjeg mandata, KAI i njeno sudsko telo, Komisija za Imovinske Zahteve Kosova (KIZK) su do sada obradili i dosudili o većini slučajeva.

Međutim, ova knjiga nije o KAI, DSIP (ili 'Habitatu', kako je često nazivana) ili imovinskim kancelarijama UNHCR (tj. KAI kancelarijama u Srbiji). Ova knjiga nije ni spoljna procena institucionalnog uspeha ili neuspeha. Nije niti pravna analiza KAI slučajeva, niti želi da objasni pravne temelje i tehničke aspekte imovinskih pitanja o kojima se govori.

Umesto toga, ova knjiga je o ljudima. Ljudi sa ponekad različitim životnim putanjama koji svi imaju bar jednu zajedničku osobinu: iz različitih razloga, postali su tužioci ili tuženi u kvazi-sudskom procesu KAI da bi našli rešenje za imovinska pitanja koja utiču na njihove živote. Ova knjige služi da im pruži platformu gde mogu da ispričaju svoje priče van judikalizacije svojih zahteva. U procesu pred KAI, kao i u većini sudskih procedura, 'judikalizacija' je proces kroz kojim se nezadovoljstva tužilaca i tuženih prevode na tehnički pravni jezik, na taj način dajući jasnoću zakonu, a nejasnoću ljudima i porodicama koji stoje iza papira.

Stoga, ova kolekcija priča se fokusira na čoveka, na ljudsko, lično, osećajno, intimno. Povezuje priče prošlosti i sadašnjosti, nade i očekivanja, doma i gubitka istog, prijateljstva i međuetničkih odnosa. Na taj način, ona postavlja temelje za razumevanje centralnosti imovinskih odnosa na ljudsku percepciju državljanstva i nacionalnog pripadanja u kontekstu Kosova, kao i njihov uticaj na širu dinamiku pomirenja i izgradnje nacije. Za izuzetno veliku većinu ljudi koji su intervjuisani,

XVI

Introduction / Parathënie / Uvod

imovina je u isto vreme i jedina veza sa njihovim pređašnjim životima, kao i glavna pokretačka snaga koja im omogućava da krenu napred i ponovo izgrade svoje živote. Priče takođe podvlače granice uspešnog pravnog procesa, pošto ponovno uspostavljanje prava na imovinu ne čini da se uspostavi 'socijalno pravo' povratka, praktične procene i kontrole imovine koja je pravno restituísana.

Intervjui u ovoj knjizi su sprovedeni između aprila i juna 2013-e godine na Kosovu i u Srbiji. Intervjuisane osobe su prethodno izabrane sa liste slučajeva koji su dosuđeni pre oktobarskog zasedanja KIZK iz 2011-e godine. Uz blisku saradnju sa pozivnim centrom KAI, potencijalne intervjuisane osobe su potom kontaktirane telefonom i obavestene o svrsi i ciljevima projekta; ukoliko su se složile, datum i vreme su određeni za intervju. Većinu njih smo sreli u KAI/ UNHCR kancelariji koja je najbliža njihovom prebivalištu i tamo sproveli intervju. Ponekad bismo u njihovoj pratnji otišli do njihovog mesta ili bismo posetili spornu imovinu da bi naš fotograf mogao da dokumentuje njihove priče u više detalja. Intervjui su potom transkribovani, prevedeni i lektorisani. Na taj način, pokušala sam da održim "duh" intervjuisanih osoba tako što sam zadržala originalne reči izgovorene u toku intervjuja. Međutim, bitno je prepoznati moju autorsku odgovornost kao istraživača u tom smislu da sam svesno uključila ili isključila određene delove intervjuja. Ovo reflektuje moj pokušaj da naglasim raznolikost perspektiva intervjuisanih ljudi, ali i u isto vreme da stvorim dijalog među različitim tekstovima. Pored toga, iz razloga što je proces selekcije bio baziran na individualnoj volji ljudi da razgovaraju sa nama, ova knjiga nije precizna predstava svih mogućih pogleda i priča ljudi na koje su uticala imovinska pitanja na Kosovu. Tišine ljudi koji nisu želeli da učestvuju u projektu su stoga isto toliko važne koliko i reči ovde prenesene.

Cilj ove knjige je da promoviše međusobno razumevanje među stranama, ali i da se podigne svest ljudi na Kosovu, u Srbiji i drugim mestima o ličnim sudbinama nekih od ljudi na čije su se živote drastično odrazila preostala imovinska pitanja na Kosovu.

**Doktorand
Socijalna Antropologija Prava
Univerzitet u Edinburgu
a.mora@ed.ac.uk*

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۰

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۱

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۲

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۳

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۴

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۵

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۶

Handwritten text in Persian script, including a title and several lines of prose.

میلادین

۶۷

SOKOL BEHRAMI

*25/04/2013
Mitrovicë / Mitrovica
Kosovë / Kosovo*

- Shtëpia ime ishte dykatëshe me oborrin prej 85 ari. Ajo ndodhej në Kroin e Vitakut në afërsi të Mitrovicës veriore. Atë e ndërtova para 30 vitesh me para që i fitova duke punuar në Trepçë.

Familja ime dhe unë, nëntë anëtarë, tani jetojmë te “Tre Rrokaqiejt”. Unë i kam thënë AKP-së që prona ime nuk është e uzurpuar, por e shkatërruar. Unë jam i pastrehë. Deri para dy vitesh unë nuk kam mundur të shkoj në tokën time. Kur e bëra këtë kërkesë, e kam ditur se kurrë nuk do të marrë ndonjë ndihmë materiale nga AKP-ja. Unë i thashë, në rregull le të jetë kështu, unë dua pronën time në emrin tim. Unë e dija se AKP-ja nuk mund të marrë tokën time mbi shpatullat e tyre dhe ta sjellin atë në anën tjetër të qytetit.

- ♦ Moja kuća je dvospratna sa dvorištem od 85 ari. Nalazi se u Brđanima u blizini Severne Mitrovice. Sagradio sam je pre 30 godina novcem koji sam zaradio radeći u Trepči.

Moja porodica i ja, svo devetoro, sada živimo u “Tri solitera”. Ja sam KAI rekao da moja imovina nije uzurpirana, uništena je. Ja sam bez krova nad glavom. Do pre dve godine nisam uopšte mogao da odem do moje zemlje. Kada sam podneo ovaj zahtev, znao sam da od KAI nikada neću dobiti materijalnu pomoć. Rekao sam u redu neka bude tako, želim svoju zemlju na svoje ime. Znao sam da KAI ne može na svojim leđima da prenese moju zemlju i prenese je na drugu stranu grada.

U largova nga shtëpia më 26 mars 1999 dhe që nga ajo kohë unë e paguaj qeranë. Në orën 10:30 të asaj dite i kam parë ushtarët që po rrethonin vendbanimin tonë. I kam pas 3 lopë dhe një viq. I preva litarët e tyre në mënyrë që ato të mund të shpëtojnë dhe të mos ngordhin nga uria. Kur u ktheva nga hambari për të mbledhur disa nga gjësendet tona, ishte një serb në ballkon me një armë. Ai më tha: “Shko ose do të të vrasë”. Unë e dija se nuk do të kthehem deri sa mbaron lufta. Ne shkuam nga fshati në fshat deri në mbarimin e luftës. Shumë kemi qëndruar në pyll.

Iz kuće sam otišao 26-og marta 1999-e i od tada plaćam kiriju. U 10.30 tog dana sam video vojnike kako opkoljavaju naš kraj. Imao sam 3 krave i tele. Odsekao sam im konopce da bi pobegli i da ne bi uginuli od gladi. Kada sam se vratio iz štale da pokušim neke stvari, na balkonu je stajao jedan naoružani Srbin. Rekao mi je: “Odlazi ili ću da te ubijem”. Znao sam da se neću vratiti dok se rat ne završi. Selili smo se iz sela u selo dok se rat nije završio. Dosta dugo vremena smo proveli u šumi.

■ **M**y house had two floors and a yard of 85 acres. It was situated in the Kroji i Vitakut neighbourhood of Northern Mitrovica. I built it 30 years ago with the money I earned from working at Trepça.

My family and I, all 9 of us, now live at the “Three Skyscrapers”. I told the KPA that my property is not occupied, it’s destroyed. I am homeless. Until two years ago I couldn’t go to my land at all. When I made the claim, I knew that I would never receive any material assistance from the KPA. I said ok let it be like that, I want my property in my name. I knew that KPA couldn’t carry my land on their shoulders and bring it to the other side of the city.

I left the house on the 26th of March 1999 and since then I have always paid rent. At 10.30 am on that day, I saw the military starting to surround our neighbourhood. I had three cows and a calf. I cut their ropes so they could escape and not die of hunger. When I came back from the barn to collect some of our stuff, there was a Serb on the balcony with a gun. He told me: “go away or I will kill you”. I knew I would not come back until the war was over. We went from village to village until the end of the war. We stayed in the forest a lot.

The thing I miss the most is the only picture I had of my father, I was seven when he passed away, and I never had the chance to go get it. Because there were no fights between Serbs and Albanians, no one expected these very bad things could happen.

After the war, I went to the house, but I found nothing. My house was burned three times; first they burned the basement, then the first floor and then the roof.

The day NATO entered Kosovo, I returned. I stayed at my brother-in-law’s house for ten days, and then I found an unoccupied flat. The neighbours told me it belonged to an Albanian family who had left for Sweden. Inside the flat, I found a phone number. I made an inventory of all the things in the flat and called. The owner gave me and my family the permission to stay there for a year, rent-free. After a year he sold the flat and we moved where we are now.

Një gjë që më së shumti më mungon është e vetmja fotografi e babit tim. Unë isha shtatëvjeçar kur ai vdiq, dhe asnjëherë nuk pata mundësi për të shkuar atje dhe për ta marrë atë. Për shkak se nuk ka pasur luftime mes serbëve dhe shqiptarëve, askush nuk ka pritur që këto gjëra shumë të këqija mund të ndodhin.

Pas luftës, unë shkova në shtëpi, por unë nuk gjeta asgjë. Shtëpia ime u dogj tri herë, së pari ata dogjën bodrumin, atëherë katin e parë dhe pastaj kulmin.

Unë u ktheva ditën kur NATO hyri në Kosovë. Për dhjetë ditë qëndrova në shtëpinë e dhëndrit pastaj gjeta një banesë të pazurpuar. Fqinjët më thanë se i takon familjes shqiptare që shkoi në Suedi. Brenda në banesë e gjeta një numër telefoni. E bëra një regjistrim të të gjitha gjësendeve në shtëpi dhe thirra. Pronari më dha leje mua dhe familjes sime për të qëndruar pa paguar qeranë një vit. Pas një viti ai e shiti banesën dhe na erdhëm këtu ku jemi tani.

Ono što mi najviše nedostaje je jedina fotografija mog oca, ja sam imao selam godina kada je on umro, i nikada nisam imao priliku da odem po nju. Pošto nije bilo borbi između Srba i Albanaca, niko nije očekivao da mogu da se dese ovako ružne stvari.

Nakon rata sam otišao kući, ali nisam našao ništa. Kuća je tri puta spaljivana, prvo su zapalili podrum, onda prvi sprat i na kraju krov.

Vratio sam se na dan kada je NATO ušao na Kosovo. Deset dana sam proveo u zetovoj kući i nakon toga sam našao neuzurpiran stan. Komšije su mi rekly da je pripadao albanskoj porodici koja je otišla za Švedsku. U stanu sam našao broj telefona. Popisao sam sve stvari u stanu i pozvao. Vlasnik mi je dao dozvolu da sa porodicom ostanem u stanu besplatno godinu dana. Nakon godinu dana je prodao stan i mi smo došli ovde gde smo sada.

• **S**a i përket AKP-së, unë vetëm desha të regjistroj pronën në emrin tim, ta dokumentoj që ajo më takon mua.

Unë dua që të shkruhet në histori që kjo shtëpi u dogj, për nipërit e mi. Sepse edhe pse situata nuk po ndryshon, historia po shkruhet, kemi lënë dokumente, kemi shkruar. Por ne nuk do të shkruajmë në lidhje me urrejtje dhe rreth dhunës.

Në do t'u shkruajmë atyre që ta dinë çfarë kishte lënë stërgjyshi i tyre. Një ditë nipi im do të më pyes "Gjysh, si ka mundësi që ne nuk kemi shtëpi?".

Por unë nuk mund t'i marrë dokumentet e pronës. Ato janë të gjitha në Zveçan. Unë kam vetëm disa vizatime që janë lëshuar nga komuna para se të filloj ndërtimi i shtëpisë. Unë do të shkoj të marrë dokumente të tjera, kur gjendja do të bëhet më të mirë.

◆ **Š**to se KAI tiçe, ja sam samo hteo da registrujem imovinu na svoje ime, da dokumentujem da mi pripada. Hoću da se napiše da je ova kuća zapaljena, zbog mojih unuka. Zato što iako se situacija ne menja, istorija se piše, ostavljamo dokumenta, pišemo. Ali ne pišemo o mržnji i nasilju. Mi pišemo da bi oni znali šta je otac njihovog dede ostavio iza sebe. Jednog dana moj unuk će da me pita "Deda, kako to da mi nemamo kuću"?

Ali ja ne mogu da uzmem dokumentaciju o imovini, cela je u Zvečanu, imam samo neke skice koje je izdala opština pre nego što sam počeo da gradim kuću. Ići ću po ostala dokumenta kada se situacija poboljša.

■ **W**ith KPA, I only wanted to put my property in my name, to document that it belongs to me. I want it written in history that this house was burned, for my grandchildren. Because even though the situation is not changing, history is being written, we leave documents, we write. But we do not write about hate and about violence. We write to let them know what their grandfather's father left behind. One day my grandchild will ask me: "grandfather, how come we don't have a house?"

But I cannot get the property's documents, they are all in Zvecan, I only have some drawings that were issued by the municipality before I started building the house. I will go get the other documents when the situation gets better.

MILORAD STEPIĆ

*njegova sestra, kćerka njegove sestre / motra e tij, bija e motrës / his sister,
his sister's daughter*

18/05/2013 - Beograd / Belgrade

Srbija / Serbi / Serbia

♦ **N**aša imovina u Drenovcu, opština Klina, je upisana na dva posedovna lista. Ima jedna parcela pedeset i dva ara a druga je osam hektara. Mi i dalje posedujemo tri hektara šume. Sve ukupno, imali smo tri kuće. Imanje se sastojalo od dve kuće, štale, tri bunara i plac zemlje da gajimo useve. Povezano sa trećom kućom bilo je još 32 ara zemlje i još jedna pomoćna zgrada.

Tek smo se uselili kad je pukao rat. Tek smo počeli malo da se kućimo. Onda su, ovaj, počele borbe i uzeli su nameštaj, uzeli sve i onda su demolirali kuće. Nije puno ostalo, ostali su samo stubovi. Kada smo napustili imovinu, nisu nam dozvolili da se vratimo ikada.

♦ **P**rona jonë në Drenoc, komuna e Klinës. Është regjistruar në dy lista poseduese. Ka një parcelë prej pesëdhjetë e dy ari dhe tjetrën që është tetë hektarë. Ne edhe me tutje kemi tre hektarë mal. Gjithsej, kemi pasur tri shtëpi. Prona është përbërë nga dy shtëpi, stalla, tre puse, dhe pjesa e tokës të cilën e kultivojmë. Përkaj shtëpisë së tretë i kemi pasur edhe tridhjetë e dy ari tokë dhe një ndërtesë ndihmëse.

Sapo ishim vendosur kur filloi lufta. Sapo kishim filluar të adaptohemi me shtëpinë. Mandej, kështu, filluan luftimet, kanë marrë orenditë, i kanë marrë të gjitha, e mandej e kanë demoluar shtëpinë. Pak ka mbetur nga ajo, kanë mbetur vetëm shtyllat mbajtëse. Kur e kemi lëshuar pronën, nuk na kanë lejuar më të kthehemi.

Podneo sam zahtev preko UNHCR i KAI nakon što sam čuo od moga brata da nam je neko ušao u imanje i da nam je koristio zemlju. Dešavalo se i pre da nam je čovek ušao u njive, ali ovog puta je ušao na naše pašnjake i voćnjake gde gajimo voćke. To mora da prestane, ne mogu da to sve prihvatim. Problem je u tome što ne znamo tačno šta se dešava. Ne možemo da odemo sami da vidimo imanje ili da ga nadgledamo. Čak ni moj brat ne može tamo.

E kam bërë kërkesën në UNHCR pasi që kam dëgjuar nga vëllau im që dikush ka hyrë në pronën tonë dhe e ka shfrytëzuar tokën tonë. Ka ndodhur edhe më parë që dikush të futet në arat tona, mirëpo kësaj here ka shkuar në kullotat dhe pemishtet tona, aty ku i kultivojmë pemët. Kjo duhet të ndalet, nuk mund ta pranoj këtë. Problemi është që ne nuk e dimë saktësisht se çfarë po ndodhë, nuk mund të shkojmë të shohim pronën ose të mbikëqyrim. Madje as vëllau im nuk mund të shkoj atje.

Our property is in Drenovac, in the municipality of Klina, it is registered in two possession lists. There is one piece of land as big as fifty-two ares, and another, which is eight hectares. Additionally we have three hectares of forest. All together we owned three houses there. The farm comprised of two houses, a barn, three wells, and a plot of land to grow our crops. Connected to the third house there is another 32 ares of land and another auxiliary building.

We had just moved in when the war erupted. We had only started to settle. Then the fighting began and they stole our furniture and everything else, and they demolished our houses. Not much remains, only pillars. Once we left our property they did not allow us to return to it again.

I filed the claim through the UNHCR and KPA after I heard from my brother that someone had entered our property and was using our land. It happened before that a man went into our fields, but this time he went to our meadows and to our orchard where we grow our fruits. This has to stop, I cannot accept this. The problem is that we cannot know exactly what is going on. We cannot go there to see for ourselves or to monitor our property. Even my brother cannot go there.

I am trying to return to Drenovac to live there again, but it is very difficult. Everybody was required to submit an individual request in order for the UNHCR to build a new house there. So I did. They replied to my request tell-

ing me that there will be accommodation for me. However, in July 2009 I received a notification that I did not meet the criteria of the UNDP to be eligible for house reconstruction. My request was declined because I reportedly left Kosovo prior to 1999 as an economic migrant. This is incorrect. The municipality of Klina agreed with me that this information is incorrect and they assured me no one in Klina wrote it. Someone in Belgrade must have written it. The people in Klina recently told me they could not help me further so now I have to go to the office of the UNHCR, the one responsible for the return of former inhabitants.

• Pokušavam da se povratim u Drenovac da živim tamo opet, ali to ide jako teško. Svi su trebali da podnesu pojedinačne zahteve da bi im UNHCR tamo napravio kuće. I tako sam uradio. Odgovorili su mi na zahtev i rekli da će biti smeštaja za mene. Međutim, jula 2009-e sam dobio obaveštenje da nisam zadovoljio kriterijume UNDP za obnovu kuće. Moj zahtev je odbijen jer sam navodno napustio Kosovo kao ekonomski migrant. To je netačno. Opština Klina se složila sa mnom da su ove informacije netačne i rekli su mi da to u Klini niko nije napisao. Neko iz Beograda mora da je tako napisao. Ljudi iz Kline su mi skoro rekli da ne mogu da mi dalje pomognu, tako da moram da idem preko kancelarije UNHCR, one koja je odgovorna za povratak bivšeg stanovništva.

• P mundohem të kthehem në Drenoc të jetoj prap aty, mirëpo kjo është shumë e vështirë. Të gjithë është dashur të paraqesin kërkesa individuale në mënyrë që UNHCR t'i ndërtojë shtëpitë e tyre atje. Ashtu edhe kam vepruar. I janë përgjigjur kërkesës sime dhe kanë thënë se do të ketë strehim për mua. Megjithatë, në korrik të vitit 2009 kam marrë lajmërimin se nuk i kam plotësuar kushtet e UNDP-së për renovim të shtëpisë. Kërkesa ime është refuzuar gjoja se jam larguar nga Kosova si emigrant ekonomik. Kjo nuk është e vërtetë. Komuna e Klinës është pajtuar me mua se këto nuk janë informata të sakta dhe më kanë thënë që në Klinë askush nuk e ka shkruar këtë. Dikush nga Beogradi e ka shkruar këtë. Njerëzit e Klinës tash së voni më kanë thënë që nuk mund të më ndihmojnë më, prandaj më duhet të shkoj përmes zytrës së UNHCR-së, e cila është përgjegjëse për kthimin e banorëve të dikurshëm.

- ◆ **K**ada su mi prvi put rekli da se kvalifikujem, ponudili su mi prevoz nazad do Drenovca. Morao sam da im javim da sam u mogućnosti da idem. Morao sam da se spremim za 30 dana posle prijema pisma. I pored mog potvrdnog odgovora, to se još uvek nije desilo.

Zadovoljan sam komunikacijom sa KAI. Oni su ispitali moj zahtev i izvršili pregled lokacije. KAI je potvrdio da je imovina naša. Samo čekamo da čujemo zadnju presudu koja se tiče dva placa na kojima su oni napravili grešku.

- **K**ur herën e parë me kanë thënë të kualifikohem, me kanë ofruar transport deri në Drenoc. Është dashur t'i lajmëroj se kam mundësi të shkoj. Më është dashur të përgatitem për 30 ditë pasi që kam pranuar letren. Pavarësisht nga përgjigja ime pozitive, kjo ende nuk ka ndodhur.

Jam i kënqur me komunikim me AKP-në. Ata kanë shqyrtuar kërkesën time dhe kanë verifikuar lokacionin. AKP ka vërtetuar se prona është e jona. Vetëm presim të dëgjojmë aktgjykimin final që ka të bëjë me dy prona ku ata kanë bërë gabim.

- **W**hen they first said I was eligible, they offered to transport me and my belongings back to Drenovac. I had to inform them whether I was able to go. I had to be ready within 30 days after receiving the letter. Despite my confirmative response it hasn't happened yet.

I am satisfied about the communication with the KPA. They examined my claim and investigated the location. The KPA confirmed that the property is ours. We are only waiting to hear their final judgment concerning the two plots they made mistakes on.

MILAN ZUVIĆ MITAR ZUVIĆ

*sa / me / with Stana Zuvić
03/06/2013 - Kragujevc / Kragujevac
Srbija / Serbi / Serbia*

♦ **M**ilan Zuvic (Mil. Z): Živeli smo u Kovrgama, selu u opštini Istok. Imali smo tri kuće tamo i šest hektara zemlje. Imali smo i nekoliko krava. Bilo je veoma lepo selo i bili smo u odličnim odnosima sa Albancima. Išli smo u školu zajedno, igrali fudbal, išli na reku i plažu zajedno.

Iako mi nismo imali sukoba sa ostalima u selu, morali smo da idemo 1999-e. Međunarodne prilike su nas naterale da odemo, nismo čak ni bili svesni šta se dešava. Došli smo u Kragujevac jer smo imali familiju ovde. Morao sam da puno radim da uložim u kuću.

Napravio sam kuću u Kragujevcu potpuno isto kao i onu na Kosovu, samo malo manju.

• **M**ilan Zuvic (Mil. Z): Ne kemi jetuar në Kuvragë, fshat në komunën e Istogut. Aty kishim tre shtëpi dhe gjashtë hektarë tokë. Kishim edhe disa lopë. Ai ishte fshat shumë i bukur dhe ne ishim në marrëdhënie të shkëlqyera me shqiptarët. Ne shkonim bashkë në shkollë, kemi luajtur futboll dhe shkonim në lumë dhe përgjatë plazhit.

Edhe pse ne nuk kishim konflikt me të tjerët në fshat, u larguam në vitin 1999. Rrethanat ndërkom-bëtare na kanë detyruar të largohemi. Ne nuk ishim në dijeni të asaj që po ndodhte. Arritëm në Kragujevc, sepse ne kishim familje atje. Unë kam punuar shumë për të investuar në shtëpi.

Në Kragujevc e ndërtova shtëpinë e njëjtë me atë në Kosovë, vetëm pak më të vogël. Vendosa për modelin

Izabrao sam isti model jer mi pomaže da se osetim kao kod kuće. Kada uđem u ovu kuću, ja isprva osećam kao da sam isto tamo, kao da sam na rodnom mestu. To je nama jako važno. Međutim, kad bi izašli već vani u dvorište, osećanja su malo drukčija. Najviše mi zemlja nedostaje. Bila je velika, sa puno prostora na obe strane i mogli smo da čujemo žubor reke. I dalje patimo za našom imovinom.

Mitar Zuvic (Mit. Z): Selo nam je mnogo važno. Tamo smo rođeni i tamo su nam deca rođena. Ovde da mi je palata, znači tamo mi je bilo bolje u selu.

e njëjtë sepse më bën të ndihem si në shtëpi. Kur hy në këtë shtëpi, fillimisht ndihem si të kisha hy në atë shtëpinë atje. Si me qenë në vendlindje. Për ne ajo është shumë me rëndësi. Mirëpo, kur dalim në oborr, ndjenjat janë pak më ndryshe. Më së shumti më mungon toka. Ajo ishte e madhe, me shumë hapësirë nga të dyja anët dhe është dëgjuar zhurma e lumit. Në ende vuajmë për pronën tonë.

Mitar Zuvic (Mit. Z): Fshati është shumë i rëndësishëm për ne. Aty jemi lindur, fëmijët tanë janë lindur aty. Po të kisha pallat këtu, prapë më mirë do ndihesha në fshat.

■ **M**ilan Zuvic (Mil. Z): We used to live in Kovrge, a village in the municipality of Istok. We had three houses there and six hectares of land. We owned a few cows as well. It was a very pretty village and we were on really good terms with the Albanians. We went to school together, played soccer and we went to the river and the beach together.

Even though we had no conflicts with each other in the village, we had to leave in 1999. It was international issues that forced us to leave, we were not even aware of what was going on. We came to Kragujevac because we had family here. I had to work really hard to be able to invest in a house.

I built the house we are living in here in Kragujevac in exactly the same way I had built my house in Kosovo, only a bit smaller. I chose to use the same model because it helps me feel at home. When I enter the house, our home in Kosovo does not seem so far away. It is as if I am at my birthplace. This is really important to us. However, as soon as you walk out the door and enter the yard, the feeling changes. What I miss most is the land. It was large, with plenty of space on each side and one could hear the river flowing. We continue to mourn for our property.

Mitar Zuvic (Mit. Z): The village is very important to us. We were born there, and it is where our children were born. Even if I would own a big palace here, I would still be happier there in the village.

Mil. Z: Yes, the village is our place of origin. Our grandfathers, great-grandfathers and great-great-grandfathers were all born there. But going back to

our village is complicated. Without external help it would be very hard to return. Some seven or eight years ago, there was a Greek donor who was willing to help us return. A group of 37 people was supposed to go back including our family, but they suddenly stopped the project. We do not know exactly what happened. All we know is that the man representing us and the other displaced people did manage to secure a house for himself.

In the meantime, our property is entirely usurped by other villagers. We know who they are, who are farming our fields. One of them promised me to relinquish the land if we come back. I believe him, he is an honest man. I did not pressure these people to leave our property, because I want to avoid a conflict. However, I filed a claim at the Kosovo Property Agency because one of my brothers is in a very difficult situation. He is living in poverty in Belgrade; he does not even have a house. Because of these circumstances we will need to sell a small section of the land to be able to help him.

♦ **M**il. Z: Da, iz sela smo rodom. Naši dedovi, pradedovi i čukundedovi su svi tamo rođeni. Međutim, povratak u selo je komplikovan. Bez pomoći sa strane bilo bi jako teško za povratak. Pre nekih sedam ili osam godina, postojao je neki Grk donator koji je hteo da nam pomogne da se vratimo. Nas 37 je trebalo da se vrati, uključujući i našu familiju ali su odjednom stopirali projekat. Ne znamo šta se tačno desilo. Samo znamo da je čovek koji nas je predstavljao uspeo da obezbedi sebi kuću.

U međuvremenu, našu imovinu su u potpunosti uzurpirali ostali iz sela. Mi znamo ko su oni, ko nam radi njive. Jedan od njih je obećao da će da ustupi zemlju ako se vratimo. Ja njemu verujem, to je pošten čovek. Nisam pritiskao te ljude da napuste imovinu jer sam hteo da izbegnem konflikt. Međutim, podneo sam zahtev pred Kosovskom Agencijom za Imovinu jer je jedan od moje braće u jako teškoj situaciji. On živi u siromaštvu u Beogradu, nema čak ni kuću. Zbog tih okolnosti smo prinuđeni da prodamo mali deo zemlje da bi mogli da mu pripomognemo.

♦ **M**il. Z: Po, ne jemi me prejad-hje nga fshati. Gjyshërit tanë, stërgjyshërit dhe katragjyshërit ishin të gjithë të lindur atje. Por, kthimi në fshat është i komplikuar. Pa ndihmën e jashtme, kthimi do të ishte shumë i vështirë. Rreth shtatë ose tetë vjet më parë, ishte një donator grek, i cili dëshironte të na ndihmojë rreth kthimit. 37 prej nesh kanë menduar për kthim, duke përfshirë edhe familjen tonë, por përnjëherë projekti është ndalur. Ne nuk e dimë saktësisht se çfarë ka ndodhur. Të gjithë ne e dimë se njeriu i cili na përfaqësonte arriti të sigurojë një shtëpi për vete.

Ndërkohë, pasuritë tona janë të uzurpuara plotësisht nga të tjerët në fshat. Ne e dimë se kush janë ata, të cilët janë duke punuar tokat tona. Njëri prej tyre ka premtuar ta lëshojë tokën nëse ne do të kthehemi. Unë i besoj atij, ai është një njeri i ndershëm. Unë nuk i shtyra këta njerëz të largohen nga prona, sepse kam kërkuar për të shmangur konfliktin. Megjithatë, unë kam dorëzuar një kërkesë në Agjencinë Kosovare të Pronës, sepse një nga vëllezërit e mi është në një situatë shumë të vështirë. Ai ka jetuar në varfëri në Beograd, as shtëpi nuk ka. Për shkak të këtyre rrethanave, ne jemi të detyruar të shesim një copë të vogël toke për të qenë në gjendje për t'i ndihmuar atij.

◆ **M**i smo zahvalni KAI za njihovu pomoć. Pomogli su nam da upišemo imovinu na naše ime, da je zaštitimo. Navr' dve godine posle podnošenja zahteva su počela da stižu rešenja za sve odvojene parcele. Ovi dokumenti potvrđuju da smo mi zakoniti vlasnici.

■ **N**e i jemi mirënjohës AKP-së për ndihme e tyre. Na kanë ndihmuar që të regjistrojme pronën në emrin tonë, ta mbrojmë atë. Dy vite pas paraqitjes së kërkesës, kanë filluar të vijnë vendimet për të gjitha parcelat që janë ndarë. Këto dokumente dëshmojnë së ne jemi pronarë legjitim.

■ **W**e are grateful to the KPA for their help. They helped us to register the property in our name, to protect it. Approximately two years after we submitted our claim to the KPA the decisions for all the separate lots started coming in. These documents confirm that we are the rightful owners.

MILUTIN BORISAVLJEVIĆ

*22/05/2013
Beograd / Belgrade
Srbija / Serbi / Serbia*

♦ **V**idiš, imovina se nalazi u selo Mušutište, opština Suva Reka. To je moja dedovina koju je otac nasledio od dede, a ja od oca. Imam jedno pet hektara ukupno. Kuća je porušena negde 2010-e godine. Bio sam da je vidim prošle godine. Video sam ono izdaleka, dvogledom. Samo do određene tačke možeš da ideš autobusom. Ali kad sam video prizor... Mesto gde sam rođen, gde mi je sve što mi je bilo drago... Prevrnuto. Onda sam

izgubio svu volju, da budem iskren. Bio je to veliki šok. Selo se promenilo ništa nije, osim onih popaljenih kuća. Ništa se nije izgradilo, samo je još više oronulo. Nema nikoga, ni Albanaca ostali samo stari neki ljudi. E, jedino su školu novu napravili i to nije dovršena, nego tako stoji.

♦ **S**hiko, prona ndodhet në fshatin Mushtisht, komuna e Suharekës. Ajo është toka e gjyshërve të mi, të cilën babai im e trashëgoi nga gjyshi, e unë nga babai. Gjithsej janë pesë hektarë.

Shtëpia është rrënuar diku në vitin 2010. Vitin e kaluar isha aty për ta parë. Nga larg e pash, përmes dylbive. Me autobus mund të shkosh vetëm deri në një pikë të caktuar. Mirëpo kur e pash atë pamje, vendin ku jam lindur, gjithçka që kishte vlerë për

mua, kthyer përmbys... Atëherë humba vullnetin, që të jem i sigurtë. Ishte një shok i madh. Fshati nuk ka ndryshuar as pak. Përveç atyre shtëpive që janë djegur. Asgjë nuk është ndërtuar, vetëm më shumë është rrënuar. Askush, as shqiptarët, vetëm disa njerëz të moshuar kanë mbetur. Po, është ndërtuar shkolla e re. E as ajo nuk është përfunduar, qëndron ashtu.

See, the property is in the village of Mušutište, in the municipality of Suva Reka. It is my dedovina that my father inherited from the grandfather, and I inherited it from my father. I have about 5 hectares. The house was destroyed some time in 2010. Last year, I went to see it. I saw the house from afar through binoculars. You can only go up to a certain point up, by bus. But when I saw the sight... The place where I was born, where everything dear to me was... Turned upside down. Then I lost all will, to be honest. It was a major shock. I just stood like this and I had nothing to say. Eh... But the village has not changed one bit. Except for those burned houses. Nothing else was built, it even got more decrepit. There is no one, not even Albanians. Only some old people remain. Eh, they did build a new school. It is not even completed, it just sits like that.

My great-great-grandfather was a blacksmith maybe 400 years ago. He was a master of sabre-making. And they were from Vrbeštica, in Sirinička Župa. Štrpce. He made a sabre for some man from Đakovica, who gave a great deal of money for it, but requested that such a sabre never be in the possession of anyone else in the region. Ah. But then, against this deal, my ancestor forged another such sabre, even better than the previous one. After that the family had to run away from up there, so they came to Mušutište. They bought the property from the Turks with the money they earned selling the two sabres. That's how it became dedovina which was passed down.

When I was 16, I came here to Belgrade to get

vocational training. I am a brick-layer by profession. This is where I stayed and worked. But my mother and father lived there.

I found out about KPA through the TV. I had heard some information. They say that unless you report the property, it remains with them [the Albanians], it belongs to them. And that is why I filed, so I can in a way confirm that this property is mine.

Pradede je bio kovač pre možda 400 godina. Pravio je vrhunske sablje. A oni su bili iz Vrbeštice, iz Siriničke Župe. Štrpce. Napravio je nekom čoveku sablju iz Đakovice koji je dao velike pare, ali je tražio da takvu sablju u tom regionu niko ne sme da ima. E, onda su moji preci mimo tog dogovora napravili još jednu sablju, još bolju od prethodne. Posle toga morali su da beže odozgo i tako su došli u Mušutište. Kupili su imanje od Turaka parama koje su zaradili od prodaje te dve sablje. Te je tako postala ta dedovina koja je nasleđena.

Kada sam imao 16 godina, došao sam u Beograd da izučim zanat. Keramičar sam po struci. Tu sam ostao i tu sam radio, a otac i majka su mi živeli tamo.

Saznao sam za KAI preko televizije. Čuo sam neke informacije. Rekli su da osim ako ne prijavim imovinu, ostaje njima [Albancima], pripada njima i zato sam podneo zahtev, da bih na neki način potvrdio da je imovina moja.

Stërgjyshi ka qenë farkëtar para ndosh-ta 400 vitesh. Ndërtonte shpatë të shkëlqyer. Ata ishin nga Verbeshtica nga Gryka e Syrinikës në Shtërpçë. Kishte bërë një shpatë për njërin nga Gjakova, i cili kishte paguar një shumë të madhe për të, mirëpo kishte kërkuar që askush nuk guxon të ketë një shpatë të tillë në atë rajon. E, të parët e mi, përkundër marrëveshjes kanë bërë edhe një shpatë, më të mirë se ajo e para. Pastaj kanë ikur nga ai vend dhe kanë ardhur në Mushtisht. Kanë blerë pronat nga turqit me paratë që kishin fituar nga shitja e atyre dy shpatave. Kështu është bërë prona e gjyshërve, e cila është trashëguar.

Kur isha 16 vjeçar erdha në Beograd për të mësuar zanatin. Punoj me qeramikë. Mbeta këtu dhe këtu punova. Babai dhe nëna më kanë jetuar aty.

Për AKP kam mësuar përmes televizionit. Kam dëgjuar disa informata. Ata thanë nëse nuk e lajmëroj pronën ajo do t'u mbetet atyre (shqiptarëve), u takon tyre. Prandaj kam paraqitur kërkesën, që në një mënyrë të konfirmoj se prona është e imja.

♦ **T**u i tamo me KAI zove. Primio sam odluke. Pre 4-5 meseci me je KAI nazvao i pitali su me "Hoćeš da daš imanje pod rentu ili ćeš da stave tablu da bi zabranio drugima da obrađuju tvoje njive"? Ja sam rekao: "Pod rentu ne dam. Može table da se stavi da ne može niko da radi". Međutim, ljudi i dalje rade te njive.

Ima 270 zahteva kod Crvenog Krsta od ljudi koji bi se vratili u Mušutište. Međutim, još se nije desilo ništa. Oni sve obećavaju, ali ne ispunjavaju ništa a mi i dalje živimo u nadi. Nikad ne treba da se gubi nada.

Želim da se vratim. Ovo malo života što mi je ostalo hteo bih da provedem tamo dole. Ali pod jednim uslovom: da imam slobodu kretanja. Ali kako stvari sada stoje, ne bih išao nazad: kad god idemo gore na groblje, oni pucaju na obezbeđenje što je sa nama. Znači, ne osećam se bezbednim. A ne bi' nikad otuđio svoje imanje. Nikada! Samo zato što imamo tu neku emociju.

♦ **N**ganjëherë AKP më thërret. Kam pranuar vendimet. Para 4-5 muajsh AKP më ka thirrur dhe më kanë pyetur: "Nëse dëshironi të jepni pronën me qira, ose dëshironi që të vendoset tabela ku ndalohet që të tjerët të punojnë arat tuaja". Unë u thash: "Me qera nuk e jap. Tabela mund të vendoset se askush nuk mund të punojnë." Megjithatë, njerëzit janë ende duke punuar në ato ara.

Në kryq të kuq ka 270 kërkesa të njerëzve që dëshirojnë të kthehen në Mushtisht. Megjithatë, ende asgjë nuk ka ndodhur. Ata premtojnë gjithçka, por asgjë nuk realizojnë. Mirëpo ne ende jetojmë me shpresë. Asnjëherë nuk duhet humbur shpresën.

Dëshiroj të kthehem. Kjo pak që më ka mbetur nga jeta dëshiroj ta kaloj atje poshtë. Mirëpo me një kusht: të kam lirinë e lëvizjes. Mirëpo, siç është situata tash, nuk kisha shkuar atje; sa herë që shkojmë në varreza ata gjuajnë mbi sigurimin që na përcjell neve. Pra, nuk ndihem i sigurt. Asnjëherë nuk e kisha shitur pronën time, asnjëherë! Vetëm për shkak të atij emocionit që e kemi.

■ **N**ow and then the KPA calls me. I received the decisions. 4 or 5 months ago the KPA asked me “do you want to rent this land out, or we can put a sign forbidding others from farming your fields?” I said “I will not give it under rent. A sign can be placed so no one farms it”. However, people continue to work those fields.

270 requests were made with the Red Cross by people who want to go back to Mušutište. However, nothing has yet come out of it. They promise everything, but deliver nothing. But we keep living in hope. You should never lose hope.

I want to go back. Whatever little life I have left, I would like to spend it there. But under one condition: that I have freedom of movement. But with the way things are right now, I would not go back: whenever we go up to the cemetery, they fire shots at the security that is with us. So I do not feel safe. But I would never alienate my property. Never! Just because we have this emotion of ours.

ASLLAN VITAKU

29/04/2013

Mitrovicë / Mitrovica

Kosovë / Kosovo

• **P**rona ime ndodhet në veri të Mitrovicës, në fshatin e quajtur Varage. Gjithmonë më ka pëlqyer ai vend dhe akoma me pëlqen. Ka pejsazh të bukur dhe është afër liqenit të Gazivodës. Unë e bleva atë tokë para 30 vitesh. Në atë kohe kam punuar në minierën e Trepçës, përveç punës sime të rregullt në Universitet.

Ishte koha kur disa nga kolegët e mi shqiptarë kanë blerë tokë atje dhe kjo më tërhoqi vëmendjen edhe mua. Kështu edhe unë e bleva tokën. Ne të gjithë kemi blerë atë nga i njëjti person. Kontratat ishin standarde dhe ato janë vërtetuar në Gjykatën Komunale në Mitrovicë.

Plani fillestar ishte për të ndërtuar një shtëpi të vogël atje për fundjavë. Por kjo nuk ndodhi kurrë. Asnjëherë nuk e kam shfrytëzuar tokën, edhe për arsye se babai im ishte kundër kësaj. Ai nuk ishte i informuar kur unë e bleva tokën dhe më paralajmëroi se do të kem prob-

♦ **M**oja imovina se nalazi u severnoj Mitrovici, u selu zvanom Varage. Uvek sam voleo taj kraj i dalje ga puno volim. Priroda je tamo prelepa i blizu je jezera Gazivode. Zemlju sam kupio pre nekih 30 godina. U to vreme sam radio u rudnicima Trepče pored mog redovnog posla na Univerzitetu. Bilo je to vreme kada su moje kolege Albanci tamo kupovali zemlju, pa sam se i ja tako zainteresovao. Tako da sam je i kupio. Svi smo kupili od istog čoveka. Ugovori su bili standardni i overeni u Opštinskom Sudu u Mitrovici.

Provobitni plan je bio da se tamo sagradi mala kuća, vikendica. Ali to se nije dogodilo, nikada nisam koristio tu zemlju jer je moj otac bio protiv toga. On nije bio obavešten kada sam kupio tu zemlju i upozorio me je da ću imati problema. Osim ukoliko

leme. Në qoftë së njëri nga djemtë e mi nuk është i interesuar për pronën, do të kërkoj një copë toke në pjesën jugore të Mitrovicës - që të jam më i saktë, në një fshat të quajtur Svinjar - dhe të gjejë dikë për të shkëmbyer më të toka. Mirëpo është shumë vështirë.

Unë kam një koleg serb më të cilin kam punuar në kombinatin e Trepçës, të cilit i kam shpjeguar planin tim. Ai do të jetë ndërmjetës, unë i besoj atij. Toka është në një vend të mirë. Një shtëpi në fshatin Svinjar do të jetë më mirë pasi ajo është më afër shtëpisë sime, vetëm dy ose tri kilometra larg. Unë kam katër djem dhe ata mund të kenë nevojë për të ndërtuar shtëpitë e tyre në të ardhmen.

neki od mojih sinova ne bude zainteresovan za imovinu, potražiću neko drugo parče zemlje u južnom delu Mitrovice, u selu zvanom Svinjare da budem precizniji, te da pronadjem nekog da se sa njim zamenim. Ali to je veoma teško. Imam jednog kolegu Srbina koji je radio u Trepči i kome sam predočio moj plan. On će biti posrednik, verujem mu. Zemlja je na dobroj lokaciji. Kuća u selu Svinjare bi bila bolja jer je bliže moje kuće, samo dva ili tri kilometra udaljena od mene. Imam četiri sina i njima će možda u budućnosti trebati da sagrade svoje kuće.

■ **M**y property is located in the Northern area of Mitrovica, in a village called Varage. I was always fond of that place, and I still like it very much. The nature is beautiful there and it is close to lake Gazivoda. I bought the land some thirty years ago. At that time, I was working at the Trepca mines, besides my usual work at the University. It was when some of my Albanian colleagues were buying land there that my attention was drawn to it as well. So I bought the land. We all bought it from the same man. The contracts were standard and they were verified in the Municipality Court in Mitrovica.

The initial plan was to build a small house there, for the weekends. But that never happened, I never used the land, also because my father was against it. He was not informed when I bought the land and warned me I would get troubles. Unless one of my sons is interested in the property, I am going to look for another piece of land in the southern part of Mitrovica, in a village called Svinjar to be more specific and find someone to exchange it with. But it is very difficult.

I have one Serbian colleague who used to work at the Trepca company to whom I explained my plan. He will be the mediator, I trust him. The land is in a good location. A house in the village Svinjare would be better as it is closer to my house, only two or three kilometres away. I have four sons and they might need to build their own houses in the future.

• **U**në kam kontaktuar AKP-në, sepse kam kërkuar për të marrë pronën në emrin tim. Kam bërë kërkesën, ajo është rishikuar dhe përpunuar dhe kam marrë vendimin. Rasti im ishte mjaft i qartë.

◆ **K**ontaktirao sam KAI jer sam hteo da moja imovina bude kupisana na moje ime. Podneo sam zahtev, bio je razmotren, obrađen i primio sam odluku. Moj slučaj je bio prilično jasan.

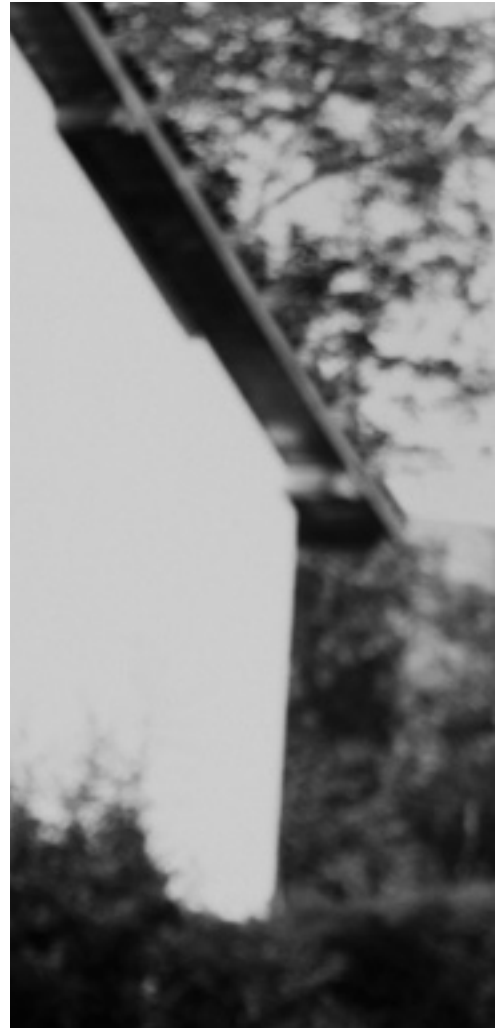
■ **I** contacted the KPA because I wanted to get the property under my name. I made the claim, it was reviewed and processed and I received the decision. My case was quite clear.

• **N**jëherë kam vizituar fshatin Varage kur udhëtoja nëpër Kosovë duke kërkuar punë. Përshtypja ime ishte se 80 për qind, ose madje edhe 100 për qind e shqiptarëve ishin larguar nga fshati. Ju mund të njihni disa njerëz siç është dhëndri i Ajet S., dhe Enver K., Agim K, dhe disa tjerë që për momentin nuk po më kujtohen. Ata kurrë më nuk mund të shfrytëzojnë tokat e tyre. Ndoshta AKP-ja ka të dhëna të sakta dhe ata mund të dinë nëse diçka është bërë në këtë drejtim. Por unë do të thoja se askush nuk bëri asgjë në lidhje me këtë çështje, dhe unë besoj se kjo do të jetë gjëja kryesore që njerëzit do të përpiqen për të rregulluar: e drejta e lëvizjes. Kohëve të fundit të dy qeveritë janë të përfshira për të arritur një marrëveshje në lidhje me këtë. Ajo është menduar për të lehtësuar qasjen e njerëzve në të gjitha tokat që ata posedojnë. Unë besoj se e drejta e lëvizjes do të përmirësohet.

♦ **J**ednom sam posetio selo Varage kad sam putovao kroz Kosovo poslom. Moj utisak je da je 80 procenata ili čak 100 procenata Albanaca napustilo selo. Možda čak i znate neke ljude, poput zeta Ajeta S., Envera K., Agima K. i neke druge kojih se sada ne sećam, oni više nikada nisu mogli da koriste svoju zemlju. Možda KAI ima precizne podatke i možda oni znaju da li je nešto urađeno u tom pogledu. Ali mogu reći da niko nije ništa uradio povodom ovog pitanja i smatram da će ovo biti glavna stvar koju će ljudi pokušati da srede: slobodu kretanja. Dve vlade koje se bave ovime nedavno su postigle dogovor u vezi sa ovim. Trebalo bi da se time omogućí ljudima pristup zemlji koju posedujui. Verujem da će se pravo na slobodu kretanja popraviti.

■ I once visited the village Varage when I was travelling through Kosovo for work. My impression was that 80 percent, or even 100 percent of the Albanians had left the village. You might even know some of the people like the brother-in-law of Ajet S., and Enver K., Agim K. and some others I don't remember right now, they could never use their lands again. Maybe KPA has the precise data and they might know if something was done in this regard. But I would say that nobody did anything about this issue, and I believe that this will be the main thing people will try to fix: the right of movement. Although the two governments involved recently reached an agreement concerning this. It is supposed to facilitate people's access to all the land they own. I believe that the right of movement will be improved.

MOMČILO KOSTIĆ

01/06/2013

Trstenik / Tërstenik

Srbija / Serbi / Serbia

♦ **J**a sam rođen na Kosovu u Novom Selu, opština Vučitrn. Preselili smo se 1963-e godine sa starijima u selo kod Vrnjačke Banje zbog toga što je u to vreme bio veliki pritisak od strane šiptarskog naroda, pre svega od rukovodstva, da nas što pre isele. Moj otac je bio pismen čovek, predvideo je da bi nešto moglo da se desi u budućnosti. Pokupio nas je sve i mi smo tamo deo imanja prodali i kupili smo ovde kod Vrnjačke Banje i tu smo nastavili da živimo. Situacija je postajala sve teža za kontrolu, pogotovu od 1974-e kada su Albanci dobili Pokrajinu sa svim vlastima - milicije, suda, organe koje ima jedna država. I onda se 1999-e desilo upravo kako su moji stari pretpostavljali. Imali smo, naravno, dobre prijatelje Albance sa kojima smo saradivali i pričali, ali je mnogo teže sada.

Svako, ko je imao više od 10 hektara je smatran bogatim, tako da nam je negde oko 2.5 hektara oduzeto od strane države. To je sad u ovom procesu vraćanja preko Kosovske Agencije za Imovinu. Većina toga je bila obradiva zemlja prve klase. Ova zemlja koju je država konfiskovala, to je gde je sada francuska baza. Više puta sam zvao KAI koordinatora da ubrza ju rešenje te parcele, ali rešenja nigde nema. Lično sumljam da neće da donose odluku zbog toga što je tu francuski KFOR. Namerno odugovlače zbog toga.

• **U**në jam i lindur në Kosovë, në Novosellë, komuna e Vushtrrisë. Në vitin 1963 jemi zhvendosur me të vjetrit në një fshat afër Banjës Vërnjaçka për shkak se në atë kohë ishte presion i madh nga populli shiptar, para se gjithash nga udhëheqësia, që sa më shpejt të na zhvendosin. Babai im ishte njeri i shkolluar; parashikoi se diçka mund të ndodhë në të ardhmen. Ai na mblodhi të gjithë ne dhe ne kemi shitur aty gjysmën e pasurisë dhe kemi blerë këtu në Banjën Vërnjaçka, ku kemi vazhduar të jetojmë. Situata po bëhej gjithnjë e më e vështirë për ta kontrolluar, sidomos që nga viti 1974 kur shqiptarëve u është dhënë krahina me të gjitha autoritetet - polici, gjykata etj. Pra, organet e një shteti. Dhe pastaj ndodhi që 1999 të jetë ashtu siç kanë parashikuar të vjetrit e mi. Ne kishim, natyrisht, miq të mirë shqiptarë me të cilët kemi punuar dhe biseduar, por ajo është shumë më e vështirë tani.

Çdokush që ka pasur më shumë se 10 hektarë është konsideruar si i pasur. Kështu që, rreth 2.5 hektarë na ka konfiskuar shteti. Ajo është tani në procesin e kthimit përmes Agjencisë Kosovare të Pronës. Shumica e saj ishte tokë e punueshme e klasës së parë. Kjo tokë që ishte konfiskuar nga shteti, është ajo ku tani ndodhet baza e francezëve. Unë kam thirrur në mënyrë të përsëritur koordinatorin e AKP-së për të përshpejtuar zgjidhjen e asaj parcele, por nuk ka zgjidhje. Personalisht dyshoj se ata nuk do ta bëjë një vendim sepse aty është KFOR-it francez. Qëllimisht vonohet për shkak të kësaj.

I was born in Kosovo, in Novo Selo, municipality of Vučitrn. We moved in 1963 with all my elders to a village close to Vrnjačka Banja, because at the time there was great pressure from the Albanian people, notably from their leaders, to move us out as soon as possible. My father was a literate man; he foresaw that something might happen in the future. He gathered us all and we sold that part of the property to buy something here closer to Vrnjačka Banja, and we kept on living here. The situation became increasingly hard to control, especially since 1974 when the Albanians were officially given a Province with all the powers—police, court, all the bodies of a state. And then in 1999 it happened precisely as my elders foresaw. We had, of course, good Albanian friends whom we cooperated with and talked, but it's much harder now.

Everyone who had over 10 hectares was considered to be rich, so we had somewhere around 2.5 hectares taken away by the state. This is in the process in front of the Kosovo Property Agency. Most of it was arable first-class land. This land that the government seized, that's where the French base is now. I have repeatedly called the KPA Coordinator to expedite the decision of this lot, but the solution is nowhere in sight. I personally doubt that they will enact a decision because the French KFOR is there. They purposefully stall because of that.

The land I claim... It's my dedovina. Maybe it's worthless now. But I'm tied to it because it's dedovina; all that my grandfather, through work, through sweat, earned. Those were the old ways of farming. Digging by hand, sowing, it binds a man—he left his sweat on that property. I remember when I was 12, 13 years old I used to farm it, I worked it. That's the main reason why I feel tied to it. The money may be the least important. But it hurts. It pains every person—where he was born, that's homeland. It's a piece of soil he will never forget. This [pointing to his heart] is the only thing that knows how it is!

I would go back if the conditions were created, but I would be torn apart. My head would be with the children here, and I would be there with my body. That's no life. My children don't even know where I was born. Neither can they get work down there. What ties them there? The house, the cemetery, is destroyed, the property is taken away, there are no churches. I went there once, in 2006. Everything has been ploughed up, everything was destroyed, so I got lost in my own village; I could not tell where the house I was born in was. That's why I don't have the desire to go there and get stressed out.

◊ **O**vu zemlju koju ja tražim... To je moja dedovina. Možda više i ne vredi ali sam više vezan zato što je dedovina; sve što je moj deda, kroz rad, kroz znoj, zaradio. To su bili stari načini oranja, ručno kopanje, sejanje, to veže čoveka - ostavio je svoj znoj na tom imanju. Sećam se kada sam imao 12, 13 godina, obrađivao sam i ja, radio sam. To je glavni razlog zbog kojeg se osećam vezanim. Novac je možda i najmanje važan. A to boli. Boli to svakog onog - mesto gde se rodio, to je domovina. To je gruda koja neće nikad da se zaboravi. To [pokazuje na srce] je jedino što zna kako je!

Ja bih se vratio, da se stvore uslovi ali bi' bio rascepljen. Moja glava bi bila ovde kod dece, a tamo bi' bio sa telom. To nije život. Deca moja još i ne znaju gde sam se ja rodio. Niti mogu da nađu posla tamo dole. Šta ih tamo veže? Kuća, groblje je uništeno, imanje je oduzeto, nema crkava. Işao sam tamo jednom, 2006-e. Sve je poorano, sve je uništeno, tako da sam bio izgubljen u svom selu, nisam mogao da kažem gde mi je rodna kuća bila. Zato više i nemam želju da odem tamo i da se potresam.

◊ **K**ëtë tokë që unë po e kërkoj është prona e gjyshërve. Ndoshta më nuk ka vlerë. Mirëpo jam i lidhur sepse është e gjyshërve: gjithçka çka gjyshi im me djerse dhe punë ka fituar. Këto ishin mënyra të vjetra të lëvrimit. Gërmimi me dorë, mbjellje, janë gjëra që lidhin njeriun me tokën - ai e ka lënë djersën e tij në fermë. Mbaj mend kur isha 12-13 vjeç, dhe unë e kam kultivuar tokën me të, kam punuar. Kjo është arsyeja kryesore pse unë ndihem i lidhur. Paraja është ndoshta më pak te rëndësishme. Dhe kjo dhemb. Ajo dhemb çdokë në vendin ku ai ka lindur, ajo është atdhe. Ajo është një gungë që kurrë nuk do të harrohet. Kjo [prek zemrën] është e vetmja që kupton!

Po të krijohen kushtet, unë do të kthehesha. Por do të isha i ndarë në mes. Koka ime do të rrinte këtu me fëmijët, ndërsa me trup do isha atje. Ajo nuk është jetë. Fëmijët e mi ende nuk e dinë ku jam lindur. Atje as punë nuk mund të gjejnë. Çka i lidhë me atë vend atje? Shtëpia e varrezat janë shkatërruar, prona është uzurpuar, nuk ka kisha. Njëherë kam shkuar atje në vitin 2006, gjithçka ishte lëruar, gjithçka ishte shkatërruar. Kështu që isha i humbur në fshatin tim, nuk mund të tregoja ku ishte shtëpia ku kam lindur. Prandaj, nuk kam dëshirë të kthehem më atje dhe të tronditem.

◆ **P**rošlo je moje vreme. Sad je ostalo da proživim dane koji su preostali, ali i da rešim ove probleme dok sam još uvek živ, da ne prenosim deci te probleme. Da li me razumete? I voleo bih stvarno, ako imate uticaja, da učinite nešto snagom svojih argumenata i autoriteta, da se imovinsko pitanje reši i da ne odlazim na onaj svet a da ostavljam deci probleme.

● **K**oha ime ka kaluar. Tani më ka mbetur të jetoj ato ditë që më kanë mbetur, mirëpo edhe t'i zgjidhi këto probleme sa jam gjallë, të mos i trashëgojnë fëmijët këto probleme. A po më kuptoni? Dhe me të vërtetë kisha pasur dëshirë nëse keni ndikim të bëni diçka me fuqinë e argumenteve tuaja dhe autoritetin, që çështja pronësore të zgjidhet dhe të mos shkoj në atë dynja dhe t'u lë fëmijëve të mi këto probleme.

■ **M**y time is gone. Now what's left for me is to live the days I have, but also to solve these problems while I still live, so as to not transfer them to my children. Do you understand me? And I would really like that, if you have any influence, you do something with the strength of your arguments and authority, for the property issue to be solved so I do not cross over into the next world leaving problems to my children.

ZVONKO ČANOVIĆ

*njegova žena i njegov sin / e shoqja dhe i biri / his wife and his son
17 & 19/05/2013 - Beograd / Belgrade
Srbija / Serbi / Serbia*

♦ **J**a sam imao dve imovine. Jednu u Obiliću, i to sam rešio i bez KAI, zato što čovek koji je ušao, on je i kupio. Druga imovina je kuća u Štimlju koju je sagardio moj pokojni otac. Kada su mi roditelji umrli, to je prevedeno na mene u sudu Prištine. Imali smo bunar i na 10 ari placa sa 40 vočki--dunja, krušaka, jabuka, svega. 70-tih godina, moj otac je premešten da radi u Obilić, tako da su nam tamo dali stan. Pošto je kuća u Štimlju bila prazna, otac je pustio tog čoveka koji je tu živeo da

stanuje i da ništa ne plaća, ali da čuva imovinu. Njemu je nudio da kupi, ali on nije imao novca. Onda otac nije hteo da je proda pošto je hteo da se vrati da živi na selu kao penzioner. Međutim, razboleo se i 87-e je umro, a taj čovek i njegova porodica su nastavili tamo da žive.

♦ **U**në i kam pasur dy prona. Një rënë në Obiliq, atë e kam zgjidhur pa AKP-në, sepse ai njëri që ka hyrë, edhe e ka blerë. Prona tjetër është shtëpi në Shtime, e cila ishte e regjistruar në emër të babait tim të ndjerë. Kur prindërit e mi vdiqën, ajo u përkthye në emrin tim në gjykatën e Prishtinës. Ne kishim një pus dhe 10 ari tokë të mbjellë me rreth 40 peme – ftonj, dardha, molla, gjithçka. Gjatë viteve '70, babai im është transferuar me punë në Obiliq, kështu që aty na kanë dhënë një banesë. Babai i ndjerë e lejoi atë të banoj pa paguar asgjë, mirëpo

ta ruaj pronën, pasi që shtëpia ishte e zbrazët. Disa herë babai i ndjerë i ofronte ta blejë shtëpinë. Mirëpo ata s'kishin para, pastaj kur babai ishte para pensionimit nuk deshë ta shesë, donte të kthehet të jetojë në fshat si një pensionist. Megjithatë, u sëmur dhe vdiq në vitin '87, dhe ajo mbeti kështu. Ata vazhduan të jetojnë aty.

I had two properties. One in Obilić, which I resolved without the KPA, when the man who moved in bought it. The second property is a house in Štimlje that my late father built. After my parents passed away it was transferred to me at the Pristina court. It had a well and 10 ares of land with 40 fruit trees, pears, apples, melons, everything. In the 1970s my father was transferred to work in Obilić, so they gave us an apartment there. Because the house in Štimlje was empty my father let the man who is occupying it live there rent-free in return for taking care of the property. He offered to sell it to him, but he did not have the money. Then my father no longer wanted to sell it, as he wanted to return to the village and live there after his retirement. But he got sick in 1987 and passed away, and the man and his family kept on living there.

When the war began we fled. After a year and a half I somehow managed to get in touch with the occupants, and offered them to buy it. But the man claimed that he bought it from my father. I wanted to see the contract; if my father sold it, then there must be some sort of a paper, a document. His story was that he had a contract, but that he lost it during the war. Another time he claimed I stole the contract from him. Then their threats by phone started. I have the complete documentation, but here is this person living in my house. His brother worked in our police force before the war. He then fled over to the KLA and transported some sort of weaponry. They consider him a national hero over there, and this is why I seem to be having problems now.

When I filed the process with the KPA it dragged on a long time, but I got the first decision in my favour. But then, they decided that they did not have jurisdiction in this case because I allowed him to live there before the war. I was advised not to appeal the decision, but to go to the regular courts instead.

♦ **K**ada je počeo rat, mi smo izbegli. Posle godinu i po dana ja sam stupio nekako u kontakt sa stanarima i ponudio sam im da kupe to. Ali čovek mi je tvrdio je da je on to kupio od mog oca. Ja sam hteo da vidim ugovor ; ako je otac to prodao, onda mora postojati neki papir, dokumenat. Njegova priča je bila da je posedovao ugovor, ali da ga je izgubio tokom rata. Drugi put je tvrdio da sam mu ja ukrao ugovor. Onda su počele njihove pretnje telefonom. Imam kompletnu dokumentaciju, ali evo ga taj što mi živi u kuću. Njegov brat je radio pre rata u našoj policiji. Onda je prebegao je u UČK-u i preneo neko oružje. Oni ga smatraju tamo kao nekog narodnog heroja, i zato ja izgleda imam problema sad.

Kada sam podneo zahtev pred KAI, to je dugo trajalo, ali sam dobio prvu odluku u moju korist. Ali onda, oni su odlučili da nisu nadležni u tom slučaju zato što sam ja njega pustio da stanuje pre rata. Dali su mi savet da ne podnosim žalbu, nego da idem na redovni sud.

♦ **K**ur filloi lufta, kur u larguam nga Kosova në vitin '99, pas një viti e gjysmë, unë në njëfarë mënyre rash në kontakt me ata, dhe u kam ofruar ta blejnë atë. Kur ai erdhi në Beograd, filloi tregimin dhe ai pohoi që atë e kishte blerë nga babai im. Tregimi ishte i tillë: që ai e posedonte kontratën, mirëpo kur filloi lufta, herën e parë tha që e ka humbur, ndërsa herën e dytë ka thënë se unë ia kam vjedhur kontratën. Pastaj kanë filluar kërcënimet e tyre përmes telefonit. Këtu është i tërë dokumentacioni. Ky është ai që është në shtëpinë time. Vëllai i tij para lufte ka punuar në policinë tonë. Kur filloi lufta, ai ka ikur në UÇK dhe ka dërguar disa armë. Ata e konsiderojnë si hero kombëtar, e duket për atë arsye tani unë kam probleme.

Kur kam dorëzuar kërkesën në AKP, procesi është zvarritur për një kohë të gjatë, por vendimi i parë ishte në favorin tim. Por, më vonë, ata vendosën se nuk kanë juridiksion në këtë rast sepse unë e kam lejuar atë të jetoj aty para luftës. Unë jam këshilluar që të mos e ankimoj vendimin, por ta dërgoj çështjen në gjykatë të rregullt.

♦ **D**a dobijem nazad imovinu, prodali bismo. Nemaš ni sa kim da živiš tamo, nema nijedne srpske duše u Štimlju. Spreman sam da to i nešto jeftinije dam njemu, samo da to više skinem s vrata. Na kraju krajeva, to je imovina koju je stekao moj otac, i ne mogu da je poklonim. Bio bi greh prema mom detetu; to je imovina koja ostaje mojoj deci, to je dedovina. Da sam je ja stek'o, mogao bih da je poklonim da hoću. Ali ono što je otac stek'o, ne mogu, jer pripada mojoj deci.

Mene vuče Kosovo mnogo. Najranija saznanja o svom životu su začeta tamo. To je ušlo u tvoje pore... Iako mi je kuća bolja ovde, nemam prijatelje kao tamo. I ja i žena smo imali dobre poslove. Žena je inženjer agronomije, a ja diplomirani ekonomista. Tamo sam imao dve sekretarice, dvoje službenih kola (smeh) a ovde gajim šampinjone. (smeh) Moram zbog dece! Nema druge! Ja ću sad 60 godina, ko će da me primi na posao?

♦ **P**o të më kthehet prona përsëri, ne do të shitnim atë. Nuk ke me kënd të jetosh atje, asnjë serb nuk jeton më në Shtime. Jam i gatshëm, t'ia jap edhe pak më lirë atij, vetëm ta heq qafe. Në fund të fundit, ajo është pronë që babai im e ka fituar. Nuk e kam bërë unë, që të mund ta fali atë. Do të ishte mëkat ndaj fëmijëve të mi; ajo pronë i mbetet fëmijëve të mi, ajo është toka e gjyshërve. Po të ishte e imja, kisha mundur t'ia fal kujtdo. Mirëpo, atë që ka fituar babai im, nuk mundem sepse ajo është e fëmijëve të mi.

Mua Kosova me tërheq shumë. Njohuritë e para mbi jetën i kam mësuar aty. Ajo ka hyre nëpër poret e mija, edhe pse shtëpia këtu është më e bukur, nuk kam shokë si atje. Kemi pasur një punë të mirë edhe unë edhe gruaja. Gruaja është inxhinierë e agronomisë, unë jam ekonomist i diplomuar. Aty kam pas dy sekretare, dy vetura zyrtare, e këtu kultivoj kërpudha (qeshet). Më duhet për shkak të fëmijëve. Nuk ka tjetër. Unë tash i mbush 60, kush më merr mua në punë?

■ If I got the property back we'd sell it. You have no one to live with over there, not a single Serb soul in Štimlje. I am even willing to give it to him cheaper just so I can take the weight off my shoulders. But ultimately, this is the property that my father created, and I cannot give it away. It would be a sin towards my child; this is the property that is left for my children, it's dedovina. If I had created it, I could give it away if I wanted. But what my father made, I can't, because it belongs to my children.

I am very much drawn to Kosovo. I made all my formative experiences there. It comes into your pores... Even though our house is better here, I don't have

the friends I had over there. Both my wife and I had good jobs. My wife is a farming engineer, and I'm an economist. I had two secretaries there, two company cars (laughs) and here I grow mushrooms — champignons (laughs). I have to because of the children! No other way! I'm almost 60, who is going to hire me?

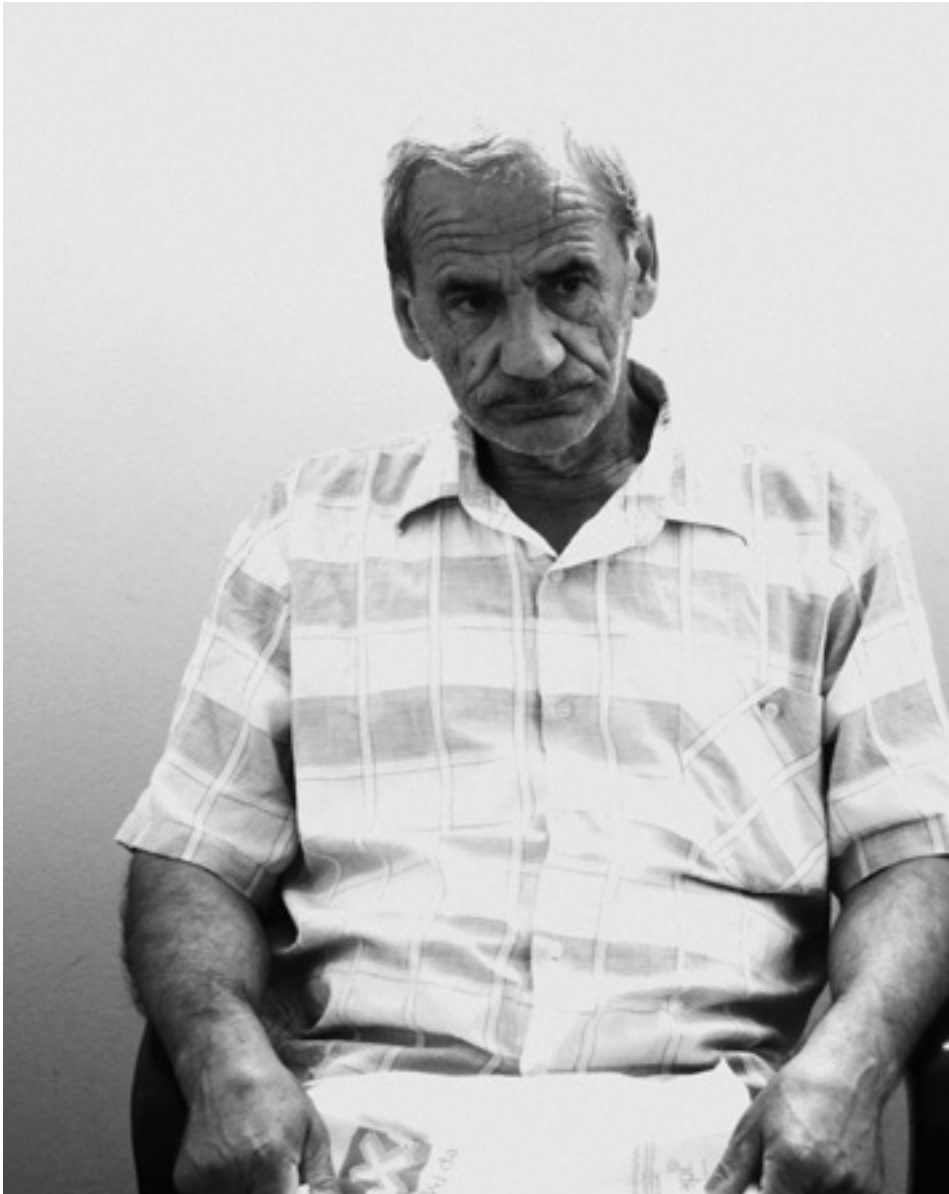

MAKSUT UKA

21/05/2013

Beograd / Belgrade

Srbija / Serbi / Serbia

♦ **I**mam dvorište, baštu i kuću, lepu kuću u Dragašu, na Gori. Ja sam sa svojom ženom, dve ćerke i sinom živeo tamo. Bombardovana je tokom rata. Krov mi je skroz raznesen i nisam dobio nikakvu kompenzaciju.

Radio sam u hotelu, hotelu "Šar" u Dragašu. Bio sam šankista. Imao sam odličan život tamo. Sve je bilo moguće. Bili smo informisani, imali smo sve. Ovde, znate, nekako smo izgubljeni u velikom gradu. Bilo je tiho i mirno, jako lepo. Ali to se sve odjednom srušilo i uništilo.

Moja familija i od oca, deda, pradede, mi smo iz Dragaša baš. I nema lepšeg mesta od Dragaša. Ja ne verujem. 1100 nadmorska visina.

♦ **U**në e kam oborrin, bahçen dhe shtëpinë. Shtëpinë e kam të bukur, në Dragash, Gorë. Unë kam jetuar aty bashke me bashkëshorten, dy vajzat dhe djalin. Gjatë luftës më kanë bombarduar shtëpinë. Kulmin e kanë hedhur në erë. E unë nuk kam pranuar kurrfarë kompensimi për të.

Kam punuar në hotel, në hotelin Sharr në Dragash. Kam qenë barist. Kam pasur jetë shumë të mirë atje. Gjithçka ka qenë e mundur. Kemi qenë të mirinformuar, kishim të gjitha gjërat. Këtu, a e di si, jemi disi si të humbur në qytet të madh. Ka qenë qetë e heshtur, shumë mirë. Papritmas gjithçka bie e shkatërrohet.

Familja ime, prindërit, gjyshërit, stërgjyshërit, të gjithë kanë qenë nga Dragashi. Nuk ka vend më të

Uzeo sam glavna dokumenta, znaš... o kući rešenja, dokumenta lična sam poneo a ono ostalo, ostavio sam tamo. Niko ne dira te dokumente. Jedan čovek sa Kosova mi je rekao: "Idi podnesi da imaš imovinu dole". A kancelarija je bila tamo, u Kosovskoj ulici. Tako da sam podneo za šta sam imao. Znao sam da je moje. Samo moralo je utvrđivanje, šta ja znam.

mirë se Dragashi. Nuk mendoj që ka 1100 metra lartësi.

I mora shumicën e dokumenteve me vete. E di si ndodh kjo. Vendimet e shtëpisë, dokumentet personale. E të tjerat i kam lënë aty. Askush si ka prekur. Një njeri nga Kosova më tha: "Shko fute në dosje pronën që e ke atje". Dhe zyra ishte atje, në rrugën Kosovska. Kështu që shkova dhe i paraqita çka kam. Me saktësi e dija se çka është e imja. Krejt çka më duhej ishte konfirmimi, kështu mendoj.

I have a yard, a garden, and a house. A pretty house. In Dragaš, Gora. I used to live there with my wife, two daughters and a son. During the war it was bombed. My roof was completely blown off. And I got no compensation.

I used to work at a hotel, the 'Šar' Hotel in Dragaš. I was a bartender. I had a great life there. Everything was possible. We were very well informed, had all sorts of things. Here, you know, we are sort of lost in a big city. It was peaceful and quiet, very nice. But all of a sudden everything broke down and got destroyed.

My family, my father's, grandfather's, great-grandfather's, we are all from Dragaš. There is no prettier place than Dragaš. I don't think there is. 1100 meters altitude.

I took the major documents with me you know... the house decisions, my personal documents. And the rest, I left it there. No one touched them. One man from Kosovo told me "go file the property you have down there." And the office was there, in Kosovska Street. So I filed there for what I have. I sure did know it is mine. All I needed was the confirmation, I guess.

However, they [the KPA] went after my father there as if he had usurped my property. He was old, eighty-four at the time. Then they called me on the phone. "We will remove this man, Uka Arif". It was my father's name. "We will go ahead and remove him, you are the owner, you are..." I told them "But that's my father. I filed a claim that I have a house and a yard. I did not file a lawsuit against

my own father." They misunderstood each other, I think. He was an old man, he did not know. He showed up there, and... Because he was protecting the property, in terms of protecting his son's house... See what I mean? So they thought otherwise. In the end they apologized and cancelled the eviction. This interview is the biggest contact I've had with the institution. Otherwise it's all done in five minutes, and I leave.

I would like the KPA to put up a sign and four Iron pillars around my property, just so it's known it's mine. Since it's confirmed... You know what I mean? To make the decision happen in the field. So I don't have to argue with anyone.

♦ **M**ëdutim, oni [KAI] su mi napali oca k'o da mi je on uzurpirao imovinu. On je star čovek bio, osamdeset i četiri godine tad. Oni me onda telefonom zvali. "Mi ćemo da izbacimo ovog čoveka, Uku Arifa". Tako mi se zvao otac. "Mi ćemo njega da izbacimo, ti si vlasnik, ti si"... Ja im kažem "Pa to mi je otac. Ja sam podneo zahtev da imam kuću i dvorište nisam ja podneo tužbu protiv oca rođenog". Nisu se sporazumeli, ja mislim. On star čovek, ne zna. On se tamo pojavio, i... Zato što je štitio imovinu, u smislu da čuva kuću od sina... Vidite? Ali oni su mislili drugačije. Na kraju su se izviniili i otkazali izbacivanje. Ovaj intervju je najveći kontakt koji sam imao sa institucijom. Inače je sve gotovo za pet minuta, i ja odem.

Ja bih hteo da KI A stavi znak i četiri metalna stuba oko moje imovine, čisto da se zna da je moje. Pošto je potvrđeno... Razumeš šta mislim? Da se sprovede odluka na terenu. Da ne moram da se svađam ni sa kim.

♦ **S**idoqoftë, ata [AKP-ja] kërkonte ta largonte babain tim sikurse ai ta ketë uzurpuar pronën time. Ai ishte i vjetër, tetëdhjetë e katër vjeçar, në atë kohë. Mandej më telefonuan mua: "Do ta largojmë këtë person, Arif Uka". Ky ishte emri i babait tim. "Ne do ta largojmë atë, pasi qe ju jeni pronari, ju jeni..." Iu thash atyre: "Por ai është babai im". Unë kam paraqitur kërkesën qe kam shtëpinë e oborrin. Nuk kam paraqitur ndonjë padi gjyqësore kundër babait tim. Ata e kanë keqkuptuar njëri-tjetrin besoj. Ai ishte i vjetër, nuk e ka ditur. Ai kishte shkuar atje, dhe.... Për shkak se ka dashur ta mbrojë pronën, në fakt pronën e djalit të tij.... E kuptoni se çka po them? Ata e kuptuan ndryshe. Në fund kërkuan falje dhe e anuluan dëbimin. Kjo intervistë ka qenë kontakti më i gjatë qe kam pasur me institucionin. Përndryshe gjithçka është bërë për pesë minuta dhe unë jam larguar.

Do të doja që AKP-ja të vendos një shenjë dhe katër shtylla të hekurta rreth pronës sime, vetëm kështu do të dihet qe është e imja. Derisa të konfirmohet ... E dini çka po mendoj? Që vendimi të shihet edhe në terren. Kështu s'kam pse bëj fjalë me dikë.

◆ **R**azmišljam ja o povratku. Sin radi ovde, ćerke su mi se poudavale ovde. Ja kao star ću da moram da se vratim. Oni ne bi. Dragaš meni znači sve u životu. Rođen sam tamo i... Sve mi znači, sve.

Nikad u životu ne bih prodao moju imovinu. Ne postoji taj novac. Za nikakve pare ne bi' dao Dragaš. Dom je svetinja, tu čovek egzistira. Bez doma ne možeš da opstaneš. Kako? Ako nemaš dom, treba da lutaš ulicama, nemaš bezbednost...

● **M**endoj se do të kthehem atje. Por djali im punon këtu, dy vajzat e mia janë të martuara këtu. Unë si një plak, më duhet të kthehem. Ata nuk do të kthehen. Dragashi është gjithçka që kam në këtë jetë. Unë kam lindur aty ... ai është gjithçka, gjithçka për mua.

Unë kurrë në jetë nuk do ta shisja pronën time. Nuk ka para që e paguan. Nuk do ta jipja Dragashin për paratë e gjithë botës. Shtëpia është vend i shenjtë. Aty është vendi ku njeriu ekziston. Pa shtëpi nuk mund të mbijetosh. Si? Nëse nuk ke shtëpi, mbetesh duke u sorollatur rrugëve, pa kurrfarë sigurie...

■ **I**do think about returning there. But my son works here, my daughters are married here. Me as an old man, I will have to go back. They would not. Dragaš is all to me in life. I was born there and... It means everything to me, everything.

I would never in my life sell my property. There is no such money. I would not give Dragaš away for any money whatsoever. Home is a holy place. That's where a person exists. Without a home you cannot survive. How come? If you do not have a home, you are left wandering the streets, without safety...

RESHAT MURATI

25/04/2013

Mitrovicë / Mitrovica

Kosovë / Kosovo

• **P**rona ime është lokali me sipërfaqe prej 36 m². Ndodhet në pjesën veriore të Mitrovicës, në rrugën 'Sutjeska', hyrja 1, nr. 30. E kam blerë në vitin 1988 në një ankand me zarfe të mbyllura. E kam regjistruar në gjykatë në emrin tim dhe gjithçka ishte në rregull. Ai lokali ishte kafeteri/piceri. Ai kishte shumë emra: "Astor", "Cobra", "For you", dhe "Genies". Dyqani im ishte i famshëm për shkak se në atë kohë kanë qenë vetëm dy piceri, e imja dhe "Spikiz".

Biznesi shkonte për mrekulli, përafërsisht në ditë kam fituar 1000 DM. Kisha shumë punë. Ajo ishte kohë e artë.

Ka ndodhur që kam qëndruar gjithë natën në lokal dhe në mëngjes vetëm i laja sytë, dërgoja fëmi-

jët e mi në çerdhe, dhe shumë shpejt vozisja deri në Prishtinë. Shpeshherë i kaloja semaforët në të kuqe, gjithmonë nxitoja. Kam punuar në kompaninë e sigurimeve. Por unë ishte i pafat, sepse shefi im, Milosh R., më detyroi të kërkoj 10 vjet pushim pa pagesë për shkak të sanksioneve që OKB kishte vënë kundër Serbisë në atë kohë.

Do të doja të kthehesha në kohën e Titos, edhe pse asnjëherë nuk isha anëtar i partisë komuniste. Në atë kohë ishte shumë më mirë se sot.

♦ **M**oja imovina je lokal površine 36m². Nalazi se u severnom delu Mitrovice, u ulici Sutjeska, ulaz 1 br. 30. Kupio sam ga 1988-e na aukciji sa zatvorenim ponudama. U sudu sam ga registrovao na svoje ime i sve je bilo u redu. Taj lokal je bio kafić/picerija. Imao je puno imena: "Astor", "Cobra", "For you" i "Genies". Moj lokal je bio poznat jer u to vreme su postojale samo dve picerije, moja i Spikizi.

Posao je išao fantastično, otprilike sam dnevno zarađivao 1000 DM, imao sam puno posla. To su bili zlatni dani.

Dešavalo se da ostanem u lokalu preko cele noći, da se ujutru samo umijem, odvedem decu u obdanište

bryo se odvezem za Prištinu. Često sam u žurbi prolazio i kroz crveno svetlo, stalno u žurbi. Radio sam za jedno osiguravajuće društvo. Ali nisam imao sreće, jer me je moj šef, Miloš R., naterao da budem van dužnosti 10 godina zbog sankcija koje je UN uveo Srbiji u to vreme.

Heto bih da mogu da se vratim u Titovo vreme –iako nikada nisam bio član Komunističke Partije. Bilo je mnogo bolje nego danas.

My property is a premise of 36 m2. It is in the northern part of Mitrovica, in Sutjeska Street, Entrance 1 No 30. I bought it in 1988 in an auction, with closed envelopes. I put it under my name in the court and everything was ok. It was a coffee/pizza shop. It had many names: “Astor”, “Cobra”, “For you”, and “Genies”. My shop was famous because at that time there were only two pizza shops, mine and Spikiz’s.

The business was going wonderfully well, I earned approximately a 1000 DM per day, I had a lot of work. These were the golden days.

I used to stay all night in the shop and in the morning I would just wash my face, send my children to the kindergarten, and very fast, drive to Prishtina. Many times I passed the red traffic lights, I was always in a hurry. I used to work for an insurance company. But I was unlucky because my boss, Milosh R. obliged me to take 10 years off duty because of the sanctions that the UN put against Serbia at the time.

I wish I could go back to Tito’s time - even though I was never a member of the communist party. It was so much better than today.

In the last days of December 1998, the shop was occupied by a Serb, I forgot his name. But after that other military men occupied it. They used my shop and spent a lot of electricity.

You won’t believe it, but during the war I stayed here in Mitrovica. Alone with my wife and three children. When nobody works in the family the result is double zero. It was really hard to stay

behind. My children are still traumatised by the war.

Habitat put a sign on the door of the shop, but the Serb took the sign away, three times. I went in the North part of Mitrovica once – my son was really angry about this, but I wanted to go and see. Being a Muslim, I had my beard long. As soon as I was done with praying I headed to the North. As I got closer to the entrance of the shop, some guys were there, playing a game. I had a green, long jacket and, it sounds funny, but to them I looked like Al Qaeda. I entered. The guy said: “hello how can I help you?”. I didn’t talk, he tried to talk again, I didn’t say anything, and I guess they got scared. They ran away.

Në ditët e fundit të dhjetorit të vitit 1998, lokali u uzurpua nga një serb, kam harruar emrin e tij. Por më pas njerëzit e tjerë ushtarakë e uzurpuan atë. Ata shfrytëzuan lokalin tim dhe shpenzuan shumë energji elektrike.

Ju nuk do të besoni, por gjatë luftës kam qëndruar këtu në Mitrovicë. Vetëm me gruan time dhe tre fëmijët. Kur askush nuk punon në familje, rezultati është zero e dyfishtë. Ajo ishte me të vërtetë e vështirë për të qëndruar. Fëmijët e mi janë ende të traumatizuar nga lufta.

Habitati ka vendosur një shenjë në derën e lokalit, por serbi e hoqi shenjën, tri herë. Unë shkova në pjesën veriore të Mitrovicës një herë – djali im ishte me të vërtetë i zemëruar në lidhje me këtë - por unë desha të shkojë për ta parë. Duke qenë një mysliman, kam pasur mjekrën e gjatë. Sapo e kreu faljen u nisa për në veri. Pasi u afrova të hyrja e lokali, disa djem ishin aty, duke luajtur. Unë kisha veshur një xhaketë të gjatë, të gjelbër dhe kjo tingëllon qesharake por ata mendonin se unë po dukem si Al Kaeda. Unë hyra brenda. Djali më tha: "Tung, si mund t'ju ndihmoj?" Unë nuk fola, ai provoi përsëri, unë nuk fola, mendoj se ai ishte i frikësuar. Ata ikën.

Zadnjih dana decembra 1998-e, lokal je uzurpirao jedan Srbin, zaboravio sam njegovo ime. Ali su kasnije drugi vojnici uzurpirali lokal. Koristili su moj lokal i utrošili dosta električne energije.

Nećete verovati, ali tokom rata ja sam boravio ovde u Mitrovici. Samo sa suprugom i troje dece. Kada niko u porodici ne radi, rezultat je dupla nula. Stvarno je bilo teško ostati. Deca su mi još uvek istraumirana od rata.

Habitat je postavio znak na vratima lokala, ali ga je Srbin uklonio, tri puta. Ja sam jednom otišao u severnu Mitrovicu – moj sin je stvarno bio ljut zbog toga, ali ja sam želeo da odem i vidim. Pošto sam musliman, imao sam dugu bradu. Samo što sam završio molitvu, krenuo sam na Sever. Kada sam se približio lokal, neki momci su bili tamo, igrali neku igru. Imao sam zelenu, dugačku jaknu i zvuči smešno, ali njima sam ja ličio na Al Kaidu. Ušao sam unutra. Momak mi je rekao: "Zdravo kako mogu da ti pomognem"? Nisam progovario, on je pokušao ponovo, ja ponovo nisam progovorio, i valjde su se uplašili. Onda su pobegli.

• **U**në dua ta falënderoj Habitat-in, ata kanë bërë një punë shumë të mirë. Kam pasur një bashkëpunim të mirë me ta. Ata kanë vënë shenjat dhe më dhanë një vendim. E vetmja gjë është që unë isha duke pritur një vendim për kadastrën, kam pritur për dy vjet, dhe pronat ime nuk është regjistruar ende. Vendimi thotë: “Ju jeni pronar”, por asgjë nuk është përmendur në lidhje me kadastrën. Plus, unë kam marrë një faturë të energjisë elektrike, e cila është shpenzuar nga zoti e di kush, dhe çdo gjë që ishte brenda në lokal, është plaçkitur. Asgjë nuk ka mbetur.

Dëshiroj ta shes, kam nevojë për të holla. Unë tashmë kam provuar për ta shitur atë, por, ju e dini, të gjithë ende janë në pritje për të parë se si do të zhvillohet situata. Nëse Mitrovica do të ndahet përgjithmonë, ose në qoftë se ajo do të mbetet e bashkuar.

♦ **H**oću da se zahvalim Habitatu, oni su odradili veoma dobar posao, imao sam veoma dobru saradnju sa njima. Oni su postavljali znakove i dali su mi odluku. Jedino što sam ja čekao rešenje za katastar, čekao sam dve godine, a moja imovina i dalje nije registrovana. Odluka kaže: “Vi ste vlasnik”, ali ne kaže ništa u vezi sa katastrofom. Plus, dobio sam račun za električnu energiju koju je potršio Bog zna ko, i sve što se nalazilo u lokalu je odneseno. Ništa nije ostalo.

Hteo bih da prodam, treba nam novac. Već sam pokušao sam da prodam, ali znate kako je, svi čekaju da vide kako će se razvijati situacija, dali će se Mitrovica zauvek odvojiti ili će pak ostati ujedinjena.

■ **I**want to thank Habitat, they've done a very good job, I had a good cooperation with them. They put the signs and gave me a decision. The only thing is I was expecting a decision for the cadastre, I waited for two years, and my property is still not registered. The decision says: “You are the owner”, but nothing is mentioned about the cadastre. Plus I've got a bill of electricity which was spent by God knows who, and everything that was inside the shop was taken away. Nothing remains.

I want to sell, we need the money. I've tried to sell it already but you know, everyone is still waiting to see how the situation will unfold, whether Mitrovica will be divided forever or if it will remain together.

VLADIMIR ŠĆEPANOVIĆ

21/05/2013

Beograd / Belgrade

Srbija / Serbi / Serbia

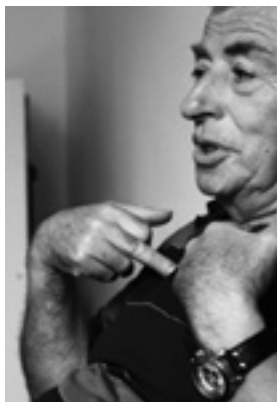
♦ **I**manje za koje sam ja podneo zahtev je poslovni prostor veličine 44 kvadratna metra u tržnom centru "Bela Česma" u Dardaniji, Priština. Kupio sam ga jer jedan od mojih sinova je hteo da drži neki mali biznis.

Bio sam upravnik hidrosistema Gazivode, koji vodosnabdeva Mitrovicu, Srbicu, Vučitrn i Prištinu. Posle rata je to preuzeo KFOR. Mi koji smo izbegli, nismo imali šanse gde da se organizujemo i tako smo svi potonuli. Struja koja se proizvodi se zdušno koristi, a nama niko ne plaća dinara.

Oženio sam se i imam kuću u Skoplju. Inače sam rodod iz Crne Gore. Na Kosovo sam se preselio

sedamdesetih. Pravi Jugosloven! To je bilo zlatno vreme, kad je bila Jugoslavija u pravom smislu.

Kada je rat počeo, normalno, svi smo bili iznenađeni. Niko nije očekivao to. Bez obzira na propagande. Jednostavno, mislili smo da će to biti po našem, halabuka i da će to stanuti i da ćemo mi nastaviti to. Jer običan albanski narod, obični ljudi, želeli su zajedništvo sto posto, kao i mi. Niko nije želeo cepanje.

♦ **P**rona për të cilën kam bërë kërkesë është lokal afarist me sipërfaqe 44 m² në qendrën tregtare "Kroi i Bardhë" në Dardani, Prishtinë. Këtë e kam blerë për shkak së njeri prej djemve të mi ka dashtë të mbaj një biznes të vogël.

Unë kam qenë drejtues në hidrocentralin e Gazivodës, i cili e furnizon Mitrovicën, Skënderaj, Vushtrrinë, Prishtinën. Pas luftës atë e ka marrë në mbikëqyrje KFOR-i. Ne që kemi ikur nuk kemi pasur mundësi se si të organizohemi. E kështu që të gjithë jemi fundosur. Rryma e cila prodhohet shfrytëzohet më të madhe, e neve nuk na paguan askush gjë.

Jam i martuar dhe kam shtëpi në Shkup. Përndryshe vij nga Mali i Zi. Në Kosovë jam zhvendosur viteve

të shtatëdhjeta. Jugosllav tamam! Kanë qenë kohë të arta atëherë kur ka qenë Jugosllavia.

Kur filloi lufta, normalisht, të gjithë kemi qenë të befasar. Askush nuk e ka pritur atë. Pa marrë parasysh propagandën. Thjesht kemi menduar se do të bëhet, qysh jemi mësuar, vetëm zhurmë e do të ndalet dhe ne do të vazhdojmë. Sepse populli i thjeshtë shqiptar, njerëzit e zakonshëm, kanë dashur njëqind për qind bashkësinë, ashtu sikurse edhe ne. Askush nuk e ka dashtë ndarjen.

■ The property I claimed is a commercial space of 44 square meters in the Bela Česma mall in Dardania, Pristina. I bought it because one of my sons wanted to have some sort of a small business.

I was the manager of the Gazivode hydrosystem, which provides water to Mitrovica, Srbica, Vučitrn, Pristina. After the war, KFOR took over, and those of us that fled had no chance of organizing ourselves. So we all sank. Now the electricity that is being produced is used liberally, and no one pays a single penny to us.

I got married in Skopje. I have a house there. But I am originally from Montenegro. I moved to Kosovo in the 70ies... A true Yugoslav! It was a golden time, when Yugoslavia existed in its true sense.

When the war begun, naturally, we were all surprised. No one expected it. Regardless of the propaganda. We simply thought that it will be according to our great tradition of having plenty of noise around, but that it will eventually stop, and that we will move on. Because the regular Albanian folk, they wanted a life of unity one hundred percent, just as we did. No one wanted to break off.

I had to flee, even though I never did as much as put anything in someone's water. Because, keep in mind, I was one of the best experts on Kosovo water management. And since Kosovo is thirsty, because in principle it does not have water, I was on the Peace Council, working according to the tradition of Kosovo families... How this little spring would be divided between each family. And my opinion was always respected.

Their daughters would serve me coffee—that is the highest honor that can be bestowed upon a “foreigner” in an Albanian family. Their tradition is to put plenty of sugar in it. I take mine without any sugar. And my plea all the time: “Pak sheqer, pak sheqer”. [Just a little sugar, a little sugar] They wanted to make me feel welcomed and put even more. And I used to smoke at the time. I would smoke three or four cigarettes until I have a coffee because I just could not swallow it. It was that sweet (laughs).

The day after I left Kosovo I received information that my commercial space had been broken into and that “unknown” persons were inside. At the time there was neither court, nor justice, nor law. Afterwards my son, seeking other solutions, found out about the KPA.

The process required lots of paperwork. It was not until 2012 that the KPA said that it really belonged to me. Terribly long.

♦ **M**orao sam da bežim, iako sam mislio da nikome nisam ni vodu natrunio. Jer ako možete Vi sebi da memorišete, ja sam važio od jednih najboljih stručnjaka za vodoprivredu Kosova. A pošto je Kosovo žedno, u principu nema vode, ja sam bio taj mirovnjak u Mirovnom Vijeću, koje po tradiciji kod kosovskih porodica... Kako će ovaj izvorčić podeliti jedna i druga porodica. I moje mišljenje je uvek bilo uvažavano.

Njihova ćerka bi me poslužila sa kafom – to je najveće poštovanje koje se može jednom ‘strancu’ desiti u porodici albanskoj. Njihova tradicija je da je jako šećere. Ja je pijem bez šećera i stalno ona moja molba ‘pak cuk-er, pak cuk-er’. Ona hoće da me ugosti, pa još veću a ja sam tada pušio, ja bi’ popušio tri ili četiri cigarete dok ne popijem jednu ovaliku kafu jer ne mogu da je progutam. Toliko slatka (smeh).

Sutradan kad sam napustio Kosovo, dobio sam informaciju da je on obijen i da su ušli u njega “nepoznati”. Nit’ je postojao sud, nit’ je postojalo pravo ili pravda. Posle je moj sin, tragajući za nekim drugim rešenjima, saznao za KAI.

Mnoštvo papirologije je bilo potrebno. Tek 2012 je KAI rekao da je to konačno moje. Užasno dugo.

♦ **N**a është dashur të ikim, edhe pse kam menduar qe askujt nuk ia kam “turbulluar ujin”. Sepse nëse mund ta rikujtoni, mua më kanë konsid-eruar për njërin nga ekspertët më të mirë për sistemin e ujësjellësit në Kosovë. E meqë Kosova është e etur, në kuptimin qe nuk ka ujë të mjaftueshëm, unë kam qenë ai pajtuesi në këshillin për pajtime, sipas traditës shqiptare, se si do të ndahet ky apo ai burim mes dy familjeve. Dhe mendimi im gjithmonë është marrur parasysh.

Vajza e tyre do të me shërbente me kafe – e ky është respekti më i madh qe mund t’i bëhet një “të huaji” në familjet shqiptare. Tradita e tyre është që të hedhin shumë sheqer në kafe, e unë kafën e pij pa sheqer. Kështu që lutja ime gjithmonë ka qenë: “Pak sheqer, pak sheqer”. Ajo dëshiron të me gostisë, e i shton edhe me tepër. Atëherë unë edhe kam pirë cigare. Pija tre apo katër cigare derisa e pija atë kafe, se përndryshe si ta pija aq të ëmbël (qeshet).

Te nesërmen kur jam larguar nga Kosova, kam dëgjuar që ajo ka qenë thyer e që kanë hyrë aty “të huajt”. Nuk ka ekzistuar as gjyq, e as e drejtë, apo drejtësi. Mandej duke kërkuar zgjidhje, kam dëgjuar për AKP-në.

Shumë letra është dashur të përgatitet. Në vitin 2012 AKP ka sjellur vendimin që pro-na është e imja. Shumë gjatë.

♦ **N**a kraju su ipak izbacili uzurpatora. Međutim, postoji tradicija u albanskom narodu koju oni poštuju. Po toj tradiciji, neće niko da ga kupi dok ne stupim u kontakt sa prethodnikom koji ga je koristio. A pošto ja nemam ni ime, ni kontakt telefon ja sam u nemoći, ne može da se proda. Ovo je važan korak - da se zna ko je uzurpator, zbog budućeg kupca jer oni neće da mu dođe sutra na vrata ili da mu preti.

Rasejanje čini mnogo. Izgubite i prijatelje i poznanike tako da svuda mi je strano. Izgubiš generaciju u Makedoniji, Crnoj Gori, na Kosovu.

• **N**ë fund e kanë larguar uzurpuesin. Megjithatë në popullin shqiptar ekziston tradita të cilën e respektojnë. Sipas asaj tradite, askush nuk mund ta blejë atë derisa të mos bie në kontakt me shfrytëzuesin e mëparshëm. E meqë unë nuk kam as emër, as numër telefoni, e jam në pamundësi, nuk mund të shitet. Ky është një hap i rëndësishëm - që të dihet se kush është uzurpuesi - për shkak të blerësit të ardhshëm, sepse ata nuk po dojnë që nesër t'i vijë dikush tek dera, apo t'i kërcënojnë.

Eksodi bën shumë gjëra. Ashtu i humb edhe miqtë, edhe të njohurit ashtu që secili vend të bëhet i huaj. E humb edhe gjeneratën në Maqedoni, Mal të Zi e Kosovë.

■ Finally they evicted the usurper. However, there is a customary tradition of the Albanian people, and they respect it. According to this tradition, no one will buy until they get in touch with the previous user. And since I do not have his name or a phone number, I am powerless, not able to sell. It is an important step to know who the usurper is, for the sake of the future buyers. Because they do not want him showing up at the front door tomorrow and make threats.

Emigration does a lot to you. You lose friends, acquaintances, I feel foreign everywhere. You lose a generation in Macedonia, in Montenegro, in Kosovo.

RAJKA I / DHE / AND VUKOSAV VIDIĆ

02/06/2013

Žiča, Kraljevo / Zhiçë, Kralevë

Srbija / Serbi / Serbia

♦ **R**ajka Vidić (RV): Bez obzira šta se desilo tamo dole u suštini, život ovde je uopšte težak. Vukosav ima imovinu na Kosovu. Da se nije desio rat, zasigurno bi se vratili dole. Kada smo se uzeli, išli smo u posete. To je bilo kao u nekoj oazi, kao u bajci. Pričali smo "Ovo ćemo da ostavimo deci, a nas dvoje ćemo da odemo tamo dole, da možemo da držimo stoku". Ja volim životinje. Stvarno sam tako htela. Ali posle svega što se desilo, nema povratka.

Vukosav Vidić (VV): Ja sam išao dole posle rata, 2003-e, u nadi da prodam imovinu. Bio sam sa svojim komšijama, Albancima, sa kojima sam ostao u

prijateljskim odnosima; nismo imali loših reči između nas.

RV: Dočekali su ga jako lepo.

VV: Mislio sam, s obzirom kakav smo odnos imali sa komšijama, da će imovina biti u boljem stanju ali sam se razočarao. Možda nisu oni, moje komšije, najverovatnije je neko treći. Bunar... Četvrtkom je pijačni dan u Istoku. Prolaznici koji god su prolazili pili su vodu na taj bunar. Možete zamisliti kako je, kada je i taj bunar srušen, takođe a da ne kažem za kuću i ostalo.

♦ **R**ajka Vidić (RV): Pa marrë parasysh se çfarë ka ndodhur atje poshtë, në fakt, jeta këtu në përgjithësi është e vështirë. Vukosavi ka një pronë në Kosovë. Po të mos ndodhte lufta, me siguri se ne do të ktheheshim atje. Kur ne u martuam, kemi shkuar për ta vizituar. Ajo ishte si një oazë në një përrallë. Ne biseduam: "Ne do ta lëmë këtë për fëmijët, e ne të dy shkojmë që të mbajmë bagëti". Unë i dua kafshët. Unë me të vërtetë ashtu kam dëshiruar. Por mbas gjithë asaj që ka ndodhur, nuk ka kthim prapa.

Vukosav Vidić (VV): Pas luftës kam qenë poshtë në vitin 2003, më shpresë që do ta shesë pronën. Isha me fqinjët e mi shqiptarë, me të cilët kam mbetur në marrëdhënie miqësore. Nuk kemi pas probleme.

RV: E kanë pritur shumë mirë.

VV: Kam menduar, duke pas parasysh çfarë marrëdhënie kisha pasur me fqinjët, që prona do të jetë në gjendje më të mirë. Mirëpo jam dëshpëruar. Ndoshta nuk ishin ata, fqinjët e mi. Me siguri dikush tjetër ka qenë. Pusi... E enjta është ditë tregu në Istog. Kalimtarët që kalonin kanë pi ujën e atij pusi. Ju mund të imagjino-ni se si është kur edhe ai u shkatërrua. Të mos flas për shtëpinë dhe tjerat.

Rajka Vidić (RV): Regardless of what happened down there, in essence, life here in general is tough. Vukosav owns the property in Kosovo. Had it not been for the war, we would have surely gone back. When I married him, we used to go visit. It was like in an oasis of some kind, a fairy-tale. We said “we are going to leave this to the children, and us two will go back down there, so I can keep livestock.” I love animals. I really wanted that. But after what happened, there is no going back.

Vukosav Vidić (VV): I went down there after the war, in 2003 hoping to sell the property. I was with my neighbours, Albanians, with whom I remained on friendly terms; we did not have any bad words between us.

RV: They welcomed him very nicely.

VV: I thought the way our relationship was with our neighbours that the property would turn out much better. But I got disappointed. It may not have been them, my neighbours, it was most likely someone else. The water well... Thursdays were market days in Istok. Passers-by who came through would stop and drink water from the well. You can only imagine what it was like when the well was torn down, too. Not to mention the house and the rest.

RV: All of the houses were torn down. Brand new houses. Nothing remains of it, just the concrete foundations.

VV: The only tombstone that was left undamaged was my father's. The neighbours most likely forbade its destruction.

RV: His father was on excellent terms with everyone. He was a honourable man. They lived very nicely at the time. No one made a difference is someone was an Albanian or a Serb.

VV: We spent time mostly together. They would also come to our slava.

RV: I liked it there. Now I have a phobia, to be honest... Fear. Fear. I don't know how to explain it.

VV: I am tied to that property, but I do not see any sort of perspective of living down there. Although, I say again—not a single moment am I afraid of my neighbours, but I am afraid of other people who come in... There are people, Serbs and Albanians alike, who are good and some who are bad.

RV: We got a call from a man, who asked us if we would like to sell the property. We wanted to sell it, but he gave us such a small price of 9,000 Euros for 9 hectares of land. He challenged us along the lines of “No one else can buy except for us.” They were supposedly Agas who once owned the land there, in the 1920s. So we gave up, we did not want to agree to that price. It is, after all, nice land...

RV: Sve kuće su srušene. Nove kuće. Ništa nije ostalo od njih, samo betonski temelji.

VV: Jedini spomenik koji nije bio oštećen je mog oca. Komšije su najverovatnije zabranile da bude uništen.

RV: Njegov otac je bio izuzetan sa svima. Bio je častan čovek. Lepo su živeli tad u tom vremenu. Nije se pravila razlika da li je Šiptar ili Srbin.

VV: Družili smo se uglavnom. Dolazili su i kod nas na slavu.

RV: Meni se tamo sviđalo. Sada imam fobiju, da budem iskrena... Strah. Strah. Ne znam kako to da objasnim.

VV: Vežan jesam za tu imovinu, ali ne vidim nikakvu vrstu perspektive života tamo dole iako, ponavljam - niti jednog momenta se nisam plašio svojih komšija ali sam se plašio drugih ljudi koji dolaze... To su ljudi i Srbi i Albanci, koji su dobri, ali i loši.

RV: Javio nam se čovek koji nas je pitao da li bismo hteli da prodamo imovinu. I mi smo zaista hteli da je prodamo, ali on nam je nudio tako malu cenu od 9,000 eura za 9 hektara zemlje. Izazivao nas je u smislu "Niko drugi osim nas ne može da kupi". Navodno su bili age koje su nekad posedovale zemlju, 1920-ih. Tako da smo odustali, nismo hteli na tu cenu da pristanemo, ipak je to dobra zemlja...

RV: Të gjitha shtëpitë janë rrënuar. Shtëpitë e reja. Asgjë nuk ka mbetur prej tyre, vetëm themeli nga betoni.

VV: E vetmja përmendore që nuk u shkatërrua është e babait tim. Më siguri fqinjët nuk lejuan që ajo të shkatërrohet.

RV: Babai i tij ka qenë i mirë me të gjithë. Ishte njeri i ndershëm. Në atë kohë kanë jetuar mirë. Nuk kishte dallim a është shqiptar apo serb.

VV: Kryesisht jemi shoqëruar. Ata na vizitonin për festat.

RV: Mua më pëlqente ai vend. Tani kam fobi, të jem e singertë ... Frikë ... Frikë. Nuk di si ta shpjegoj këtë.

VV: Jam i lidhur me atë pronë, mirëpo nuk shoh asnjë perspektivë për jetë atje. Edhe pse, po e përsëris, në asnjë moment nuk kam pasur frikë nga fqinjët e mi, mirëpo kisha frikë nga njerëz tjerë që visnin. Ata janë njerëz, edhe serbët edhe shqiptarët. Janë të mirë por edhe të këqinj.

RV: Është lajmëruar një njeri i cili ka pyetur nëse dëshirojmë ta shesim pronën. Më të vërtetë ne duam ta shesim, mirëpo ai ofronte një çmim të ulët prej 9,000 eurosh për 9 hektarë tokë. Na provokonte duke thënë se "përveç nesh askush tjetër nuk guxon ta blejë". Me sa duket ata ishin agallarët që dikur ishin në pronësi të tokës, ne vitet e 1920-ta. Kështu që ne hoqëm dorë, nuk pranuan për atë çmim. Në fund, është një tokë të mirë...

◆ **V**V: Upravo zato što nisam hteo da se nađem u takvoj situaciji, išao sam u KAI sa tom mojom prijateljicom da stavim pod njihovu upravu. KAI me je pitao da li bi hteo da iznajmim imovinu. Ali ako Vam neko uđe u posed, nećete uspeti da je prodate sutra. Osoba koja obrađuje moju njivu će sutra polagati pravo na nju. Tako da želim da ostane pod upravom dok se potencijalni kupac ne pojavi koji ispunjava naše kriterijume.

● **V**V: Pikërisht për arsye që nuk desha të gjendem në këtë situatë, kam shkuar në AKP me atë shoqen time që të vendosim nën administrimin e tyre. AKP me ka pyetur nëse dëshiroj ta lëshoj me qera pronën. Por në qoftë se dikush ju hyn në pronë, nesër nuk do të mund ta shisni atë. Personi i cili e kultivon token time, nesër mund të pretendojë të drejtën mbi të. Kështu që dëshiroj që ajo të mbetet nën administrim deri sa nuk paraqitet blerësi potencial, i cili do t'i plotësojë kriteret tona.

■ **V**V: Precisely because I did not want to find myself in such a situation, I went to the KPA with this friend of mine to put it under their management. The KPA asked me if I would like to rent it out. But if someone enters your possession you will not be able to sell it tomorrow. This person who farms my property will tomorrow lay claims to it. So I wish it to remain under custody until a potential buyer who fulfils our criteria comes along.

HAKIF ABDULLAHU

29/04/2013

Mitrovicë / Mitrovica

Kosovë / Kosovo

• **N**e gjithmonë kemi jetuar në anën veriore të lumit Ibër. Para luftës, ne ishim 80% shqiptarë që jetonim në Lagjen e Boshnjakëve dhe ne kurrë nuk kishim ndonjë problem me serbët. Ne mbijetuan luftën, shtëpia ime ishte djegur, dhe ne e rindërtuam përsëri. Një muaj zgjati vetëm pastrimi.

Para luftës unë kam qenë rrobaqepës. Unë kam një dyqan në qendër të Mitrovicës. Unë kisha shumë konsumatorë serbë, bashkëpunimi ynë ka qenë shumë i mirë.

Një natë në vitin 1999, ndërsa gruaja ime dhe unë ishim duke ecur në shtëpinë e vëllaut tim, ne ishim duke folur, duke menduar se gjërat po shkojnë më mirë dhe se unë mund të rihap dyqanin tim si më

parë. Duke kaluar dyqanin pashë disa njerëz që rregullonin njërën prej dritareve. Unë pyeta: “A e dini se ky është dyqani im”, ata thanë: “Jo ky dyqan nuk është i juaji”. Unë u thash atyre që të mos prekin asgjë, sepse unë planifikoj të rihap atë dyqan. Pas disa javësh situata u përkeqësua dhe dyqani u uzurpua. Madje, askush nuk më pyeti. Unë më vonë e kuptova se uzurpuesi, emri i tij është Ivica K., ishte duke punuar në të njëjtën organizatë humanitare, ku kam punuar unë në atë kohë.

♦ **M**i smo uvek živeli na severnoj strani reke Ibar. Pre rata, bilo nas je 80% Albanaca koji smo živeli u Bošnjačkoj Mahali i nikada nismo imali problema sa Srbima. Preživeli smo rat, kuća mi je spaljena i ponovo smo je sagradili. Samo čišćenje je trajalo mesec dana.

Pre rata sam radio kao krojač. Imao sam lokal u centru Mitrovice. Imao sam puno mušterija Srba, saradnja je bila veoma dobra.

Jedne noći 1999-e godine dok sam sa ženom išao prema kući mog brata, pričali smo i mislili da stvari idu nabolje i da ću ponovo moći da otvorim lokal kao pre. Prošli smo pored lokala i videli kako neki

ljudi nameštaju jedan od prozora. Upitao sam ih: “znate li da je ovo moj lokal?”, a oni su rekli: “ne, ovaj lokal nije Vaš”. Rekao sam im da ne diraju ništa jer planiram da ga ponovo otvorim. Nakon nekoliko nedelja, situacija se pogoršala i lokal je uzurpiran. Niko me nije ništa pitao. Za uzurpatora, njegovo ime je Ivica K., sam kasnije saznao da radi u istoj humanitarnoj organizaciji za koju sam i ja radio u to vreme.

■ **W**e always lived on the Northern side of the Ibar River. Before the war, we were 80% Albanians living in Lagja e Boshnjakve and we never had any problems with the Serbs. We survived the war, my house was burned, and we rebuilt it. It took us a month just to clean up.

Before the war, I was a tailor. I have a shop in the centre of Mitrovica. I had a lot of Serbian customers, our cooperation was very good.

One night in 1999 while my wife and I were walking to my brothers' house, we were talking, thinking that things were getting better and that I could reopen my shop like before. We passed the shop and saw some people fixing one of the windows. I asked them: "do you know that this is my shop?" they said: "no this shop is not yours". I told them not to touch anything because I was planning to reopen. After a few weeks the situation got worst and the shop was occupied. Nobody even asked me. The occupant, his name is Ivica K., I later came to realise that he was working in the same humanitarian organization where I worked at the time.

The day I realised it was him, I asked him: "do you know who owns this shop?". He said no. I said: "you should know by now that this shop belongs to me. We can come to an agreement". He said he didn't want to talk about it. He came to work every day, I couldn't do anything as I live in the North, I didn't dare do anything, and the courts never worked there.

A year ago, KPA sent me a decision saying that the shop was mine. I asked that they rent it. But

nothing was done until now. I suspect that the occupant had someone in the agency and asked this person to delay my case. Once KPA lost my documents. They said: "your documents are lost, we cannot find them". I had to send everything again.

On the other side, in the North, we are always treated differently. Nothing functions up there, absolutely nothing. There is the police, but even they cannot do anything.

Në ditën kur unë kuptova se ishte ai, e pyeta: “a e din se kush është pronari i këtij lokali?” Ai tha jo. Unë i thashë: “Deri tani është dashur të dini që ky lokal më takon mua. Ne mund të bëjmë një marrëveshje”. Ai tha se ai nuk dëshiron të flasim për të. Ai vinte për të punuar çdo ditë, unë nuk mund të bëja asgjë pasi jetoj në veri, unë nuk guxoj të bëjë asgjë, dhe gjykatat nuk kanë punuar kurrë aty.

Një vit më parë, AKP-ja më ka dërguar një vendim ku thuhej se lokali është i imi. I pyeta nëse ata mund të lëshojnë me qera atë. Por asgjë nuk është bërë deri më tani. Njëherë AKP-ja i kishte humbur dokumentet e mia. Ata thanë: “Dokumentet tuaja kanë humbur, ne nuk mund t'i gjejmë ata”. Më është dashur përsëri të dërgoj çdo gjë.

Në anën tjetër, në Veri, gjithmonë na kanë trajtuar ndryshe. Këtu asgjë nuk funksionon, absolutisht asgjë. Është policia, por ata nuk mund të bëjnë asgjë.

Dana kada sam shvatio da je on, upitao sam ga: “znaš li ko je vlasnik ovog lokala”? On je rekao da ne zna. Ja sam mu rekao: ” trebalo bi već da znaš da ovaj lokal pripada meni. Mi možemo da napravimo nekakav dogovor”. Rekao je da nije hteo da priča o tome. Dolazio je svakodnevno na posao, nisam mogao ništa da uradim jer živim na Severu, nisam se usudio ništa da uradim, a tamo sudovi nikad nisu radili.

Pre godinu dana, KAI mi je poslala odluku koja kaže da je lokal moj. Pitao sam da li mogu da ga daju pod zakup. Ali do sada nije urađeno ništa. KAI je jednom prilikom izgubila moja dokumenta. Rekli su: “Vaša dokumenta su izgubljena i ne možemo da ih nađemo”. Morao sam ponovo sve da šaljem.

Sa druge strane, na Severu, su nas uvek drugačije tretirali. Tamo gore ništa ne funkcioniše, apsolutno ništa. Ima policije, ali oni ne mogu ništa da urade.

• **U**në me të vërtetë do të doja të ju ftoj në shtëpinë time, unë kam një kopsht shumë të mirë, por fqinji, ai gjithmonë dëshiron të dijë kush po vjen dhe shkon. Dhe nëse ata iu shohin ju me kamera, mendoj se ne do të kemi telashe dhe ata do të dyshojnë diçka. Dhe nuk ka asnjë mënyre të shkojmë në shtëpinë time pa u vënë re. Gjithmonë më duhet të parashikoj çfarë do të ndodhë nëse bëj kështu apo ashtu. Atje situata është ende shumë e tensionuar. Në atë vend kurrë nuk ndjehesh i sigurt, madje edhe vet serbët nuk ndjehen shumë të sigurt. Por, pas marrëveshjes së fundit në mes të Kosovës dhe Serbisë, ne presim që gjendja të përmirësohet.

Unë dhe gruaja ime vendim e kemi këtui. Po ashtu do të doja që edhe fëmijët e mi të qëndrojnë, por për hir të sigurisë së tyre do ta shes shtëpinë dhe lokalit. Mirëpo jo për shumën që më është ofruar. Me këtë shumë nuk mund të bëjmë asgjë.

Këto fjalë janë të vërteta dhe vijnë nga zemra.

♦ **J**a bih stvarno voleo da vas pozovem kod mene kući, imam veoma lepu baštu, ali komšija uvek hoće da zna ko dolazi i odlazi i ako vas vide sa kamerama mislim da ćemo imati problema i da će posumnjati na nešto. Ne postoji način da odemo kod mene kući a da ne budemo primećeni. Uvek moram da predvidim šta može se desi ako uradim ovo ili ono. Tamo je situacija i dalje veoma napeta. Tamo se nikad ne osećaš sigurno, čak i sami Srbi se ne osećaju baš sigurno. Ali, posle najskorijeg sporazuma između Kosova i Srbije, očekujemo da se situacija popravi.

Ja i moja supruga pripadamo ovde. Ali moja deca, ne bih želeo bih da i ona ostanu zbog njihove bezbednosti. Prodao bih kuću i lokal, ali ne za iznos koji mi je ponuđen jer sa tim iznosom ne možemo ništa da uradimo.

Ove reči su sve istinite i dolaze iz srca.

■ I would really, really like to invite you to my home, I have a very good garden, but the neighbour, he always wants to know who is coming and leaving, and if they see you with the cameras I think we will get into troubles and they will suspect something. And there is no way to go to my house without being seen. I always have to foresee what could happen if I do this or that. The situation is still very tense. You never feel secure in that place, even the Serbs themselves do not feel very safe. But after the latest agreement between Kosovo and Serbia, we expect the situation to get better.

Me and my wife, we belong there. But my children, I wouldn't like them to stay, for the sake of their safety, I would sell my house and my shop, but not for the amount that was offered to me, there is nothing we can do with this amount.

These words are all true and come from my heart.

MIODRAG MILIĆ

05/06/2013

Blace / Bllacë

Srbija / Serbi / Serbia

♦ **K**ada kažemo “selo”, mi mislimo na Nerodimlje, Uroševac. Ne mislimo na Blace. Ja sam sa Kosova. Pa ne mogu da kažem iz Blaca, kad nisam odavde. Prebivalište imam, samo boravak ovde. (smeh) Nemamo familije ovde. Nemamo nikog svog ovde.

Ovde [u Blacu] mi smo kao u drugom redu. Maltretiraju nas ovde i kažu “Evo ih Šiptari, evo ih Šiptari”. Bolje da nam kažu “Kosovari” nego što nas tako prizivaju.

Ovde nemamo ništa. Ovo [stan] je tuđe isto, ovo je socijalni stan. Nikakve šanse nemamo da ga pris-

vojimo. Samo su dali privremeno dok smo živi. Nikad ne znaš kad će da te izbace. Socijalni stan. Izbeglice.

Menjali smo jednu od naših njiva 1980-ih sa Isufom H. Ceo posao je pogođen usmeno. Sada taj čovek traži imovinu koju je menjao sa nama, a mi nismo prebacili njegovu njivu. Bez ikakvog ugovora 32 ara ovde, 32 ara tamo, 32, 32 menjali smo istu površinu.

♦ **K**ur themi, “fshat”, ne mendojmë në Nerodimen, në Ferizaj. Nuk mendojmë në Bllacë. Unë jam nga Kosova. Nuk mund të them që jam nga Bllaca, kur nuk jam nga këtu. E kam vendqëndrimin, vetëm banoj këtu (qeshet). Këtu nuk kemi familjar. Nuk kemi asnjë të afërt këtu.

Këtu (në Bllacë) jemi disi si në rendin e dytë. Po na maltretojnë dhe po na thonë “šiptari” (shqiptarë). Më mirë le ta na quajnë “Kosovarë” se ashtu qysh na quajnë.

Këtu nuk kemi asgjë. Kjo [banesë] është gjithashtu e huaja. Kjo është banesë sociale. Nuk kemi kurrfarë gjasa ta privatizojmë atë. Vetëm përkohësisht

na kanë dhënë sa jemi të gjallë. Asnjëherë nuk mundesh ta dish kur do të të dëbojnë. Banesë sociale. Refugjatë.

E kemi këmbyer njëren arë me Isuf H. E gjithë marrëveshja është bërë gojarisht. Tani ai njëri kërkon pronën të cilën e kishte këmbyer me neve. Ndërsa ne nuk e kemi bartur arën e tij. Pa kurrfarë kontrate. 32 ar këtu, 32 ar atje. 32 me 32. E kemi këmbyer sipërfaqen e njëjtë.

When we say “the village,” we mean Nerodimlje, Uroševac. We don’t mean Blace. I’m from Kosovo. I can’t say I’m from Blace when I’m not from here. I have my residency here, I just live here. (laughs) We have no close family here. We have no one of our own.

Here [in Blace], we are second class. They harass us here and say “Here come the Shiptars, there go the Shiptars.” It’d be better to call us “Kosovars” than to call us out like that.

Here we have nothing. This [flat] is also someone else’s. It is a welfare apartment. We have no chances of ever owning it. They just gave it to us temporarily while we live. You never know when they can kick you out. Welfare housing. Refugees.

We switched one of our fields with Isuf H. in the 1980s. The whole deal was struck in words. Now the guy claims the property he exchanged with us is his. And we had not re-registered his field. No contract whatsoever. 32 ares here, 32 there. 32-32. We switched the same area.

Then some time ago Isuf calls my father and says: “Let’s sign a contract.” He said “I want you to make me a contract so they don’t mess with me down there...” I guess they [the KPA] somehow threatened to destroy everything... And he promised my father in words that if they make a contract, he’ll give him about 9,000 Euros. And my Dad agreed and signed it. The guy tricked us.

We claimed with the KPA so we have something. We lived in Kosovo for so many years, just so we can keep having some sort of property.

The KPA told us that with these papers we can sell the property, but the cadastre doesn’t recognize them. All the property has to be transferred first here [in Serbia], from my grandfather’s to my father’s name. We don’t know if we want to sell or not, but we cannot anyway.

We have nothing else but the property down there. We have nothing, no... Nothing else. We just ask that the property be returned to us. The fields are all being farmed. We also know who works them. It’s not a problem. We don’t object, have them work it. Just don’t let weeds grow over it. We don’t forbid anything. It’s better to

work than to let it sit in thorns. We don’t ask for any compensation from them, nothing. As long as it’s known that our land was given back to us. We just ask that they give us our land back so we can have the possession over it, so we can be the owners.

On kaže “Daj da napravimo ugovor”. Kaže “Ja ću da mene napraviš ugovor da mene ne diraju dole”... Valjda nešto mu pretu [KAI] sve da mu rušu ‘oće... A njemu obećao, ovako usmeno, da mu da oko 9,000 evra i moj tata je pristao i potpisao. Taj čovek nas je prevario.

Podneli smo zahtev pred KAI da bismo imali nešto. Živeli smo na Kosovu to l’ke godine, čisto da bismo mogli da nastavimo da imamo neku vrstu imovine.

KAI nam je rekao da sa ovim papirima možemo da prodamo imovinu, ali katastar ih ne priznaje. Sva imovina mora da bude prebačena prvo ovde [u Srbiji], sa mog dede na ime mog oca. Ne znamo da li ćemo da prodamo ili ne, ali uopšte i ne možemo.

Mi nemamo ništa osim te imovine dole. Nemamo ništa, ne... ništa drugo. Samo tražimo da nam se vrati imanje. Te njive se rade. Mi takođe znamo ko ih radi. Nije to problem. Ne buni se, neka rade. Samo da ne bude u travu da ostane. Mi ne branimo ništa. Bolje što rade, obrađuju, nego da sedi u trnjima. Mi nikakvu nadoknadu ne tražimo od nji, ništa. Samo da se zna da je povraćena naša zemlja. Samo tražimo da nam se vrati naša zemlja da bismo je posedovali, da bismo bili vlasnici.

Ai vazhdimisht thotë: “Eja ta bëjmë një kontratë. Dua që të ma bësh një kontratë të mos kemi problem atje”. Me siguri i kanë kërcënuar dhe (AKP) po dojnë me rrënu gjithçka ... Atij (babait tim) i kishte premtuar kështu gojarisht rreth 9,000 euro. Dhe babai im pranoi dhe nënshkroi. Ai njeri na mashtroi.

Kërkesën e kemi paraqitur në AKP që të kemi diçka. Kemi jetuar në Kosovë për aq shumë vite, thjesht që të mund të vazhdojmë të kemi ndonjë pronë.

AKP na ka thënë që me këto letra mund të shesim pronën, mirëpo kadastra nuk i pranon. E gjithë pronë duhet të transferohet, së pari këtu (në Serbi), nga gjyshi im te babai im. Nuk e di a do ta shesim apo jo, mirëpo as qe mundemi.

Ne nuk kemi asgjë atje përveç asaj prone. Nuk kemi asgjë tjetër. Vetëm kërkojmë që të na kthehet pronë. Në ato ara punohet. Gjithashtu ne e dimë kush punon në to. Ajo nuk është problem. Ne nuk ankojemi, le ta punojnë. Vetëm të mos mbetet djerrinë. Ne nuk ndalojmë asgjë. Më mirë le ta punon dikush se sa të mbetet e mbuluar në therra. Ne nuk kërkojmë kurrfarë kompensimi nga ata, asgjë. Vetëm kërkojmë që toka jonë të na kthehet, që ne të jemi pronarë.

♦ **M**oj otac je mnogo vezan za selo. Da mu kažu danas “Vrati se sutra”, on sve ima da ostavi. Ne može on da sedi ovde. Tri kilometra odavde ima neku njivu gde nešto sadi. On mora da radi. Tuda njiva pa mu dali pa on radi. On kaže “Dok mogu, ima da radim zemlju. Ja ne napuštam, iako je tuđa”.

On još sanja selo, sanja da ide na te njive i da čuva krave.

• **B**abai im është shumë i lidhur për fshatin. Nëse i thotë dikush: “Nesër kthehu”, ai do t’i lë të gjitha. Ai nuk mund të qëndrojë këtu. Tre kilometra nga këtu ka një arë ku mbjell ngapak. Ai duhet të punojë. Është arë e huaj. Ia kanë dhënë ta punoj. Ai thotë “për aq sa mundem, do të punoj tokë. Unë nuk e lë edhe pse është e huaja”.

Ai ende ëndërron fshatin. Ëndërron që shkon në ato ara dhe ruan lopët.

■ **M**y father is very much tied to the village. If today they tell him “Go back tomorrow,” he would leave everything. He cannot sit here. Three kilometers away from here there is a field where he plants stuff. He has to keep working a field. It is someone else’s field but they let him farm it. He says “For as long as I can, I will farm the land. I won’t leave it be, even if it’s someone else’s.”

He still dreams of the village. He dreams of going to those fields, and that he is taking care of the cows.

N. H.

26/04/2013
Prishtinë / Pristina
Kosovë / Kosovo

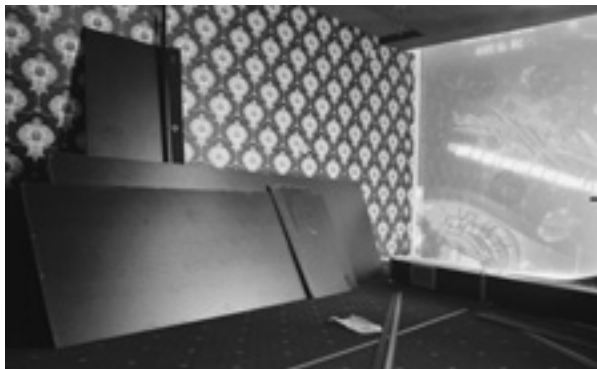

• **P**rona e kërkuar është një restorant në bulevardin Bill Clinton në Prishtinë. Në fakt, unë kam dy lokale që ndodhen njëri pranë tjetrit, secili rreth 55 m². Unë i bashkova kështu që restoranti ka sipërfaqe rreth 96 m².

Pas demonstratave shumë të mëdha të vitit 1981, më është dashur të shkoj në Zvicër sepse serbët lëshuan një urdhër arresti kundër meje. Kështu që çdo herë që unë jam kthyer për të vizituar familjen time, unë kam përdorur një pasaportë falso italiane duke thënë se unë jam një gazetar italian.

Kështu që në vitin 1997 unë shkova në Prishtinë, në lokalin që e kisha blerë në periudhën 1993/4. Unë kisha një mercedes të ri 300. Në atë kohë kushtonte

72,000 DM. Kjo është 5 restorante. Fqinjët e mi, dy djemtë, ishin nga shërbimet sekrete - që ishte policia më e rrezikshme në Kosovë. Njëri prej tyre mori veturën dhe u kthye pas dy orësh dhe tha tamam kështu: “Dëgjo, diçka ka ndodhur me makinë, por unë ta jap lokalin tim”. Dhe unë i thash: “Në rregull”. Unë nuk kisha zgjidhje tjetër, ai më dha restorantin me forcë, kaq. Por unë i thash se ne duhet të bëjmë ndonjë marrëveshje në letër, dhe ai tha: “Po”.

• **P**redmetna imovina je restoran na Bulevaru Bila Klintona u Prištini. U stvari, ja imam dva lokala koja se nalaze jedan pored drugog, svaki je otprilike 55 metara kvadratnih. Spojio sam ih u jedan i sada restoran ima oko 96 m².

Nakon velikih demonstracija 1981-e godine, morao sam da pobegnem u Švajcarsku pošto su Srbi izdali nalog za moje hapšenje. Tako da kada god sam dolazio da obiđem porodicu, morao sam da koristim lažni italijanski pasoš i da kažem da sam italijanski novinar.

Tako sam 1997-e otišao u Prištinu, u lokal koji sam kupio 1993/4-e. Imao sam novi Mercedes 300. U

to vreme je koštao 72,000 DM. To je 5 restorana. Moje komšije, dva momka, su bili iz tajne službe—koja je bila najopasnija policija na Kosovu. Jedan od njih mi je uzeo auto i posle dva sata se vratio i reko tačno ovako: “Slušaj, nešto se desilo sa autom, ali daću ti moj lokal”. Ja sam rekao u redu—nisam imao drugog izbora, na silu mi je dao restoran, toliko—ali da bi trebalo da napravimo nekakav dogovor na papiru i on je rekao “Da”.

■ **T**he claimed property is a restaurant on Bill Clinton Boulevard in Prishtina. Actually, I have two premises side by side, each around 55 square meters. I joined them, so all in all the restaurant is about 96 m².

After the very big demonstrations of 1981, I had to escape to Switzerland as the Serbs issued an arrest warrant against me. So every time I came back to visit my family, I had to use a fake Italian passport and say I am an Italian journalist.

So in 1997 I went to Prishtina, to the premise I had bought in 1993/4. I had a new Mercedes 300. At the time it cost 72,000 DM. That's 5 restaurants. My neighbours, two guys, were from the secret services – that was the most dangerous police in Kosovo. One of them took the car and came back after two hours and said exactly like this: "listen something happened with the car, but I give you my premise". And I said ok – I had no choice, he gave me the restaurant by force, finish – but that we had to make some arrangements on paper, and he said "yes".

He took a paper and wrote that he had exchanged the restaurant against the car. But all the papers were burned, everything, my house and my garage, all I had were the clothes I wore.

In 2004/05 I was in Gjilan. By chance, I met the seller of the first premise I bought in 1993/94. He agreed to come to the court with me to certify the purchase. So I managed to put it under my name.

For the second premise, the one I exchanged against my car, I managed to find the previous

owner through a Serbian friend of mine. I thought that maybe the guy was a correct person. I needed a paper. But instead the guy went to the court and then to Habitat (KPA). Habitat came out with a decision that I never understood. They decided to give the restaurant half to me and half to the guy, can you understand that, making compromise like what's happening now between Thaqi and Dačić, without consulting the court or anyone?

• **A**i mori një letër dhe shkroi se ai kishte shkëmbyer restorantin me veturë. Por të gjitha letrat ishin djegur, gjithçka, shtëpia ime dhe garazhi im. E tëra që më mbeti ishin rrobat që i kisha veshur.

Në vitin 2004/5 unë isha në Gjilan ku u takova me shitësin e lokalit të cilin e kisha blerë në vitin 1993/4. Ai u pajtua që të vijë në gjykatë me mua për të qartësuar shitblerjen. Kështu që arrita të regjistroj në emrin tim.

Për lokalin e dytë, për të cilin unë e shkëmbeva me veturën time, kam arritur të gjejë pronarin e mëparshëm përmes një mikut tim serb. Mendova se ndoshta ky djalë është person i duhur. Kam nevojë për një letër. Por në vend të kësaj ky djalë shkoi në gjykatë dhe pastaj në Habitatit (AKP). Habitatit erdhi me një vendim që kurrë nuk e kam kuptuar. Ata vendosën që të ma japin gjysmën e restorantit mua dhe gjysmën atij. A mund të kuptoni si bëhet kompromis, njëjtë si po ndodh tani mes Thaçit dhe Daçiçit, pa u konsultuar me gjykatën ose me dikë?

• **U**zeo je papir i na njemu napisao da je restoran zamenio za auto. Ali svi papiri su izgoreli, sve, i moja kuća i garaža, sve što mi je ostalo je bila odeća koju sam nosio.

2004/5-e godine bio sam u Gnjilanu. Igrum slučaja, sreo sam prodavca prvog lokala koji sam kupio 1993/4-e. On je prihvatio da sa mnom dođe u sud i ozvaniči kupovinu. Tako da sam uspeo da ga registrujem na svoje ime.

Za drugi lokal, za koji sam zamenio auto, sam uspeo da pronađem ranijeg vlasnika preko jednog prijatelja Srbina. Mislio sam da je možda taj lik prava osoba. Trebao mi je papir. Ali, umesto toga, ovaj momak je otišao u sud pa u Habitat (KAI). Habitat je doneo odluku koju nikad nisam razumeo. Odlučili su da daju pola restorana njemu pola meni, možete li to da razumete, čineći kompromis kao sada između Tačija i Dačića, bez da se konsultuju sa sudom ili nekim drugim?

• **D**y muaj më parë, kam takuar atë djalin në Graçanicë. Unë e mora atë nga krahu dhe i thash: “Hej shoku pse po gënjen, se unë kam uzurpuar lokalin tuaj? Ti e more veturën!”. Ai tha: “Nuk isha unë, ishte vëllai im dhe ai nuk më dha as edhe një qindarkë”.

Gjithashtu ai tha se pas luftës, vetura ishte marrë nga policia në Serbi. Ai tha se ai nuk e ka përdorur atë për më shumë se një vit. Unë i thash: “Dëgjo, ti duhet të vish me mua në gjykatë për të dëshmuar që ke bërë një këmbim veture me restorant”, dhe ai tha: “Në rregull, unë do vij, por ti duhesh të më japësh disa të holla. Më jep 3.000 dhe unë do të vijë në gjykatë për të zgjidhur këtë problem”. Atij i dhashë vetëm 1.000, sepse e takova rastësisht dhe nuk kisha të gjitha paratë me vete. Por ai mori një kartë vizitë dhe shkroi se ai ka marrë 1.000 € për lokalin nga unë. Unë nuk kam dëgjuar asgjë për të, por ai nuk mund të bëjë asgjë tani që kam këtë letër. Kjo është provë e mjaftueshme për gjykatën.

♦ **P**re dva meseca, video sam tog čoveka u Gračanici. Uzeo sam ga za ruku i rekao: “Hej družo zašto lažeš i kažeš da sam ti ja uzurpirao lokal? Ti si uzeo auto!”. On je odgovorio: “Nisam ja, nego moj brat, i nije mi dao ni paru”.

Takođe je rekao da je posle rata auto oduzela srpska policija. Rekao je da ga nije koristio više od godinu dana. Ja sam mu rekao: “Slušaj, moraš da pođeš sa mnom u sud i da svedočiš da si me naterao da menjam auto za restoran”, a on je rekao “U redu, ja ću doći, ali treba da mi daš nešto para. Daj mi tri hiljade i doći ću u sud da rešimo problem”. Dao sam mu samo jednu hiljad pošto sam ga slučajno sreo i nisam imao sve pare sa sodom. Ali on je uzeo vizit kartu i napisao da je od mene dobio 1.000 evra od mene za lokal. Nisam ništa čuo od njega, ali sada više ne može da uradi ništa kada imam ovaj papir. Ovo je dovoljan dokaz za sud.

■ **T**wo months ago, I met the guy in Gracanica. I took him by the arm and said: “hey Comrade why are you lying, saying that I have occupied your premise? You took the car!”. He said: “it wasn’t me it was my brother and he didn’t give me a penny”.

He also said that after the war, the car was taken by the police in Serbia. He said he didn’t use it for more than a year. I said: “listen you have to come to the court and witness that you have made me exchange the car against the restaurant”, and he said: “ok I will come but you have to give me some money. Give

me three thousands and I will come to the court to solve this problem”. I gave him only one thousand, because I met him by chance and I didn’t have all the money with me. But he took a visit card and wrote that he received 1,000 euros for the premise from me on it. I haven’t heard from him since, but he cannot do anything now that I have this paper. It is enough proof for the court.

NEBOJŠA NIKOLIĆ

17/05/2013

Beograd / Belgrade

Srbija / Serbi / Serbia

◆ S nežana J. i ja imamo poslovni prostor, odnosno lokal na izuzetno dobroj lokaciji u Prištini. Sada se to zove Bulevar Bila Klinton.

Moj komšija do mene, N. H. je porušio zidove 1999-e godine i od dva lokala napravio jedan. 2003-e da bih zaštitio svoju imovinu, podneo sam tužbu pred kosovskim institucijama protiv gospodina N. H., takođe sam pričao sa medijima u Prištini i čak sam išao u Vladu Kosova i dostavio dopis gospodinu Tačiju. Među prvima sam predao zahtev pred KAI kad su počeli da rade poslovne prostore. Svake godine do 2011-e su me zvali i tražili mi dokumentaciju koju sam već predao. Znači, ja posedujem

dokaze. Ugovor o kupoprodaji lokala kada sam ga kupio '91-e i uplatnicu.

Moram da vam kažem da sam ja dole radio od 90-e godine u policiji. Učestvovao sam u ratu i danas slobodno idem kroz Prištinu i Kosovo, sa svojim kolima beogradske registracije. Čak štaviše, imam i ličnu kartu izdatu od njihove te države. Imam kosovsko državljanstvo upravo zbog pitanja ove imovine.

◆ S nezhan J. dhe unë e kemi një lokal afarist, respektivisht lokal, në një lokacion shumë të mirë në Prishtinë. Tani ajo pjesë quhet Bulevardi 'Bill Klinton'.

Fqinji im i parë, N.H. ka rrënuar muret në vitin 1999 dhe nga dy lokale ka bërë një. Për të mbrojtur pronën time, në vitin 2003 kam paraqitur padinë në institucionet e Kosovës kundër zotërisë N.H. Gjithashtu kam biseduar edhe me media në Prishtinë, për më tepër kam qenë edhe në Qeverinë e Kosovës, ku kam paraqitur një letër për zotëri Thaçin. Kur ka filluar AKP të merret me lokale afariste, ndër të parët kam paraqitur kërkesë. Për çdo vit deri në vitin 2011 me kanë thirrur dhe kanë kërkuar dokumentacion të

cilin veç e kisha paraqitur. Dmth, unë kam prova. Kontratën e shitblerjes së lokalit, kur e bleva atë në vitin '91, dhe fletëpagesën.

Më duhet të them se unë aty poshtë deri në vitin '90 kam punuar në polici. Kam marr pjesë edhe në luftë, dhe sot lirshëm eci nëpër Prishtinë dhe Kosovë, me veturën time me targat e Beogradit. Për më tepër e kam letërnjoftim e lëshuar nga shteti i tyre. Pikërisht për shkak të kësaj prone unë e kam nënshtetësinë e Kosovës.

■ **S**nežana J. and I own a commercial space, or rather a small office in an extremely good location in Pristina. It is now called the Bill Clinton Boulevard.

My neighbour next to me, N.H., tore down the walls in 1999 and made one office out of two. In 2003, In order to protect my property, I filed a lawsuit in front of Kosovo's institutions against Mr N. H. I also spoke to the Media in Pristina, I even went to the Kosovo government and delivered a note to Mr. Thaqi. I was among the first to file a claim with KPA in 2006 when they started with commercial spaces. Every year until 2011 I would receive phone calls asking for documentation I had already turned in. So, I have the evidence. The purchase and sale contracts when I bought it in '91, and the receipt.

I must tell you that I worked down there in the police from '90. I took part in the war, too, and today I freely walk through Pristina and Kosovo, with my Belgrade license-plate car. And I have the personal ID card given by this state of theirs. I got the Kosovo citizenship precisely because of the property issue.

I sent KPA various letters. The last one was to the auditor. He said that they did not have enough legal aides to deal with cases that are as complicated as my own. This Mr N. H has no papers. I have here all the documents, I simply fail to see where the problem is. These offices were built by the state of Serbia to prevent the migrations of Serbs and Montenegrins. There was no way he could have been the owner prior to 1999.

Eventually, I got a decision from KPA establishing that the place is mine, but since I had started a lawsuit with the Municipal Court first, they left it to the Municipal Court to deal with it, which is beyond reason. They should have taken my case from the Court.

And the courts, they don't function! No judge has been assigned to my case! You cannot do anything through the courts, only if you're down there and if you're stronger. This is private property, N.H. still collects money every month for my office! My property! I bought it, I gave money for it!

♦ **S**lao sam razna pisma KAI. Poslednje je bilo njihovom revizoru. Rekao mi je da oni nisu imali dovoljno pravnika da se suoče sa predmetima koji su komplikovani kakav je moj. Taj gospodin N. H. nema papire. Ja imam sve dokumente tu, jednostavno ne vidim u čemu je problem. Te lokale je pravila država Srbija radi sprečavanja iseljavanja Srba i Crnogoraca. Nije bilo načina da on bude vlasnik pre 1999-e godine.

Na kraju, dobio sam odluku od KAI koja je ustanovila da je lokal moj ali pošto sam podneo tužbu pred opštinskim sudom pre toga, da će ostaviti opštinskom sudu da se obračuna sa time, što je van svake pameti. Trebalo je da povuku moj slučaj iz suda.

A sudovi ne funkcionišu! Ni sudija nije dodeljen mom slučaju! Ti na sud ne može ništa da uradiš, samo ako si dole i ako si jači. Ovo je privatna imovina, a N. H. i dalje uzima novac svakog meseca od mog lokalala! Moje imovine! To je moje, ja sam to kupio, ja sam dao pare!

♦ **U**në i kam dërguar AKP-së shkresa të ndryshme. E fundit ka qenë për auditin e tyre. Ai më tha që ata nuk kanë juristë të mjaftueshëm për t'u marrë me rastet të cilat janë të komplikuar si rasti im. Zoti N. H. nuk ka dokumentacion. Unë kam të gjitha dokumentet këtu. Thjesht nuk e shoh se ku është problemi. Këto lokale janë ndërtuar nga shteti Serb për të parandaluar emigrimin e serbëve dhe malazezëve. Nuk ka asnjë mundësi se ai ka qenë pronar para vitit 1999.

Në fund e mora vendimin nga AKP ku është konstatuar që lokali është i imi, mirëpo pasi që unë kam paraqitur padinë në gjykatën komunale para kësaj, do t'i lihet gjykatës komunale të merret me këtë, gjë që është jashtë çdo logjike. Ata është dashur që rastin tim ta tërheqin nga gjykata.

Ndërsa gjykatat nuk funksionojnë. As gjyqtari nuk është caktuar për rastin tim. Në gjykatë nuk mundesh të bësh asgjë nëse nuk je aty poshtë dhe nëse je i fortë. Kjo është prona ime private. N.H. ende për çdo muaj merr para nga lokali im. Nga prona ime. Ajo është e imja. Unë e bleva atë, unë dhashë para!

◆ **P**rošle godine u decembru sam se sastao sa N. H. u Prištini. Ispričao mi je priču o čoveku koji mu je ukrao Mercedes '97-e. Ne znam tog čoveka, on je neki rođak Snežane, žene koja poseduje lokal zajedno samnom ali ja nemam ništa sa tim čovekom. Tražio sam mu dokaze o krađi. Taj čovek koga on optužuje nema ništa sa ovom imovinom.

Januara 2013-e sam pristao da mu prodam svojih 11 m², upola cene. Dao mi je hiljadu evra i potpisao sam poledinu njegove vizit-karte. Uslov je bio da mi donese papire za auto, a onda da pustim Snežanu i njenog rođaka da vide šta će dalje ali on to nije uradio. Nakon tri dana me je nazvao i rekao da odustaje od kupovine i rekao "Idemo na sud". On zna da sud neće nikada doneti bilo kakvu odluku.

◆ **V**itin e kaluar, në dhjetor, jam takuar në Prishtinë me N.H. Ai me tregoi një tregim për një njeri, i cili ia kishte vjedhur mercedesin në vitin '97. Unë nuk e njoh atë njeri, ai është kushëri i Snezhanës, gruas e cila e ka lokalin së bashku me mua por unë nuk kam asgjë me të. E pyeta për dëshmi të vjedhjes. Njeriu të cilin ai e akuzon nuk ka të bëjë me këtë pronë.

Në janar të vitit 2013 kam pranuar t'ia shes 11 m² të lokalit tim për gjysmën e çmimit. Ai më dha një mijë euro dhe kam nënshkruar në pjesën e pasme të kartës së tij të biznesit. Kushti ishte që të më sjellë dokumentet për veturë, dhe pastaj unë të lëshoj Snezhanën dhe kushëririn e saj për të parë se çfarë do të ndodhë më tej. Por ai këtë nuk e bëri. Pas tre ditësh ai më thirri dhe më tha që heq dorë nga blerja. Dhe tha: "Shkojmë në gjykatë". Ai e di se gjykata asnjëherë nuk do të merr ndonjë vendim.

■ Last year in December, I met up with N.H. in Pristina. He told me a story about a man who stole his Mercedes in '97. I don't know this man, he is some sort of relative of Snežana's, who owns the place with me. But this man has nothing to do with me. I asked him for evidence of the theft. This man that he is accusing has nothing to do with this property.

In January 2013 I agreed to sell my 11 m² to him, for half the price. He gave me a thousand Euros and

I signed the back of a business card. The condition was that he brings me the papers for the car, then let Snežana and her cousin see what they want to do. But he didn't. After three days he called me and said he gives up on the purchase, and said "let's go to the court". He knows the court will never give any decision.

PREDRAG I / DHE / AND OLGA STEPANOVIĆ

01/06/2013
Kraljevo / Kralevo
Srbija / Serbi / Serbia

◆ **P**redrag Stepanović (PS): Mi imamo imanje u Metohiji, od kojih je 5.35 hektara prodato R-u.

On je trebalo da isplati to imanje u celosti do Đurđevdana, 6-og maja 1984-e i on je isplatio. Mi ne možemo da lažemo, negde oko dve trećine, ustvari je ostao dužan 39,600 nemačkih maraka bez kamate.

Moj otac je to predao na sud u Istoku do samog rata. Nikad nije završeno. Imanje nije prevedeno i dalje se vodi na nas. I to tako stoji. Znae, bilo bi nepošteno prema R. da tražimo da se vrati imanje, pošto je

platio 2/3 novca, iako bismo pravno mogli. Ali nemamo nameru da se vraćamo tamo. Tako da je uglavnom u pitanju novac.

Olga Stepanović (OS): Trebaju nam pare. Nemamo prihode. Jako je teško za nas sa Kosova ovde.

Mi imamo i posedovni list, papire, imamo sve ovde ali džabe. Sa tim čovekom ne može da se priča. Imamo i turske tapije! One su trista godina stare!

◆ **P**redrag Stepanović (PS): Ne kemi pronë në Dukagjin, prej së cilës 5.35 hektarë i janë shitur R.

Ai është dashur atë pronë ta paguajë në tërësi deri në Shën Gjergj, më 6 maj 1984. Dhe ai kishte paguar, ne nuk mund të gënjejmë, përafërsisht dy të tretat. Në fakt ka mbetur borxh 39,600 marka gjermane, pa interes.

Babai im e kishte dorëzuar rastin në gjykatë në Istog, para luftës. Kurrë nuk është kryer. Prona nuk është bartur dhe ende qëndron e regjistruar në emrin tonë. Dhe ashtu qëndron. E dini si, do ishte jo e ndershme të kërkojmë nga R. të kthejë pronën, duke qenë se ka paguar 2/3 e të hollave, edhe pse nga ana juridike

mundemi të bëjmë kështu. Mirëpo, ne nuk kemi në plan të kthehemi atje. Pra, kjo është më së shumti në lidhje me të hollat.

Olga Stepanović (OS): Kemi nevojë për të holla. Nuk kemi të ardhura. Për neve që jemi nga Kosova, këtu është shumë vështirë.

Ne kemi fletën poseduese, letrat, të gjitha i kemi këtu. Por kot. Me atë njëri nuk mund të flasësh. Ne kemi edhe tapitë e Turqisë! Ato janë treqind vjet të vjetra!

Predrag Stepanović (PS): We have property in Metohija, of which 5.35 hectares were sold to R.

He was supposed to pay in full for the property by St. George's Day, on May 6, 1984. And he did, we cannot lie, for about two third of it. He actually owes us about 39,600 Deutsch Marks without the interests.

My father turned the issue in to the court of Istok until the very war. It was never finished. The property was not transferred; it is still listed in our name. And it stands like that. You know, it would be unfair towards R. to ask for the property to be returned, since he did pay 2/3 of the money, although we could, legally. But we have no intention of going back there. So it mainly has to do with money.

Olga Stepanović (OS): We need the money. We have no source of income. It's very rough for us from Kosovo here.

We also have the possession list, the papers, we have it all here. But it's for nothing. You cannot talk with this man. We even have the Turkish tapija! They are three hundred years old!

PS: It's property that was handed down through generations. It is 6 kilometers from Đurakovac towards Mitrovica. The village is called Verić.

You know something, last year I was there on the property, in the village. I spoke with the man who built one of the houses on our property. He, however, was not the original buyer. R. sold and traded the land without any papers in the

meantime. So I told this guy "How did you buy land from him when it is mine?" And he answered "Well we thought that since 1999 everything belongs to us." He also said "even if you reclaimed that land, no one will ever buy it from you," to which I left. Force does not ask for God's permission. The justice is in the hands of the stronger one. I do think, however, that at some point this private property issue will have to be dealt with.

Everyone in the village knows that the property was never fully paid for. Even these people that bought it from him, they know that it wasn't fully paid for!

• **P**S: To je imanje koje se prenosilo sa kolena na koleno. To je 6 kilometara od Đurakovca prema Mitrovici. Selo se zove Verić.

Znate kako, ja sam prošle godine bio tamo na imanju, u selu i razgovarao sam sa čovekom koji je napravio jednu od kuća na našem imanju. On, međutim, nije prvi kupac. R. mu je prodao i menjao zemlju bez ikakvih papira u međuvremenu. I pitao sam tog čoveka “Kako si kupio zemlju koja je moja od njega”? A on mi je odgovorio “Mi smo mislili da sve pripada nama od 1999-e”. Još mi je rekao “I da vratiš tu zemlju, više ti je niko neće kupiti”, na šta sam se ja pokupio i otišao. Sila Boga ne moli. Pravda je u rukama jačeg. Mada ja mislim da će kad-tad morati da se reši ovo pitanje privatne imovine.

Svi u selu znaju da puna suma nije isplaćena. Čak i ovi ljudi koji su kupovali od njega i oni znaju da to nije u potpunosti plaćeno!

• **P**S: Ajo pronë është bartur nga gjenerata në gjeneratë. Ajo ndodhet 6 kilometra nga Gjyrakovci në drejtim të Mitrovicës. Fshati quhet Veriq.

E dini si, unë vitin e kaluar isha në pronë, në fshat. Dhe bisedova me njërin që kishte ndërtuar njërën nga shtëpitë në pronën tonë. Megjithatë, ai nuk është blerës i parë. R. ndërkohë ka shitur dhe këmbyer tokë pa kurrfarë dokumentacioni. Dhe kam pyetur atë si ke blere tokën time nga ai? Dhe ai u përgjigj: “Ne kemi menduar se gjithçka na takon neve që nga viti 1999”. Ai gjithashtu më tha: “Edhe po të kthehesh, atë tokën askush nuk do ta blejë prej teje”. Pas kësaj unë u largova. Fuqija nuk e lut Perëndinë. Drejtësia është në duart e të fortit. Edhe pse unë mendoj se çështja e pronës private do të zgjidhet kurdo.

Gjithkush në fshat e di se shuma e plotë nuk është paguar. Edhe ata njerëz të cilët kanë blerë prej tij, edhe ata e dinë se kjo nuk është paguar plotësisht!

♦ **O**S: A nijesmo samo mi, ima još mnogo njih u sličnom problemu tamo.

Šta reći... Neka isplati. Koristio je imanje 30 godina. Neka isplati koliko je pravo i da se ljudski prevede na njega.

Naš slučaj je KAI odbacila. Ja i moj muž smo išli u kancelariju UN-HCR u Kragujevcu i oni su rekli da možemo da se žalimo sudu. To je bilo to. Ne znamo ništa. Šta treba da radimo, da podnesemo tužbu? I onda će više da nam uzme advokat nego što... E...

PS: Jedino u Strazbur da idemo. Kome se obratiti?

OS: Kada smo napustili Kosovo, došli smo ođe u ovu kuću, još nezavršenu. Samo smo izvukli glave odande. Mi, ćerka, muž i svi tu. Tako... Videli smo da se vode mute. Demonstracije svaki dan, nemiri, bilo je strašno.

PS: Tek mi se čini da je 1999-a bila kao melem na ranu kako je bilo pre. Tenzije i tenzije...

• **O**S: Dhe nuk jemi vetëm ne. Ka shumë atje që kanë problemin e njëjtë.

Çka të themi... Le ta paguan. Ka shfrytëzuar pronën për 30 vjet. Le ta paguan aq sa është e drejtë. Dhe le të bartet në emër të tij.

Rastin tonë AKP e ka hedhur poshtë. Burri im dhe unë shkuam në zyrën e UNHCR-së në Kragujevc dhe ata thanë se mund të ankohemi në gjykatë. Kaq. Nuk dimë gjë. Çka duhet të bëjmë, të paraqesim një padi? Dhe avokati do të na kushtojë më shumë ... Eh ...

PS: Mundësia e fundit është të shkojmë në Strasburg. Kujt t'i drejtohemi?

OS: Kur jemi larguar nga Kosova kemi ardhur në këtë shtëpi, të papërfunduar. Shpëtuam vetëm kokat tona. Ne, vajza, burri dhe të gjithë këtu. Kështu... Kemi parë që po përzihet diçka. Për çdo ditë demonstrata, trazira, ishte e tmerrshme.

PS: Po më duket që viti 1999 nuk ishte asgjë në krahasim me atë si ka qenë më parë. Tensione pas tensionesh...

■ **O**S: And it's not just us, there are many in a similar predicament over there.

What to say... Have him pay the money. He has used the property for 30 years. Have him pay out what is right. So it can naturally be transferred to him.

Our case was dismissed by the KPA. I and my husband went to the UNHCR office in Kragujevac and they said we could appeal to the court. That was it. We don't know anything. What are we supposed to do now, file a lawsuit? And then the lawyer will charge us more than... Eh...

PS: Only if we go to Strasbourg. But who could we talk to?

OS: When we left Kosovo, we came to this house, it was not completed yet. We just got our heads out of there. Us, the daughter, husband and everyone was here. That's how it was... We saw the waters were getting murky. Daily protests, riots, it was terrible.

PS: It seems to me that 1999 was like a soothing medicine on a wound compared to before. Tensions and tensions...

HAZIR MUSTAFA

30/04/2013

Gjilan - Gragjenik / Gnjilane - Gradjenik

Kosovë / Kosovo

• **B**abai im quhet Mustafë ndërsa nëna Mihrije. Unë jam i martuar, jetoj me vëllaun, të cilin po ashtu e kam edhe baxhanak – gratë tona janë motra. Ai ka katër fëmijë. Në vitin 1999, shtëpitë tona, stalla dhe çdo gjë u dogjën. Një kushëri i yni është djegur në hambarin tonë. Kur u kthyem ne gjetëm eshtrat e tij atje. Ne shesim 300 litra qumësht në baza ditore. Falë kësaj ne filluam blerjen e tokave, pyjeve, shtëpive. Toka është shumë e mirë dhe ne nuk kemi ndonjë konkurrencë pasi që as shqiptarët as serbët nuk janë kthyer.

Kam filluar të blej në vitin 2006. Gjithçka varet nga mënyra si më pyesin a dëshiroj të blej. Serbët

vijnë dhe pijnë kafë. Shqiptarët shesin sepse ata punojnë në qytet.

Unë do t'ju tregoj të gjithë atyre: “Vetëm mbani në mend se unë nuk do të paguaj shuma të mëdha parash për këto toka, pasi ato nuk janë kultivuar për një kohë të gjatë. Pse nuk ktheheni në vend? Unë do t'ju jap një lopë, dhe ne mund të jetojnë së bashku në fshat”. Ata do të thonë se kurrë nuk mund ta bëjnë këtë për shkak se fëmijët e tyre nuk duan të kthehen.

♦ **M**oj otac je Mustaf, a majka Mihrije. Oženjen sam, živim sa brahom koji mi je takođe i pašenog –naše žene su sestre. On ima četiri deteta. 1999-e godine, naše kuće, štala – sve je spaljeno. Jedan naš rođak je izgoreo u našem ambaru, a kada smo se vratili, našli smo njegove kosti. Mi prodajemo 300 litara mleka dnevno. Zahvaljujući ovome, počeli smo sa otkupom zemlje, šuma, kuća. Zemlja je veoma dobra i mi nemamo neku konkurenciju jer se ni Albanci ni Srbi nisu vratili.

Počeo sam da kupujem 2006-e godine. Sve zavisi na koji način mi se ljudi obrate i pitaju da li želim da

kupim. Srbi dolaze i piju kafu. Albanci prodaju jer rade u gradu.

Ja im svima kažem: “Imajte na umu da ja neću da plaćam velike iznose za ove njive jer ona dugo vremena nije obrađivana. Zašto se ne vratite, daću vam po jednu kravu i možemo svi da živimo zajedno u selu”. Oni kažu da nikad to ne bi mogli nikad da urade jer njihova deca ne bi htela da se vrate.

My father was Mustaf and my mother Mihrije. I am married, I live with a brother who is also my brother in law – our wives are sisters. He has four children. In 1999, our houses, the barns and everything were burned. One of our cousins was burned in our barn, when we came back we found his bones there. We sell 300 litres of milk on a daily basis. Thanks to this we started buying lands, forest, houses. The land is very good and we do not have any competition since neither the Albanians nor the Serbs returned.

I started buying in 2006. It all depended on how people asked me if I wanted to buy. The Serbs would come and have coffee. The Albanians sell because they have jobs in the city.

I would tell all of them: “just bear in mind that I will not pay big amounts of money for these lands, since they have not been cultivated for a long time. Why don’t you come back instead, I will give you a cow, and we can live together in the village”. They would say that they could never do that because their children would not want to come back.

About the property in Dvorice, the owners were two brothers. One of them was D.’s father-in-law and the other one was her husband’s uncle. I bought the whole wealth that was under the uncle’s name. Now D. is saying that I took more land than what they sold me. But whatever was under D.’s father-in-law’s name, I didn’t buy or take a centimetre.

Because they didn’t know which of the lands belonged to whom, I had the cadastre sent, which cost me 800 euros. So I never bought anything

from D. I don’t know why she didn’t come here to talk to me directly but started court claims; I cannot take somebody else’s land. I have enough, I have 200 hectares, that’s two villages and they belong to me, so why would I be interested in D.’s place? The contract shows which part I bought.

When the KPA came, they put these stickers on my land, not D’s. My Albanian neighbours would bring their cows for grazing there because they were convinced by the action of KPA that I had not bought these lands, that I was occupying them. I went to the KPA’s office more than 15 times. They asked me for some documents, and then for some extra.

• Sa i përket pronës në Dvoricë, pronarët janë dy vëllezër. Njëri prej tyre ishte vjehri i D. dhe tjetri ishte xhaxhi i burrit të kësaj. Unë e bleva tërë pasurinë që ishte në emër të xhaxhait. Tani D thotë që unë kam marrë më shumë tokë se sa ata me kanë shitur. Por, asgjë që ka qenë në emër të vjehrit të D-së unë nuk kam blerë e as nuk kam marrë asnjë centimetër.

Pasi ata nuk e dinin se cila prej tokave cilit i përkiste, pata dërguar kadastrën, e cila më ka kushtuar 800 euro. Pra, kurrë nuk kam blerë asgjë nga D. Unë nuk e di pse ajo nuk ka ardhur këtu për të folur për mua direkt, por ka filluar procedurat gjyqësore, unë nuk mund të marrë vendin e dikujt tjetër. Kam mjaft për vete. Kam 200 hektarë, që është si dy fshatra dhe ata më përkasin mua, kështu që pse unë do të isha i interesuar për tokën e D-së? Kontrata tregon se cilat pjesë i bleva.

Kur erdhi AKP-ja, ata kanë vendosur këto shenjat në tokën time, jo të D-së. Fqinjët e mi shqiptarë sillnin lopët e tyre për kullotje atje, sepse ata ishin të bindur nga veprimi i AKP-së që unë nuk i kam blerë këto toka, se unë i uzurpova ato. Unë isha në zyrën e AKP-së më shumë se 15 herë. Ata më pyetën për disa dokumente, dhe pastaj për disa tjera.

• Što se tiče imovine u Dvoricama, vlasnici su dvojica brata. Jedan od njih je bio svekar D. a drugi je bio stric njenog supruga. Ja sam kupio to celokupno bogatstvo koje je bilo na stričevo ime. Sada D. kaže da sam uzeo više zemlje nego što su mi prodali. Ali šta god da je bilo na ime svekra D, ja nisam kupio ni uzeo niti jedan centimetar.

Pošto nisu znali ko je vlasnik čega, poslao sam katastar, što me je koštalo 800 evra. Tako da od D. nisam kupio ništa. Ne znam zašto nije došla da direktno popričamo nego je počela sudske procedure, ja ne mogu uzeti tuđu zemlju. Imam dovoljno, imam 200 hektara, to su dva sela koja meni pripadaju, tako da zašto bih bio zainteresovan za D. zemlju? Ugovor pokazuje koji deo sam kupio.

Kada je došla KAI, postavili su znakove na mojoj zemlji, ne na zemlji koja pripada D. Komšije Albanci su dovodili svoje krave na ispašu jer su postupkom KAI bili ubeđeni da ja nisam kupio tu zemlju, da sam je uzurpirao. Ja sam u kancelariji KAI bio više od 15 puta. Tražili su mi neka dokumenta, pa posle još neka.

- M**ë të vërtetë jam i lidhur për këtë tokë. Gjithmonë kam pasur dëshirë për të blerë dhe, besoni apo jo, kur jemi kthyer pas luftës nuk kishim asgjë në shtëpitë tona. Vetëm bukë e qepë kemi ngrënë. Që atëherë unë e di se Perëndia nuk ju jep varfërinë apo pasurinë. Vetëm puna e vështirë do të të ofrojë pasurinë, ndërsa dembelizmi varfërinë. Unë nuk do të shkëmbej pronat e mia për asgjë në këtë botë.

Unë dua të blej sa më lirë që mundem, pse jo. Unë kurrë nuk e detyroj askënd për të më shitur. Por më pas ka disa njerëz të cilët bëhen pishman pse kanë shitur për kaq pak, dhe edhe pse ne kemi bërë një kontratë dhe kemi verifikuar atë në gjykatë dhe çdo gjë, ata të shkojnë dhe ankohen. Por çfarë mund të bëj, ata donin për të shitur, dhe unë po blej.

- S**tvarno sam vezan za ovu zemlju. Uvek sam hteo da sve otkupim i verovali ili ne, kada smo se vratili posle rata, nismo imali ništa u našoj kući, samo smo jeli hleb i luk.

Od tada znam da vam Bog ne pruža bogatsvo ili siromaštvo, samo naporan rad daje bogatsvo, a lenjost siromaštvo. Ne bih menjao moje imovine ni za šta na svetu.

Hoću da kupim što jeftinije, zašto da ne. Ja nikoga nisam prisiljavao da proda. Ali posle ima judi koji žale što su prodali tako jeftino iako smo sačinili ugovor i overili ga u sudu i sve ostalo. Idu i žale se, ali šta da radim, oni su hteli da prodaju, a ja sam hteo da kupim.

- I**am really attached to this land. I always wanted to buy it all, and believe it or not, when we came back after the war, we didn't have anything in our house, we used to eat only bread and onions. Since then I know that God doesn't give you poverty or wealth, only hard work will provide for wealth, and laziness for poverty. I wouldn't exchange my properties for anything in this world.

I want to buy as cheap as I can, why not. I never forced anyone to sell. But afterwards there are some people who regret that they sold for so little, and even though we made a contract and we verified it in court and everything, they go and complain, but what can I do, they wanted to sell, and I wanted to buy.

D. J.

06/06/2013
Bujanovac / Bujanoc
Srbija / Serbi / Serbia

♦ **M**oj svekar imao je ogromno imanje gore iznad Kosovske Kamenice, u Građeniku... Imovina je sve što imamo sada...

Baš pre smrti svekra, on je sve prepisao na moje ime, pošto deca nisu bila na Kosovu. KAI je došao da me vidi u kolektivni centar. Obavili su razgovor i ja sam pokrenula zahteve. Stvarno su radili po propisu. Njihov sud je presudio da je to sve stvarno moje.

Stvarno, kada odeš, oni ti stvarno sve završe. Veoma ljubazni. Tako su prijatni. Ne znam da li su ih tako birali. Odgovore ti na srpski – vide da sam Srpkinja. Gore te odvedu i sve ti završe odmah. Ja nisam primetila da je neko Albanac, Srbin, toliko su prijatni!

♦ **V**jehri im ka pasur një pronë të madhe në afërsi të Kamenicës, në Graxhenik. Prona është gjithçka që kemi tani.

Pak para vdekjes së vjehrit tim, ai i kishte transferuar të gjitha në emrin tim, pasi që fëmijët nuk ishin në Kosovë. AKP kishte ardhur për të më vizituar në qendrën kolektive. Kanë biseduar dhe unë i paraqita kërkesat. Ata me të vërtetë kanë punuar sipas rregullave. Gjykata e tyre ka vendos që të gjitha me të vërtetë janë të mijat.

Përnjëmend, kur shkon atje, ata krejt punët t'i kryejnë. Ata janë shumë të sjellshëm. Shumë të këndshëm. Unë nuk e di a janë përzgjedhur kështu. Ata përgjigjen në serbisht – ata shohin se unë jam serbe. Ata të sjellin lart dhe krejt punët t'i kryejnë. Unë nuk vërejtja kush është shqiptar e kush serb. Ishin aq të këndshëm!

My father-in-law had a huge estate up above Kosovska Kamenica, in Građenik... Property is all we have now...

Just before my father-in-law passed away, he registered everything in my name, since my kids were not in Kosovo. The KPA came to see me in the collective centre. They did an interview and I started the claims. They really did do their work by the book. Their court decided for all of it to be really mine. Really, when you go, they really take care of the business. Very nice! They are so polite. I don't know if that's how they picked them. They all talk to you, in Serbian – they see I'm a Serb. And they take you in and get everything done straight away. I haven't noticed that one was Albanian, or Serb, that's how nice they are!

Before the war, we would go up to the village over the weekend. It was paradise, gorgeous, gorgeous! In 2002, the house was set on fire. It burned for two days straight. There was the KFOR right across the street. So close, but no one reacted. It's just ruins now. No one has paid for that,

nor did the KFOR ask my consent to build the road that passes through our lands.

The whole village was Serb, but they all sold and left. Only one man, Hakif Mustafa, bought the whole thing, one family bought it for some ridiculously low amount of money.

Well there, it just came to his hands. Times are such (laughs). I would have done the same thing. People try to see if they can make money... It's not his fault. It's all politics. Our people did evil things, so did theirs.

But I won't sell. There's no need to. Why? So I can give it for 2-3 thousand Euros and less. Let it sit. Let it sit. Someday my grandchildren may have some use for it. I could never feel as safe as I do down there.

Five years ago I went to the village with the Agency [KPA]. Other than that, I do not have the guts to go alone. When I went, I did not feel safe. It's all abandoned.

Pre rata, mi bi išli gore u selo za vikend. Bio je raj, predivno, divno! 2002-e je kuća zapaljena. Gorelo je dva dana. Tu je bio KFOR odmah preko puta naše kuće. Tako blizu, ali niko nije reagovao. Sada je sve urušeno. Niko nije platio za to, niti je KFOR imao moju saglasnost da napravi put koji ide kroz našu zemlju.

Celo selo srpsko bilo. Svi su skoro prodali i otišli. Samo jedan čovek, Hakif Mustafa, je to sve kupio. Jedna porodica, ta, za neke male, smešne pare.

Eto, došlo mu u ruke. Vreme je tak'o (smeh). I ja bi' isto to uradila. Gledaju ljudi da uzmu bilo koji dinar. Nije on kriv. To je sve politika bila. Naši su nešto činili zla, a i oni su činili.

Ali ja neću da prodam. Nemam potrebe. Zašto da dam za 2-3 hiljade eura i manje. Nek' sedi. Nek' sedi. Nekad moji unuci će možda da iskoriste. Nikad ne bi' mogla da se osećam sigurno kao dole.

Pre 5 godine sam bila s tu Agenciju [KAI]. Pored toga, bez pratnju ne smem da odem sama. Kada sam išla, nisam se osećala bezbedno. Sve je napušteno.

Para luftës ne shkonim lart në fshat për fundjavë. Ajo ishte parajsë, e mrekulueshme! Në vitin 2002 shtëpia është djegur. Dy ditë ka pas zjarr. Aty përballë shtëpisë sonë ishte KFOR-i. Kaq afër dhe ata nuk... askush nuk reagoi. Tani të gjitha janë shkatërruar. Askush nuk ka paguar për këtë, as KFOR-i nuk kishte lejen time për të ndër-tuar rrugën që kalon përmes pronës tonë.

I tërë fshati ishte serb. Poth-uajse të gjithë kanë shitur dhe kanë shkuar. Vetëm një njëri, Hakif Mustafa, i kishte blerë të gjithat. Vetëm një familje ka blerë për pak para, për çmim qe-sharak.

Thjesht, i ka ardhur rasti. Koha është e tillë (qeshet). Edhe unë kisha bërë njëjtë. Njerëzit shohin me përfitu diçka. Nuk është faji i tij. Krejt ishte politikë, ata është dashtë të bëjnë kështu. Tanët kanë bërë diçka të

keqe edhe ata kanë bërë njëjtë.

Por unë nuk do ta shes. Nuk kam nevojë. Pse? Ta jap për 2-3 mijë euro ose më pak. Më mirë e lë të rri kështu. Ndoshta nipat e mi do ta shfrytëzojnë. Kurrë nuk do të ndihem më sigurt se atje poshtë.

Para 5 vitesh isha me atë agjencionin (AKP). Përveç kësaj, pa përcjelle nuk guxoj me shku vetëm. Kur isha vetëm, nuk ndihesha sigurt. Të gjitha janë braktisur.

♦ **U**Kamenici možeš i da kupiš na srpski, sve. Pričaju prodavci, znamo se. To je mešovito. Svako ti se javi, pita te kako si... Kad uđeš u prodavnicu, ljubazni su. Nisu agresivni kao što su bili. Sad je sasvim... Samo kad bi malo onaj narod koji je otiš'o da se vrati. (smeh)

Deca vole Kosovo. Najmlađa, Marina, kaže "Baka, ici ćemo ja i ti leti", kaže "ici ćemo u Kamenicu da renoviramo kuću". (smeh) Ako neka pesma za Kosovo ima, oni svi plaču. Najstariji unuk je bio za Uskrs dole, u Kamenicu. Svi smo se zabrinuli. On je već odras'o, svašta može da mu radu. On je celu noć bio u neki kafic i toliko bio zadovoljan. Kad doš'o kaže "Sto eura sam potrošio, ako ne žalim". Toliko mu bilo lepo! Sada dođe i kaže "I odsad, baba, svake godine idem dole!" Šta da radiš.

♦ **N**ë Kamenicë mund të flasësh serbisht kur shkon me ble, gjithçka. Shitësit flasin serbisht, njihemi me ta. Është diçka e përzier. Secili të flet, të pyet qysh je... Kur hyn në shitore, ata janë të sjellshëm. Nuk janë më agresivë siç kane qenë. Tash është krejt ... Vetëm të kishte qenë e mundur që ai popull që ka shku të kthehet (qeshet).

Fëmijët e dojnë Kosovën. Marina, më e vogla, po thotë: "Gjyshe, unë dhe ti kemi me shku në Kamenicë gjatë verës ta renovojmë shtëpinë" (qeshet). Nesë dëgjojnë ndonjë këngë për Kosovën, të gjithë ata qajnë. Nipi më i madh ka vizituar Kamenicën për pashkët. Të gjithë jemi brengosur. Ai është i rritur, gjithçka mund t'i bëjnë. Ai ka qenë në një kafene gjithë natën dhe kishte kaluar shumë mirë. Kur u kthye tha: "Njëqind euro i harxhova...Ani, ia vlejti". Kaq mirë kishte kaluar sa që tash po vjen e thotë: "Tash, gjyshe çdo vit do të shkojë atje!" Ç'ti bësh.

■ In Kamenica, you can buy everything in Serbian, everything. The sellers talk to me, I know them. It's all mixed. Everyone says hi to you, asks you how things are... When you walk into the grocery store, they're polite. They are not aggressive, as they once were. Now it's completely fine... If only a bit of this people that left, if only they came back (laughs).

The kids love Kosovo. The youngest one, Marina, she says "Grandma, you and I will go in the summer," she goes "we will go and we will renovate the house" (laughs). If there is a song about Kosovo, they all cry. The oldest grandson just went down

there for Easter, in Kamenica. We were all worried. He's all grown up, they could do anything to him. He spent the whole night at a bar and he was so happy. When he came back, he said "I spent a hundred Euros. Let it be! I don't feel bad, not one bit!" That's how good of a time he had. Now he comes and says "For future reference, grandma, I am going back there every year!" What can you do.

G./Z./MR. ČIRKOVIĆ

26/04/2013

Gračanica-Slovinje / Graçanicë-Sllovi

Kosovo / Kosovë

♦ **M**oja žena je iz Slovinja. Njeno je bilo seljačko domaćinstvo, ugledno, jedno od najačih u selu. Moj tast je živeo od tog imanja. Bio je stari čovek, pravi domaćin, pa nije mogao da bude tu da čini zločine. Vidite, 1999-e godine, čim su se Albanci iz sela vratili, Srbi su morali da idu zbog onoga što se desilo njihovim albanskim komšijama u toku rata, iako nijedan zločin nisu počinili lokalni Srbi. Vidite ono brdo tamo, one spomenice? E, to su sve žrtve [srpskih] paramilitarnih snaga tokom rata, znam priče... Da se to nije desilo, pošteni Srbi bi mogli da ostanu...

Moj tast je imao petsto kvadrata sa tim pomoćnim zgradama gde je držao kukuruz i sve to. Sve to je popaljeno, ništa nije ostalo... Ovde, vidite, ne može ništa da prepoznaš, ne vidi se ni kamen. Teško je, jako teško. Pogledaj bunar! Sve su zatrpali, nisu ostavili ni jednu vočku, sve su posekli.

♦ **G**ruaja ime është nga Sllovia. Ajo ishte nga një familje fshatare, e respektuar, një nga më të njohurat në fshat. Vjehri im ka jetuar nga ajo pronë. Ai ishte një burrë i moshuar, shtëpiak i vërtetë. Kështu që, ai nuk ka mundur të jetë aty për të bërë krime. Shikoni, kur në vitin 1999 shqiptarët janë kthyer në fshat, serbët është dashur të largohen për shkak të asaj që ka ndodhur me fqinjët e tyre shqiptarë gjatë luftës, edhe pse asnjë krim nuk është kryer nga serbët vendas. Shikoni atë kodër atje, ato përmendore? Të gjitha ato janë viktimat e forcave [serbe] paramilitare gjatë luftës, I di tregimet... Po të mos kishte ndodhur kështu, serbët e ndershëm do të mund të qëndronin...

Vjehri im kishte pasur 500 m² me objekte përcjellëse ku mbante misër dhe gjëra tjera. Të gjitha janë djegur, asgjë nuk ka mbetur. Këtu, shikoni, nuk mund të njohësh asgjë, as guri nuk shihet. Është e vështirë, me të vërtetë e vështirë. Shikoni mirë! Të gjithë janë mbuluar, nuk kanë lënë një copë të vetme të frutave, të gjitha i kanë prerë.

My wife is from Slovinje. Hers was a rural household, reputable, one of the strongest in that village. My father-in-law lived off this property. He was an old man, a true housefather, so he could not have been around committing crimes. You see, in 1999, as soon as the Albanians from the village returned, the Serbs had to leave because of what happened to their Albanian neighbours during the war, although none of the crimes were committed by the local Serbs. See that hill over there, those tombstones? Eh, those are all victims of the [Serbian] paramilitary forces during the war, I know the stories... If that hadn't happened, the honest Serbs would have been allowed to stay...

My father-in-law had five hundred square metres with these auxiliary buildings where he kept the corn and all. All of it is burned down, there is nothing left... Here, see, you can't recognize anything, can't even see a rock there. It's hard, very hard. Look at the well! They buried everything, they haven't left a single fruit tree, cut everything down.

Of course it's a tragedy! When I think I used to come here as a guest, I used to help, work... People will never forget the place where they lived, where they farmed, where they were born, they keep getting dragged back there. Eh, look at my wife's uncle; he says, "Only when I fall asleep can I forget." Half of the people died from this worrying, from the stress. As soon as they wake up they think about it.

The most difficult part is that my wife cannot go to the cemetery to visit her mother's grave. Aside from the fact it's torn down, she doesn't feel safe. Let me tell you, I have not been to the cemetery for... Thirteen years now. My wife, if she saw this, she'd... No, she can't survive it! Everything's torn down. This is where the entrance was. But not a single tombstone was left.

We went to the court in Gračanica for the damaged property. We received the decision that the house belongs to us. We considered KPA to be an additional component. And some fields that were farmed by Albanians were given back; they were probably warned by the KPA so they gave up on them. The KPA notified us properly, we did the signing, got these papers. They serve us well. At the moment I farm the fields that are furthest from the village. I see the Albanians from the village in the field and we talk normally. We never had any quarrels.

♦ **T**ragedija, nego šta! Kad se setim da sam dolazio ovde kao gost, da sam pomagao, radio... Ljudi nikad ne zaborave mesto gde su živeli, gde su radili, zemlju gde su rođeni, stalno ih vuče nazad. E, vala evo ženin stric, on kaže "ja trenutno kad zaspim mogu da zaboravim." Pola su umrli od te sekiracije, brige. Čim se probude, oni misle na to.

Najteško je to što ne može da ode na grob, moja supruga da vidi majčin grob, em što je srušeno, nego i ne sme. Kažem ti, ja nisam bio na groblje trinaest godine sad. Moja žena, da ovo vidi, ona bi... Ne, ne bi mogla da preživi! Sve je porušeno. Ovde je bio ulaz, ali ni jedan spomenik nije ostavljen.

Išli smo u sud u Gračanicu za oštećenu imovinu. Dobili smo odluku da kuća nama pripada. Smatrali smo da je KAI još jedna dodatna komponenta i neke njive koje su obrađivali Albanci su vraćene, verovatno su upozoreni od strane KAI, tako da su odustali od njih. KAI nas je obavestio pravilno, odradili smo potpisivanje, dobili ove papire. Lepo nas usluže. Trenutno obrađujem njive koje su najdalje od sela. Vidim Albance iz sela na njivu i pričamo normalno, nikad nismo imali sukob.

• **M**ë të vërtetë tragjedi! Kur më kujtohet që këtu kam ardhur si mysafir, kam ndihmuar, kam punuar... Njeriu kurrë nuk e harron vendin ku ka jetuar, ku ka punar, tokën ku kanë lindur. Gjithmonë diçka e tërheqë mbrapa. Siç thotë axha i gruas: "Unë kur i mbylli sytë në moment i harroj të gjitha". Gjysma kanë vdekur nga vuajtja apo mërzia. Sapo zgjohen ata mendojnë për të.

Më e vështira është që gruaja ime nuk mundet të shkojë te varri i nënës së saj. Le që është shkatërruar, por as nuk guxon. Po të them, unë nuk isha në varreza tash 13 vjet. Po ta shilte gruaja ime këtë, ajo do të... Jo, jo, nuk do të mbijetonte. Të gjitha janë shkatërruar, këtu ka qenë hyrja. Asnjë përmendore nuk ka mbetur.

Kemi qenë në gjykatë në Graçanicë për pronë të dëmtuar. Kemi marrë vendimin që shtëpia na takon neve. Konsideronim që AKP është komponentë shtesë. Dhe arat të cilat i kanë punuar shqiptarët janë kthyer; me siguri janë paralajmëruar nga ana e AKP-së, kështu që kanë hequr dorë nga ato. AKP na ka njoftuar si duhet, kemi nënshkruar, dhe kemi marrë këto letra. Na kanë shërbyer mirë. Momentalisht kultivoj arat që janë në largësi nga fshati. Shoh shqiptarët nga fshati në ara flasin normalisht. Ne kurrë nuk kemi pasur konflikt.

♦ **Z**a život ne, ali komunikacija sa Albancima tamo mogla bi. Vidi se to po razgovoru, sad kad se sretnemo sa njima, normalno je, kao da nije bio rat, ništa. Naravno, njima nije lako, na primer, iz tog mesta dosta su bili ubijeni. Teško im ljudima. On izgubio decu, porodicu, to nije svejedno, bre.

Sve bi dali, samo da nam neko plati odštetu za zapaljene zgrade i ukradenu imovinu. Sva računica bi bila čista. Čak i ako premijer Tači hoće da me primi i razgovara sa mnom, ja sam mišljenja da to poklonim. Neka izgradi kuću za Albanca, nekog siromaha. Samo tražimo da nam se plati za odštetu i to je to.

• **P**ër jetë jo, mirëpo komunikim me shqiptarët mund të ketë aty. Ajo shihet nga biseda tani kur takohemi, është diçka normale, sikur mos të kishte ndodhur luftë, asgjë. Natyrisht, nuk është e lehtë për ata. Për shembull, shumë njerëz nga fshati janë vvarë. Është vështirë për njerëz. Ai ka humbur fëmijët, familjen. Kjo nuk është e lehtë.

Të gjitha i kishim dhënë sikur të na paguante dikush dëmshpërblim për ndërtesa të djegura, pronën e vjedhur. Llogaria do të ishte e pastër. Edhe nëse Kryeministri Thaçi dëshiron të më pranojë dhe të bisedojë me mua, unë jam i mendimit ta fal atë pronë. Le të ndërtojë një shtëpi për një shqiptar të varfër. Vetëm kërkoj të na paguhet dëmshpërblimi. Kaq.

■ **T**o live here, no, but communication with Albanians would be an option. You can tell by talking now, when we see them it's normal, as if there was never war, nothing. Naturally, it's not easy for them, for example, from this place many were killed. The people find it difficult. He lost his children and his family; it's not all the same.

We'd give this lot away, if someone just pays us the damages for the burned buildings, the stolen property. All accounts would be cleared off. If ever Prime Minister Thaqi wants to receive me and talk to me, I am of the opinion to give it all away. Let him build a house there for an Albanian, some poor fellow. We only ask for the damages to be paid and that's it.

ANONIMAN / ANONIM / ANONYMOUS

21/05/2013
Beograd / Belgrade
Srbija / Serbi / Serbia

♦ **I**movina mi je u selo Sopino, opština Suva Reka. Tri nas brata smo imali kuće u centar sela koje su sve porušene. Gospodin Đ. je sva tri dvorišta povezao i koristi naša imanja.

Mi smo iz tog sela... Ja kad sam se ženio, mogu ti garantujem, preko 30 Albanaca bilo iza zastave, gde počinje red na svadbu. I oni su ljudi pomagali mi, pomagao sam... Šta se desilo, jedini Gospod Bog zna. Evo imam tu dobrog prijatelja Šiptara, kaže 'Veruj, ne mislim zlo. Ako mislim zlo mojim deca-ma, to mislim i tebi. Ali doći će dan ili da me ubiješ ili da te ubijem'. Tako da su znali da se nešto dešava.

U zadnje vreme nisu smeli da pričaju. To im je bilo tako naređenje sigurno. Ja kažem dobro jutro, on gleda onamo, samo sa glavom mune. Plaši se. Plaši se.

11-og juna 1999-e smo masovno pobegli. Svi su otišli odjednom. Ostavio sam stoku, pčele, sve. Ne mogu da pričam o tome... I dan-danas kad se setim, ja... Ne mogu.

♦ **P**rona ime ndodhet në fshatin Sopinë, komuna e Suharekës. Ne tre vëllezërit kishim shtëpitë në qendër të fshatit. Të gjitha janë shkatërruara. Zotëri Gj. i ka lidhur të tre oborret dhe shfrytëzon pronën tonë.

Në jemi nga ai fshat. Unë kur jam martuar, mund t'ju garantoj, mbi 30 shqiptarë kanë qenë mbrapa flamurit, ku fillon rendi i dasmorëve. Ata më kanë ndihmuar, dhe unë i kam ndihmuar ... Çka ka ndodhur, vetëm një zot i madh e di. Ja, e kam një shok të mirë "šiptara", i cili më tha: "Besom, nuk të dëshiroj të keqën. Nëse mendoj diçka të keqe për fëmijët e mi, aq mendoj edhe për ty. Por do të vijë dita kur ose do më vrasësh ose do të të vras". Kështu,

që ata kanë ditur që diçka po ndodh.

Kohëve të fundit s'kanë guxuar as të flasin. Me siguri ashtu ishte urdhëruar. Unë them mirëmëngjesi, ai shikon anash, vetëm lëviz shpejt me kokë. I frikësuar. I frikësuar.

Më 11 qershor 1999 ne u larguam. Të gjithë shkuan përnjëherë. Unë kam lënë kafshë, bletë, të gjitha. Nuk mund të flas për këtë. Edhe sot kur me kujtohet ... Unë ... Nuk mundem.

■ **M**y property is in the village of Sopino, Suva Reka. Three of us brothers had houses downtown that were all destroyed. Mister Xh. connected all three yards into one and is using our properties.

We are natives of that village... When I got married, I can guarantee that over 30 Albanians were behind the flag, where the wedding line starts. And they helped me out, I helped them out... What happened, the Lord only knows. A close Albanian friend told me "trust me, I mean you no harm. If I wish harm upon my children, I do so upon you as well. But there will come a day when either you will kill me or I will kill you." So they knew something was up.

Towards the end they were not allowed to speak to us. It was some sort of an order for sure. I tell a friend good morning, he just looks away, just nods his head. He's afraid. He's afraid.

On June 11, 1999 we ran away en masse. Everyone left on that day. I abandoned my livestock, bees, everything. I can't talk about that... Because even today when I remember, I... I cannot.

It's not easy to live and recreate. I came here to Kaluderica with eight hundred Deutsche Marks, two travel bags, nothing more. One never forgets that. I live here, but I sleep and dream that I work in my village, that I have property, that I drive my tractor.

Mister Xh., I fought for his house not to be set

on fire. I fought so hard... We were once inseparable! My father and his father, they were so to say 'one yard'! When Eid would come around, we would wish them a happy Eid. And they would come over to our place for Easter... Then he fled, and left a hog behind. Non-stop I would pour water using buckets over the wall. And I fed the hog and all. I felt sorry, it's pitiful.

I don't know how he can steal my property when I did not sell it to him?! He cannot lift up the earth. A house goes down, all goes down, but he cannot lift the land and take it somewhere else. Have him pay fairly! It doesn't have to be as much as they offered us in the past. I don't know why he doesn't want to buy it.

◆ **N**ije lako živeti i stvarati opet. Doš'o sam u Kaluđericu sa osamsto maraka ovde, dve putne torbe, ništa više. Ne zaboravlja se to nikad. Ja živim ovde, ali ja spavam i sanjam selo moje. Sanjam da radim tamo, da imam imovinu, da vozim traktor.

Ja sam tom gospodinu Đ., borio sam se da se ne zapali i tol'ko sam se borio... Bili smo nerazdvojni nekad! Moj otac i njegov otac, bili su takoreći 'jedno dvorište'! Dođe Bajram , idemo da čestitamo Bajram i oni dođu na Uskrs... On kad je otišao, ostavio je jednog kera. Non-stop sam mu stavljao vodu sas kante preko zida, hranio sam ga i sve. Žao mi je, gr'ota.

Ja ne znam kako može da mi ukrade imovinu kad mu nisam prodao?! Zemlju da digne ne može. Kuća se ruši, sve se ruši, ali zemlju ne može da iznese i da je odnese negde. Neka plati pošteno! Ne mora da plati koliko su nam nudili u prošlosti. Ne znam što neće da kupi.

• **N**uk është e lehtë me jetu dhe përsëri me krijë. Këtu në Kaluđeric kam ardhur këtu me 800 marka, me dy çanta, asgjë më tepër. Ajo nuk harrohet asnjëherë. Unë jetoj këtu, por kur me merr gjumi e shoh në ëndërr fshatin tim. Unë ëndërroj të punoj atje, të kam një pronë, të vozis traktor.

Unë kam luftuar për atë zotërinë Gj., që pronën e tij të mos e merr zjarri. Kaq shumë kam luftuar. Ne ishim të pandashëm dikur. Mund të thuhet se babai i tij dhe babai im kanë jetuar me një oborr! Kur vinte Bajrami, ne shkonim për të uruar Bajramin. Ata na uronin Krishtlindjet. Kur ai u largua, e kishte lenë një qen. Unë gjithë i kam dhënë ujë përtej murit. I jipja ushqim dhe tjera. Më vinte keq, gjynah.

Unë nuk e di si mundet ai të më vjedh pronën kur unë nuk e shita! Tokën nuk mundet me çu tjetërkah. Shtëpia po rrënohet, gjithçka po rrënohet, por toka nuk çohet tjetërkah. Le ta paguan sa e ka vlerën! Nuk ka nevojë të paguaj aq sa na kanë ofruar në të kaluarën. Nuk e di pse nuk dëshiron ta blejë.

♦ **O**n, nije mi se javio ni jedanput. Da mi se bar javio da mi kaže da koristi imanje. Dao bih mu. Ja nisam protiv. Samo da me nazove, da vidi da li treba nešto da se plati.

Niti jedan Srbin u Suvoj Reci danas! Da li ti možeš da nam garantuješ povratak tamo? Od čega da živimo? Ko da nam napravi kuću?! Ja sad u 66 godina da pravim kuću ne mogu! Treba pare! Već sam napravio kuću. Neću da kažem da je bila neka kuća, ali je sređena unutra lepo bila. Eeeeeeee, sve je bilo dobro...

Nema povratka. Jedino je ostalo da poludim. Hteo bih da postoji viša sila, treća strana, da postavi pravila za svaku porodicu. Kako svima drugima, tako i meni.

• **A**snjëherë nuk më ka thirrur. Po të paktën të më thërriste e të më thoshte se po e shfrytëzon pronën. E kisha leju. Unë nuk jam kundër. Vetëm të më pyeste nëse duhet të paguajë diçka.

Asnjë serb nuk jeton sot në Suharekë! A mundet dikush të na garantojë kthimin? Si të jetojmë? Kush do të na ndërtojë shtëpinë? Unë si 66 vjeçar nuk mundem. Duhet para. Njëherë kam ndërtuar shtëpinë. Nuk po dua të them se ka qenë kushedi se çfarë, por brenda ka qenë e rregulluar mirë. Eeeeeeeeh, gjithçka ka qenë mirë...

Nuk ka kthim. E vetmja gjë që më ka mbetur është të çmendem. Do të doja të ekzistojë një fuqi madhore, një palë të tretë, që do të vendoste rregullat për çdo familje. Si për të tjerët ashtu edhe për mua.

■ **H**e has never called me, not a single time. If at least he called me to tell me he is using the property. I would let him use it. I am not against it. Just call me, to see if something needs to be paid.

Not a single Serb in Suva Reka today! Can someone guarantee our return there? What will we live off of? Who will build a house for us? I cannot make a house at the age of 66! You need money! I already built a house. I will not say it was much of a house, but it was nicely done on the inside. Eeeeeee, all was good...

There is no going back. The only thing left for me is to go insane. We can talk all we want, I wish there was a higher power, a third side, that would set the rules for every family. As it is for everyone else, so it is for me.

BRANISLAV ČAKIĆ

*u društvu sa / shoqëruar nga / accompanied by Milutin Novković
22/05/2013 - Beograd / Belgrade
Srbija / Serbi / Serbia*

◆ **N**išta ne tražimo mi. Samo svoje.
Moj deda je došao na Kosovo 1928-e iz okoline Vranja. 'de su naši stari živeli, to je bio planinski kraj i ondak su nekako došli na ravno Kosovo, da žive.

Napustili smo Čerkez Sadovinu u opštini Vitina 1999-e. Na dan kada smo otišli, moj sin, mlađi sin, je počeo da zaključava vrata, a ja mu kažem, "Što zaključavaš? Nemoj, to nije naše više. Daj, gotovo je"... Ali dobro, imao sam nadu jer su Amerikanci

došli u Vitinu. Mislio sam da će da bude neki red, da će da se vrati svaki svojoj kući. Nema tamo ništa više.

Znao sam jednog Šiptara kao rođenog! Naš'o me je i rek'o mi, "Čika Branko, kuća ti je zapaljena. Zapalili su sinovi od B." Pa rek'o 'Znaš koliko sam ja sa njima bio dobar'? Sve su porušili. Jer su znali da je to jedini način da se nikad ne povratimo.

◆ **N**e nuk kërkojmë asgjë. Vetëm atë që është e jona.

Gjyshi im ka ardhur në Kosovë në vitin 1928 nga rrethi i Vranjës ku jetonin të parët tanë. Ai ishte një vend malor dhe ata disi erdhën për të jetuar në Kosovën e rrafshhtë.

Ne jemi larguar nga Sadovina e Çerkezëve të komunës së Vitisë në vitin 1999. Ditën kur jemi larguar, i biri im, i vogli, deshi të mbyll derën. Unë i thash: "Pse po e mbyll derën? Mos, ajo më nuk është e jona, s'ka më, u kry..." Mirëpo kisha shpresë sepse Ameri-

kanët erdhën në Viti. Mendova që do të ketë ndopak rend, dhe që secili do të kthehet në shtëpinë e tij. Atje s'ka më asgjë.

E kam njohur një "shiptar" që ishte si anëtar i shtëpisë! Më gjeti dhe më tha: "Axha Branko, shtëpia jote është djegur. E paskan djeg të bijtë e B." Unë i thash a e di sa mirë kam qëndruar me ta? Të gjitha i kanë shkatërruar sepse kanë ditur që ajo është e vetmja mënyrë të mos kthehem i më.

■ **W**e are not asking for anything. Just our own.

My grandfather came to Kosovo in 1928 from the area of Vranje. Our elders used to live in a mountainous area. So from there they came somehow to the flat Kosovo to live.

We left Čerkez Sadovina in the municipality of Vitina in 1999. The day we left, my son, the younger one, started to lock the door, and I tell him “Why are you locking it? Don’t do it, it’s not ours any more, come on. It’s over...” But alright, I had hopes since the Americans came into Vitina. I thought there was going to be some order, that everyone was going to get back into their homes. But in fact, none of it happened. There is nothing there anymore.

I used to know this one Albanian like my own! He got hold of me and told me “Uncle Branko, your house was set on fire. B.’s sons were the ones who did it.” Then I say “Do you know how close I was to them?” They tore it all down. Because they knew that this way we would never come back.

We first rented housing in Sopot. We were on welfare for a bit. Then they cut it, first the children’s, then my welfare was cut as well... After some time I bought a little house. I renovated it a bit, and now 6 family members live there. We work at people’s homes, wherever we find work. We don’t choose our work. Pardon me, we don’t choose. Whether if it is the barn or whatever, it does not matter!

I moved into a woman’s house, because she did not have anyone else in the world. I took her even though she is crippled and blind. But I had to go somewhere. I had to! She’s got a small pension so we make ends meet. We first pay the bills, then use the rest as we can. And I will say it again: it’s both her luck and mine.

The way I lived in Kosovo; I lived. I could not do better. I would go back even if it were all made of thorns. I would leave the house I have here to the state for free. Just to go back where I was born, and to die there. Land is land, true. But my desire is to go back to my own place... But there is no going back, because it is a small place, surrounded by Albanians.

• **P**rvo smo iznajmili kuću u Sopot. Bili smo neko vreme na socijalu. Prvo su prekinuli deci, pa su onda i meni prekinuli... Posle nekog vremena, kupio sam malu kuću. Malo sam je renovirao i sad 6 članova tu žive. Radimo po kućama kod ljudi, gde god ima posla, ne biramo posao. Sa izvinjenjem, ništa ne biramo. Da li je to štala, nema veze!

Ja sam otiš'o na žene kuću, jer ona nema nikoga na svetu. Ja sam nju uz'o ćoravu i sakatu. Ali sam morao da se priključim negde. Morao sam! Ona ima tu neku malu penziju i tu se krpimo. Prvo platimo račune, pa onda što nam ostane i opet kažem: i njena je sreća, a i moja.

Kako sam živeo na Kosovu; živeo sam. Nisam mogao bolje. Ja bi' se vratio i da je sve trnje. Ostavio bi' kuću državi besplatno. Samo da se vratim 'de sam rođen, tamo da umrem. Zemlja je zemlja, istina. Ali želja mi je da se vratim na moje mesto... Ali nema povratka jer je to malo mesto opkoljeno Šiptarima.

• **S**ë pari kemi marrë një shtëpi me qera në Sopot. Një kohë kemi qenë me ndihmë sociale. Së pari iu është ndërprere ndihma fëmijëve, pastaj edhe mua ... Pas do kohe kam blerë një shtëpi të vogël. Kam bërë një meremetim të vogël, dhe tani 6 anëtarë jetojmë aty. Punojmë nëpër shtëpi te njerëz, kudo që ka punë. Ne nuk e zgjedhim punën. Më falni për shprehjen, por ne nuk zgjedhim asgjë. Edhe po të jetë stallë s'ka lidhje!

Unë shkova në shtëpinë e gruas time, ajo nuk ka askënd. Unë po rri me të, ajo është edhe e verbër edhe sakate. Mirëpo më është dashur të kyçem diku. Më është dashur. Ajo ka një pension të vogël dhe kështu harnojmë disi. Së pari i paguajmë faturat, e pastaj shohim çka mbetet. Përsëri po them, është fati i saj, por dhe i imi.

Në Kosovë kam jetuar si kam mundur. Nuk kam mundur më mirë. Unë do kthehesha atje dhe po të ishte therra. Do t'i kisha lënë shtëpinë shtetit falas. Vetëm që të kthehem aty ku jam lindur, aty të vdes. E vërtetë, toka është tokë. Mirëpo, dëshira ime është që të kthehem në vendin tim. Është një vend i vogël i rrethuar me shqiptarë.

◆ **N**eki [UNHCR] ljudi iz Beograda su došli u Sopot. Da. I on-dak smo mi podneli te neke zahteve. Pitali su nas tamo, “Šta si imao, kako si živeo”... “Slali su mi neke papire iz Beograda. Dođi danas, dođi sutra”. Na dva meseca nas tako pozovu. ”Potpiši ovde” i to je to. Imam sve, dokumenta, posedovni list.

Računao sam: imao sam kuću na dva sprata, neka mi naprave na jedan. Ne tražim dva! Zašto? Situacija je takva! Nisi kriv ti, nisam kriv ja! Ali situacija je tako napravila. Da znam da je moja kuća, moj krov. Da ne može sutra niko da mi kaže, ‘Iziđi’. Samo hoću da bude moja. I ništa drugo.

• **D**isa [UNHCR] njerëz nga Beogradi kanë ardhur në Sopot. Pastaj kemi paraqitur ato farë kërkesa. Na kanë pyetur: “Çka ke pasur, si ke jetuar”... Më kanë dërguar disa letra nga Beograd. “Eja sot, eja nesër”. Çdo dy muaj na thirrnin dhe thonin ”Nënshkruaj këtu”. Kaq. I kam të gjitha, dokumente, fletë poseduese.

U kujtova: kam pas shtëpi dykatëshe, lë të ma ndërtojmë një kat. Nuk kërkoj dykatëshe! Pse? Situata është e tillë. Nuk është faji yt, nuk është faji im. Mirëpo situata është bërë e tillë. Ta di që është shtëpia ime, kulmi im. Që nesër askush të mos të më thotë “Dil jashtë”. Dua vetëm që ajo të jetë e imja.

■ **S**ome [UNHCR] people from Belgrade came to Sopot. Yes. And then we submitted these requests. They asked us over there “what did you have, how did you use to live...”. They sent me some papers from Belgrade. “Come today, come tomorrow”. We get a phone call every two months. “Sign here” and that is it. I have it all, the documents, the possession list.

I figured: I had a two-story house, have them build me a one-story house. I do not ask for two! Why? Such is the situation! It is not your fault, it is not my fault! But the situation made it happen. So I know that it is my house, my roof. So no one can tell me “Leave.” I just want it to be mine. And nothing else.

SLOBODAN RISTIĆ I/DHE/AND MIRA RISTIĆ

Anđa Ristić

30/05/2013 - Mladenovac / Mlladenovc

Srbija / Serbi / Serbia

◆ **S**lobodan Ristić (SR): Ja sam čiste duše. Nikog nisam uvredio niti me ko od strane Albanaca uvredio. Ja sam više sa njima živeo nego što sam sa Srbima. Život je bio jako dobar... bio je izuzetan. Oni su dolazili kod nas, mi bi odlazili kod njih, provodili smo vreme zajedno, pili, jeli, slobodno se kretali, niko ništa nije rekao. Po svadbama smo išli jedni drugome... Kad bi imali takav život, drage volje danas bih se vratio.

Rođen sam u selu Movljane, opština Suva Reka. Kada sam završio učiteljsku školu, tamo sam se i zaposlio. Tamo sam predavao srpski jezik albanskoj

deci, dok nije izbio rat. Bili smo jako bliski sa tim mojim prijateljima, kolegama. Pričali smo albanski. U centru Movljana, bilo je oko 4-5.000 Albanaca, a samo 15 srpskih kuća. Nikada se nešto loše nije desilo.

Mira Ristić (MR): Odjednom je počeo taj sukob. Prvo su napustali škole, radna mesta, pa onda i ostalo.

SR: Po njihovim kućama smo pili... Nego politika je to napravila. Bili su plaćenici tamo, nisu bile komšije.

◆ **S**lobodan Ristić (SR): Unë jam shpirtbardhë. Askënd nuk e kam lënduar e askush nga ana e shqiptarëve nuk më ka lënduar. Unë më shumë kam jetuar me ta se me serbët. Jeta ka qenë shumë e mirë. Ka qenë e jashtëzakonshme. Ata kanë ardhur te ne, ne kemi shkuar te ata. Kemi kaluar kohe së bashku, kemi ngrënë e kemi pirë, kemi lëvizur lirshëm, askush asgjë s'ka thënë. Kemi shkuar në dasma te njeri-tjetri. Po të kishim sot jetën e tillë, me dëshirë isha kthyer.

Kam lindur në fshatin Mohlan, komuna e Suharekës. Kur kam mbaruar shkollën për mësues, jam punësuar aty. Aty iu kam mësuar gjuhën serbe nxënësve shqiptarë deri kur ka filluar lufta. Kemi

qenë shumë të afërt me miqtë e mi, kolegë e mi! Kemi folur në gjuhën shqipe. Në qendër të Mohlanit kanë qenë 4000-5000 shqiptarë e vetëm 15 shtëpi me serbë. Asnjëherë nuk ka ndodhur asgjë e keqe.

Mira Ristić (MR): Përnjëherë ka filluar konflikti. Së pari u larguan nga shkollat, vendet e punës, e të tjerat me radhë.

SR: Nëpër shtëpitë e tyre kemi pirë, mirëpo politika e bëri këtë. Ata ishin mercenarë, nuk ishin fqinjët.

■ **S**lobodan Ristic (SR): I am a man of pure soul. I have not insulted anyone nor was I insulted by anyone who is Albanian. I lived more with them than with Serbs. Life was so good... it was extraordinary. They used to come to us, and I would go to them, we spent time together, we drank, we ate, moved freely, no one said anything! We used to go to each other's weddings... If we had that life again, I would gladly go back today!

I was born in the village of Movljane, municipality of Suva Reka. After graduating from the school of education, I got a job there. There I taught the Serbian language to the Albanian children, until the war broke out. With these friends of mine, my co-workers, we were very close! We spoke Albanian; in the Movljane central area, they were 4-5,000 Albanians, only 15 Serb homes. Nothing bad ever happened.

Mira Ristic (MR): The conflict came out of nowhere. First they left the schools, the workplaces, then the rest.

SR: We used to drink in their houses, but the politics made it happen. There were mercenaries, it wasn't the neighbours.

MR: Yes. We worked together. We had a common life. Back then you were a human. It did not matter where you are from, what you are.

SR: When the terrorists attacked us on 31 March 1999, we just left in our house slippers, and went through the woods, just like that. We then left in a Fica, us all packed inside, slowly we went on. Our house was full, we left four cows behind.

We spent 14 years in collective centres. The worst was Mladenovac. They treated us like cattle! God forbid that this happens even to an enemy! Not even pigs would eat that food.

MR: We had just one room, the five of us. The children, the granny, and us. We cooked there, we lived there, slept like that. Common bathroom, common restrooms, it was horrific. Dirty.

SR: Here the Danish Council gave us this pre-assembled house. Back there in Kosovo we had two two-story houses in the village, and an additional seven hectares of land. My father built it from ground up, with walls of solid rock, half a meter thick. Not like here, eh...

♦ **M**R: Da. Radili smo zajedno. Imali smo zajednički život. Ej, tad si bio čovek nije bilo važno odakle si, šta si.

SR: Kada su nas napali teroristi 31-og marta 1999-e, mi smo izašli u sobne papuče i kroz šumu, tako. Tada smo otišli u Fići, svi se spakovali i polako krenuli. Puna kuća je bila, četiri krave ostale.

14 godina po kolektivnim centrima. Najgori je bilo u Mladenovcu. K'o stoku su nas gledali! Ne dao Bog nikome, ni neprijatlju! Ni svinje ne bi jele tu hranu.

MR: Imali smo samo jednu sobu nas petoro. Deca, baba i mi. Tu nam bila kuhinja, tu smo živeli, spavali tako. Zajedničko kupatilo, zajednički WC, užas znači. Prljavo.

SR: Danski Savet je dao ovu montažnu kuću. Na Kosovu smo imali dve dvospratne kuće u selu i onda tamo još sedam hektara zemljišta. To je otac pravio od temelja od čvrstog kamena pola metra debljine zida. Ne kao ovde, e...

♦ **M**R: Po. Kemi punuar së bashku. Kemi pasur jetë të përbashkët. Eh, atëherë ke qenë njeri. Nuk ka qenë me rëndësi prej nga je, çka je.

SR: Kur na sulmuan terroristët më 31 mars 1999, ne kemi dalur me të mbathura të brendshme nëpër mal, ashtu. Atëherë kemi shkuar në Fiqe jemi bërë gati dhe jemi nisur ngadalë. Shtëpia ka qenë përplot, katër lopë i kemi lënë.

14 vjet nëpër qendra kolektive. Më e keqja ka qenë në Mlladenovc. Si kafshë na kanë trajtuar! Mos e pafsha askënd ashtu, as armikun! As derrat nuk do ta kishin ngrënë atë ushqim.

MR: E kemi pasur vetëm një dhomë ne të pestit. Fëmijët, gjyshja e ne. Atë e kemi pasur kuzhinë, aty kemi ndenjor, kemi fjetë, e kështu. Banjo të përbashkët, toilet të përbashkët, do te thotë, tmerr! Papastërti.

SR: Këshilli Danez na e ka dhënë këtë shtëpi montazhi. Në Kosovë i kemi pasur dy shtëpi dykatëshe në fshat dhe shtatë hektarë tokë. Atë e ka ndërtuar babai nga themeli, me gurë të fortë, muret i ka pasur gjysmë metër të gjerë. Jo sikur këtu ...

◆ **M**R: Ovo i nije cigla. 42 - 43 kvadrata. Deca čak ne mogu ni krevet da razvuču. Ali šta ćemo?

SR: Ovi ljudi iz UNHCR i KAI su dolazili da nas vide i onda su nam tu dali informacije ali žena je rekla: "Nije to u našoj nadležnosti". Pa kome je u nadležnosti? Nadali smo se da ćemo da primimo neku kompenzaciju. 'ajde da sam ja bio neki ološ, neki ubica, razumeo bih što neće da me plate. Baš bi trebalo Albanci da kažu 'Majku mu, pa ovaj čovek nikad zlo nije napravio. Bar njemu da'... Da mi deca ne ostanu siromašna. Ako hoće da se žene, nemaju gde da žive. Ja sa tom imovinom želim da sredim moja dva sina, da ne budu siromasi k'o i ja što sam bio.

Ionako je kratak život a što da ne pijemo, da pevamo, da se veselimo, nego da se ubijamo za zemlju. Čim krene pucanje, nema nazad! Treba zaboraviti, ostaviti ovoj mladoj deci da lepo žive, da se šetaju.

● **M**R: Kjo nuk është tjegull. 42-43 metra katrorë. Fëmijët nuk munden as krevatin ta shtrijnë. Po ç'të bëjmë?

SR: Këta njerëzit nga UNHCR dhe AKP kanë ardhur të na vizitojnë dhe kështu na kanë informuar, mirëpo gruaja ka thënë: "Kjo nuk është kompetencë e jona". Kompetencë e kujt është? Kemi shpresuar se do të marrim ndonjë kompensim. Po të kisha qenë ndonjë fundërrinë, ndonjë vrasës, do t'i kisha kuptuar pse nuk duan të ma paguajnë. Do të ishte dashur që shqiptarët të thonë: "Po nënën ... po ky njeri kurrë nuk ka bërë diçka të keqe. Bile atij t'i që fëmijët të mos i mbesin të varfër". Nesë ata dëshirojnë të martohen, nuk kanë ku të jetojnë. Unë me atë pronë dua t'iu ndihmoj dy djemve të mi, që të mos jenë të varfër ashtu siç kam qenë unë.

Edhe ashtu jeta është e shkurtër. E pse të mos pijmë, të këndojmë, të zbavitemi, po të vritemi për tokë. Kur njëherë të fillojnë të shtënat, nuk ka kthim prapa. Duhet të harrojmë, t'i lejojmë këta të rinj të jetojnë të lumtur, të shëtisin.

■ **M**R: This isn't even brick. 42-43 square meters in total. The children cannot even pull out the bed. But what can you do?

SR: These people from the UNHCR and KPA came to see us and we gave our information, but the woman said, "It's not in our jurisdiction." Well whose jurisdiction is it then? We hoped we would receive some compensation. If I were a scumbag, a murderer, I could understand that they wouldn't pay me. But I had not done anything bad to anyone. The Albanians should say "Come on, this man has never caused any evil. Let's at least..." So that

my children aren't left poor. If they want to get married, they can't live anywhere. With that property, I want to take care of my two sons, so they are not as poor as I.

Life is short as it is. Why not drink, sing, have fun, rather than kill each other over land? As soon as the shooting starts, there's no going back! We need to forget, leave it to these young children to live nicely, to walk around.

**THANKS A LOT TO:
PUNO HVALA:
FALEMINDERIT SHUMË:**

Mirko Petrovic

Rifat Jupolli

Miodrag Andjelkovic

Nenad Jevtic

Djordje Kotorcevic

Borivoje Kovacevic

Jovan Jovanovic

PËRKTHYES / PREVODIOCI / TRANSLATORS

Igor Zlatojev (Serbian-English)

Halime Neziri (Albanian-English)

Alen Azemi (Serbian-Albanian-English)

FOTO DHE DIZAJNI / SLIKE I DIZAJN / PHOTO AND DESIGN

Leart Zogjani

SHTYPI / ŠTAMPA / PRINT

Printing Press

SH.B.

Prishtina PRESS

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

308(496.51-17)(047)

Mora, Agthe C.

The Fates Behind the Numbers = Fatet prapa numrave =
Sudbine iza brojeva / Agthe C. Mora. – Prishtinë :
PrishtinaPress, 2013. – 155 f. : ilustr. ; 21 cm.

Titulli dhe teksti paralel në gjuhën angleze, shqipe dhe serbe. -
Foreword : f. VII-IX

ISBN 978-9951-611-65-7

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo